

C Quæ post quadringentos &c.) Supputandi in hoc loco anni ab eo tempore, quo Dominus ad Abraham locutus est dicens: Et in semine tuo benedicentur omnes gentes, usque ad legislatorem Mosen, utrum quadringenti & triginta sint, ut quomodo in Genesi ipsi Abraham dominus pollicetur, quod post quadringentos annos de terra seruitutis filij eius exitu ri sint, non enim parua res est, & à multis quaestita, nescio an ab aliquo sic inuenta.

Primal. Neque quis putet esse contrarium, quoniam in libro Geneseos Abraham à Deo dicitur: Scito, prænocens, quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subijcient eos seruituti, & adfilię quadringentos annos, & hic Apostolus triginta annos amplius ponit. Quod dicit autem hoc est septuagesimo ætatis suæ anno Abraham accepit à Deo repromissionem. Ex quo tempore usque ad initium legis Mosaicæ, quadringenti & triginta anni, hac ratione cõpletur, ex tempore repromissionis usque ad centesimum annum Abraham, quando Isaac natus filius, viginti quinque anni numerantur, postea quinto ætatis anno Isaac paruulus ab Ismahele cepit adfilię, sicut idem Apostolus in hac ipsa Epistola memorat. Euidetier ergo monstrat secundum sermonem Dei ad Abraham factum, post triginta annos repromissionis semē eius persecutio laborare coepisse.

Nam si ex lege &c.) Ac si diceret, non ex lege quæ nondum erat, sed ex repromissione Abraham donatum est semen, quod est Christus, in quo omnes benedicentur gentes.

Hiero. Quid igitur lex &c.) Hic dicere poterat aliquis: Quid necesse fuit legem post 430 annos repromissionis dari, cum & data lege suspicio destructæ sponsonis potuerit oboriri, & manente repromissione, non profutura lex data sit, quam præuidens Apostolus quaestionem in frequentibus ipse sibi proponit dicens: Quid igitur lex, item ipse sibi respondit, dicens: Propter transgressiones posita est, donec ueniret sanctum, cui promissum est. Post offensam enim in hæreō populi, post adoratum utulum, & murmur in Deum, lex transgressiones prohibitura successit.

August. Lex propter transgressiones posita est, ut acciperet homo præcepta, superbe de suis uiribus fidens, in quibus desiciens, & factus etiam præuaricator, liberatorem, saluatoremque requireret. Ita timor legis humilem factum tanquam pedagogus ad fidem gratiamque perduceret, & nos transgredi uel cogret, uel doceret, usque dum Christus ueniret, de quo dicit: Semē cui repromiserat.

Primal. Ordinatam per Angelos.) Hoc loco Mosen significat legem per Angelum Dominum accepisse, sicut Stephanus dicit: Hic est qui fuit Moses in ecclesia, in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Sinai. In omni Veteri Testamento ubi Angelus primum uisus fuerit, & postea quasi Deus loquens, inducitur Angelus quidem uere ex ministris pluribus, quicumque sit uisus, sed in illo mediator loquitur, qui dicit: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob.

Primal. In manu mediatoris.) Mediatorem Iesum Christum, de quo & ad Timotheum scribitur: Unus Deus, unus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Manu mediatoris potentiam & uirtutem eius debemus accipere. Quidam mediatorem Mosen putant. Nam & Moses, aiunt, inter Deum & populum medius fuit, sic enim ipse ad populum ait: Facie ad faciem locutus est nobis Dominus in monte de medio ignis, ego sequester & medius fui inter Deum & uos in tempore illo, ut adnunciarem uobis uerba eius. Quia uero lectionis ordo cõsusus est, & hyperbato perturbatur, sic nobis reddendus uidetur: Lex posita est per Angelos in manu mediatoris, propter transgressiones ordinata per Angelos, donec ueniret semen, cui repromissum est, semen autem, haud dubium, quin Christum significet, de quo Mathæus ait: Liber generatio nis Iesu Christi, filij David, filij Abraham.

Hiero. Mediator autem unius non est.) Subauditur unius partis non est mediator, sed inter duas, ut medius sit.

Deus autem unus est.) Hoc autem ideo addit, ne quis putaret Christum ab unitate diuinæ naturæ penitus esse diuisum, quia mediatoris suscepisset officium.

Lex ergo aduersus promissa Dei: absit.) Ac si diceret: Lex Dei promissa non aufert, sed præparat ad promissa. Sicut mediator Dei & hominum inter dantem & accipientem legem medius fuit, sic lex ipsa, quæ post repromissionem & completionem eius media subrepsit, quæ non idcirco arbitrandam est repromissionem excludere, quæ postea subsecuta eam quæ prius fuit, uideret abolere, sed ex eo quod non potuit uiuificare, nec id tribuere quod repromissio prima pollicita est, manifestum est in custodiam eam repromissionis non in subuersionem datam.

Si enim

A Si enim data esset lex &c.) Ideo non uiuificabat, quia peccatum originale auferre non poterat, uel certe quia non hircorum aut taurorum, sed Christi sanguine erat uita donanda.

Vere ex lege esset iustitia.) Donum promissæ hæreditatis iustitiam nominauit, ac si diceret, si data esset lex, quæ possit præstare uitam, & id quod repromissio sponderat exhibere, uere promissio per legem putaretur exclusa. Nunc autem propter transgressiones, ut supra diximus, posita magis eos arguit peccatores, quibus post repromissionem in custodiam, & ut ita dicam, in carcerem data est, ut qui uoluntarie noluerunt innocentis expectare promissum, legalibus uinculis præpediti, & in seruitute mandatorum redacti, custodirentur in aduentu futuræ fidei in Christo, quæ finem repromissionis afferret.

Sed conclusit omnia sub peccato.) Adueniente Christo, qui sub lege Mosi erat, conclusi sunt sub peccato, si ultra in legis obseruatione permanere uoluerint. Quia maledicti qui umbræ legis deseruerint, ueritate præsentem. Nam & hoc ostendit, quod non potuit inueniri, qui oia præcepta legis impleat. Siue conclusa sit dicit sub peccato, id est, deprehendit omnia sub peccato esse conclusa, ut peccatum nisi in Christo credentes declinare non possint, & sic necesse esset, ut per solam fidem ad promissam salutem peruenirent credentes. Item conclusi, id est, in multa distracti ex diuersis obseruationibus occupati in schola legis ad doctrinam fidei seruabamur, quæ Christi erat tempore reuelanda.

Ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.) Id est, ut necesse esset sola fide Christi saluare credentes. Nec uero æstimandum scripturam autorem esse peccati, quia omnia sub peccato conclusisse dicatur, cum mandatum quod ex iure præcipitur, ostendat potius arguatur peccatum, quam sit causa peccati. Quomodo & iudex non est autor sceleris nequā homines uiuicendo, sed concludit eos & nocentes sententiæ suæ autoritate pronuntiat, ut debitos poenæ indulgentia postea, si uoluerit, principalis absoluat.

EVANGELIUM LUCÆ CAP. X.

B Eati oculi qui uident quæ uos uidetis. Dico enim uobis, quod multi Reges & Prophetæ uoluerunt uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt, & audire quæ auditis & non audierunt. Et ecce quidam legis peritus surrexit, tentans illum & dicens. Magister quid faciendo uitam æternam possidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? Quomodo legis? Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis, & ex omni mente tua, & proximum tuum sicut teipsum. Dixitque illi: Recte respondisti. Hoc fac & uiues. Ille autem uolens iustificare semetipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus? Suspiciens autem Iesus dixit: Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Iericho, & incidit in latrones. Qui etiam dispoliauerunt eum, & plagis impositis abierunt semitæ uo relicto. Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem uia, & ui fo illo præterit. Similiter & Leuita cum esset secus locum, & uideret eum, pertransiit. Samaritanus autem quidam iter faciens, uenit secus eum, & uident eum, misericordia motus est, & appropiās alligauit uulnera eius, in fundens oleum & uinum. Et imponens illum in iumentum suum duxit in stabulum, & curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe, & quodcumque supererogaueris, ego cum rediero reddam tibi. Quis horum trium uidetur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum, Et ait illi Iesus: Vade & tu fac similiter.

B 2 Beati

Bea. **C** **B**eaui oculi qui uident quæ uos uidetis.) Non oculi Scribarum & Phariseorū, qui corpus Domini tantum uiderunt, sed illi beati oculi, qui eius possunt cognoscere sacramenta, de quibus dicitur: Et reuelasti ea paruulis, beati oculi paruulorum, quibus & se & patrem filius reuelare dignatur.

Math. 11.

Dico autem uobis, quod multi Prophetæ & Reges uoluerunt uidere quæ uos uidetis, & nō uiderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt.)

Ioan. 10.
Esa. 6.
Act. 1.

Abraham exultauit ut uideret diem Christi, & uidit & gauisus est. Esaias quoque & Micha, & multi alij prophetæ uiderunt gloriam Domini, sed hi omnes à longe per speculum & in enigmate uiderunt. Apostoli autem in presentiarum habentes Dominum conuersentesque ei, & quæcunq; uoluerunt interrogando discerentes.

Erecc quidam legisperitus surrexit, tentans illum & dicens: Magister, quid faciendo uitam æternam possidebo? Legisperitus qui de uita æterna Dominum tentans interrogat, occasionem ut reor tentandi de ipsis Domini sermonibus sumpsit, ubi ait: Gaudete autem quod nomina uestra scripta in caelis sunt, sed ipsa sua tentatione declarat, quam uera sit illa Domini confessio, qua patri loquitur: Quod abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.

At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? Quomodo legis? Ille respondens dixit, &c.) Dum legisperito respondet perfectum nobis saluator iter uitæ cœlestis ostendit, cui primo in dilectione Dei & proximi legis scripta proponenti dicit:

Recte respondisti, hoc fac & uiues.) Apertissime declarans, solam esse dilectionem, & ipsam non uerbotenus ostentatam, sed operis executione probatam, quæ perpetuam ducat ad uitam.

D Ille autem uolens iustificare seipsum, dixit ad Iesum: Quis est meus proximus.) Cui profecto dominus ita responsum temperauit suum, ut & hominem qui misericordiam faceret, cui libet proximum doceret. Et tamen hæc eadem parabola specialiter ipsum Dei filium, qui nobis per humanitatem proximus fieri dignatus est designaret.

Suscipiens autem Iesus dixit: Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Iericho.) Homo iste Adam intelligitur in genere humano, Hierusalem ciuitas pacis illa cœlestis, à cuius beatitudine lapsus in hanc mortalem miseramque uitam deuenit, quam bene Iericho, quæ luna interpretatur significat. Varij uidelicet defectuum laboribus, erroribusque semper incertam.

Erincidit in latrones.) Latrones, diabolum & Angelos eius intellige, in quos qui descendebat incidit. Nam nisi prius intus intumesceret, foris tentatus tam facile non cederet, uera est enim satis sententia, quæ dicit: Ante ruinam enim exaltatur cor.

Pro. 16.

Qui etiam dispoliauerunt eum.) Gloria uidelicet immortalitatis & innocentie ueste priuarunt. Hæc est enim prima stola, qua iuxta aliam parabolam luxuriosus filius per penitentiam rediens ornatur, & qua protoplasti ammissa cognouerunt esse se nudos, tunicasque pellicias naturæ mortalitatis induti sunt.

Luce. 15.
Gen. 3.

Et plagis impositis.) Plagæ peccata sunt, quibus naturæ humanæ integritatē uiolando seminarium quoddam, ut ita dicam, augendæ mortis fessis indidere uisceribus.

Abierunt.) Abierunt autem nō ab insidijs aliquatenus cessando, sed ad eandem insidiarū fraudes occultando.

Semiuiuo relicto.) Semiuiuum reliquerunt, quia beatitudinem uitæ immortalis exuere, sed nō sensum rationis abolere ualuerunt. Ex qua enim parte sapere & cognoscere Deum potest uiuus est homo, ex qua uero peccatis contabescit, & miseria deficit, mortuus idem, lætiteroq; est uulnere foedatus.

Accidit autem &c.) Sacerdos & Leuita, qui uiso sauitio transferunt, sacerdotium & ministerium Veteris Testamenti est, ubi per legis decreta mundi languentis uulnera monstrari tantum, non autem curari poterant, quia impossibile erat, ut Apostolus ait: Sanguine uitulorū & hircorum auferri peccata.

Samarita

A Samaritanus autem quidam iter transiens uenit secus eū & uidens, &c.)

Samaritanus qui interpretatur custos, Deum significat, cui rectissime Propheta, ne hos latrones possit incurere, supplicat: Custodi me, inquam, inquam quem staturunt mihi, & à scandalis operantibus iniquitatem. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendens de cœlo, uitæ præsentis iter arripuit, & uenit secus eū, qui uulneribus tabescebat infestis, hoc est, in similitudinem hominū factus, & habitu inuentus ut homo, cōpassionis nostræ susceptione finitimus, & misericordie factus est consolatione uicinus.

Psal. 140.

Et adpropians, alligauit uulnera eius, &c.) Peccata quæ in hominibus inueniunt, redarguendo cohibuit, ipem uenientis poenitentibus, terrorem poenæ peccantibus incuriens. Alligat enim uulnera dum præcipit: Poenitentiam agite: Infundit oleum dum & addidit: Adpropinquabit enim regnum cœlorum. Infundit & uinum dum dicit: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur.

Math. 7.

Et imponens illum in iumentum suum, &c.) Iumentum eius est caro, in qua ad nos uenire dignatus est, in quo sauitium imposuit, quia peccata nostra portauit in corpore suo super lignum, & iuxta aliam parabolam inuentam, quæ errauerat, ouem humeris suis impositam, reportauit ad gregem. Itaque imponi iumento est, in ipsam incarnationem Christi credere, eiusque mysterijs initiari simul, & ab hostis incurisione tutari. Stabulum autem est Ecclesia presens, ubi rescitunt uitores de peregrinatione, hac in æternā patriā redeunt, & bene iumento impositū duxit in stabulum, quia nemo nisi baptizatus, nisi corpori Christi adunatus Ecclesiā intrabit.

Luce. 15.

Altera die prorulit duos denarios, &c.) Altera die post Domini resurrectionem, nam & ante quidem per Euangelij sui gratiam illuminauerat his, qui in tenebris & in umbra mortis sedebant, sed postior resurrectione celebrata, perpetuæ lucis splendor effulsit. Duo denarii sunt duo Testamenta, in quibus æterni Regis nomen & imago cōiunctur. Finis enim legis Christus, qui altera die prolari dantur stabulario, quia tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas. Altera die stabularius denarios, quorum præcio uulneratum curaret, accepit, quia spiritus sanctus adueniens docuit Apostolos omnem ueritatem, quo gentibus erudiendis insistere atque Euangelium prædicare sufficerent.

B Et quodcunq; super erogaueris, ego cum rediero reddam tibi.)

Super erogat stabularius, quod in duobus denarijs non accepit, cum dicit Apostolus: De uirginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autē do. Itemque & Dominus ordinauit his, qui Euangelij adnuntiat, de Euangelio uiuere, sed nō usi sumus hac potestate, ne quem uestrū grauemus, cui rediens quod promiserat debitor reddet, quia ueniens in iudiciū Dominus dicit: Quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituā, intra in gaudiū Domini Dei tui.

Luce. 12.

Quis horū trium uiderit tibi proximus fuisse, &c.) Iuxta literā manifesta est Domini sententia, nullū nobis amplius quā qui misereatur esse proximum, sed si Hierosolymiti ciui non sacerdos, non leuita ex eadem gente, immo in eadem urbe nati & nutriti, sed exteræ gentis accola, quia magis miseratus est, factus est proximus. Sacratio autē intellectu, quoniam nemo magis proximus, quā qui uulnera nostra curauit, diligamus eum, quasi Dominum Deum nostrum, diligamus quasi proximum, nihil enim tam proximū, quā caput membrum, diligamus etiam eum, qui imitator est Christi.

Et ait illi Iesus: Vade & tu, &c.) Id est, ut uere te proximū sicut te ipsū diligere manseris, quicquid uales in eius uel corporali uel spiritali necessitate subleuāda deuotus operare.

HEBDOMADA XV. POST PENTECOST.

Lectio Epistolę beati Pauli Apostoli ad Galatas. Cap. V.

Piritu ambulate, & desideria carnis nō perficietis. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Hęc enim sibi inuicem aduersantur, ut non quęcunq; uultis illa faciatis. Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege. Manifesta autē sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, inuenia, inimicitie, contentiones, emulationes, iræ, rixę, dissensiones, sectę, inuidiæ, homicidiæ, ebrietates, cōmessationes, &

B 3 his

his similia. Quæ prædico uobis, sicut prædixi, quoniã qui talia agunt, regnũ Dei nõ consequentur. Fructus autẽ spiritus est charitas, gaudiũ, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Aduersus huiusmodi non est lex. Qui autẽ sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs.

Spiritu ambulate, & desiderium, &c.) Hoc tripliciter accipiendũ, ut dicamus eos, qui spiritu opera carnis mortificauerint, & seminauerint in spiritu, ut de spiritu metant uitam eternã, quotiescunq; uoluptatẽ carnis senserint titillare, non perficiant desiderium eius. Alio modo eos ambulare spiritu, & carnis desiderium nõ perficere dicimus, qui spiritaliter egrediuntur Aegyptũ, & spiritualem escam potumq; de spiritali hauriunt petra, qui ambulat in omnibus spiritaliter, nõ perficientes carne legis literam, uel desiderium, sed fructus merentes spiritalis intelligentiẽ. Tertio modo, quidam desiderium carnis, in his dicunt esse, qui paruuli sunt in Christo, iter autem spiritus in perfectis uiris. Spiritu ambulate, id est, in grauitate spiritus, id est, in itinere uiri perfecti, & desiderium carnis, id est, paruulorum non perficietis.

Caro enim concupiscit aduersus spiritum, &c.) Caro præsentibus delectatur, & breuibus, spiritus perpetuis & futuris. Caro enim frigus timet, aspernatur famem, aduenatur uigilijs, libidinibus exardescit, mollia querit, & iocunda desiderat. Contra spiritus ea quæ carni contraria sunt, & quæ illã debilitare queant experit. Aliter, caro concupiscit aduersus spiritum, id est, historica & scripturæ carneus intellectus, contra allegoriã & spirituale doctrinã repugnat. Spiritus autẽ aduersus carnẽ, id est, sublimiora deicetis, eterna breuibus, umbrę ueritas refragatur.

Quod si spiritu ducimini nõ estis sub lege.) Hoc est, si uos totos spiritalibus occupetis actibus, non uobis necessaria est lex, quæ non spiritalibus, sed carnalibus data est. Spiritu ducimini dicit, id est, spiritu gubernamini, nõ spiritu hominis, sed spiritu in sancto significat, de quo Apostolus alio loco ait: Ipse spiritus testimonium perhibet, spiritui nostro, quod sumus filij Dei, quem sequentes spiritum, efficiamur spiritalis, & sub lege esse desistimus.

D Manifesta autẽ sunt opera carnis.) Id est, omnibus nota, uel certe his tantum manifesta, qui in Christo credunt, nam plurimi gentiliũ in suis ignominijs gloriantur, & putant se fipulerint uoluptatem quandam, se turpitudinum uictoriam consequutos. Sed & illud eleganter, quod in carne opera posuit, fructus in spiritu, quia uitia in semetipsa finiuntur, & pereunt, uirtutes fructibus pullulant, & redundant.

Quæ sunt fornicatio.) Primũ itaq; carnis opus est fornicatio, quam in exordio posuit, ne de medijs ambigamus. Omne enim quodcunq; fecerit homo extra corpus est, qui autẽ fornicat, in corpus suũ peccat. In eo fornicator maioris est criminis. Quia tollit membra Christi, & facit ea membra meretricis. Erunt quippe duo in carne una, qui non est fidelis, nec credit in Christũ, sua membra facit membra meretricis. Qui autẽ credit, & fornicatur Christi membra facit membra meretricis.

Immunditia, luxuria.) Secundũ opus carnis immunditia nuncupatur. Tertium uero luxuria, sequitur enim immunditiã comes luxurię. Quomodo enim in uetere lege de nefandis criminibus, quæ in occulto fiunt, & ea nominare turpissimũ est, ne & dicentis os & aures audientium polluerentur, generaliter scriptura cõplexa est, dicens uerecundos, uel reuerentes facite filios Israel ab omni immunditia, sic in hoc loco, ceteras extra ordinarias uoluptates, ipsarũ quoq; opera nuptiarum, si non uerecunde & cum honestate, quasi sub oculis Dei fiant, ut tantum liberis seruiatur, immunditiã & luxuriã nominauit.

Idolorũ seruitus.) Quartũ in catalogo operũ carnis idololatrię locũ tenet, qui enim semel se luxurię uoluptatiq; miscuerit, nõ respicit creatorem. Aliã autem omnes idololatrię se stuitate, gula, uentre, & his quæ infra uentrẽ sunt delectantur.

Ueneficia.) Et ne forsitan ueneficia, & maleficia artes nõ uiderentur, in nouo prohibite testamento, ipse quoq; quinto loco inter carnis opera nominantur. Sepe enim magicis artibus, & amare miseris euenit & amari.

Inimicitia.) Inimicitia quoq; quæ post ueneficia sexto ponit loco, quæ habeat reatũ manifeste criminis subiecta declarat. Quantum enim in nobis est, nullius esse debemus inimici, sed cõ omnibus habere pacem.

Contentiones.) Septimũ locum inter carnis opera contentio possidet. Seruum autẽ

Domini non oportet rixari, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, longanimum, cum mansuetudine erudientem etiam eos, qui contrario disputant.

A **Aemulatiões.)** Octaua succedit emulatio, quæ Græco sermone *ζῆλος* significantius & notius appellat. Quo quidem malo nescio quis nostrũ careat. Zelati sunt enim & Patriarchæ Joseph fratrẽ suũ. Et Maria Prophetes & Aarõ Dei sacerdos contra Mosen talẽ passioẽ decepti sũt.

Ira.) Ira deinde non succedit loco, quæ iustitiam Dei non operatur, & species est furoris. Inter iracundiam autem & iram, hoc interest, quod iracundus semper irascitur, iratus pro tempore cõcõcitur, & nescio quis possit regnũ Dei possidere, cõ is, qui irascitur separat a regno.

Rixa.) Decimo loco ponitur rixæ, quasi aliud Græci significantes *ἔριδις* uocat. Siqui dem rixa *μάχη*, dicitur, a regno Dei prohibent. Est autem *ἔριδις*, cum qui semper ad contradicendum paratus, & multo tri iurgio contendit, & prouocat contententem, hæc alio nomine apud Græcos dicitur *φιλονεικία*.

Diffensiones.) Undecimo loco ponuntur diffensiones, quæ sunt opera carnis, cum quis nequaq; perfectus eodem sensu & eadem sententia dicit: Ego sum Pauli, & ego Apollo, & ego Cephæ & ego Christi, sed & donorum inter se hæc eadem dissentio reperitur. Mariti uidelicet ad uxore, patris ad filium, fratris ad fratrem, conserui ad cõseruũ, militis ad contubernalem, artificis ad euẽdem operis artificem, nonnunq; euenit, ut & in expositionibus scripturarum oriatur dissensio, & quibus hæreses, quæ & alio nomine sectę dici possunt, ebulliunt.

Sectæ.) Duodecimo loco sectę ponuntur, quæ a sectando uel diuisione sectæ nominantur. Si enim sapientia carnis inimica est Deo, sectæ quoq; nunc in carnis opere ponuntur, non sunt amicę: Inimica autem sunt omnia dogmata falsitatis Deo repungantia.

Inuidia.) Tertio decimo loco succedit inuidia, quæ semper aliena torquetur scelicitate, & in duplici scinditur passione, cõ autem ipse est aliquid in eo, in quo alii esse non uult, aut alii uident esse meliorẽ, dolet se in non esse cõsimilem. Pulchrę quidã de Neoterics Græcũ uersum transferens elegiaco metro de inuidia lusit, dicens: Iustus inuidia nihil est, quæ propterea ipsũ autorem rodit exercuatq; animum.

B **Aebrietates.)** Quartũ decimũ locũ inter carnis opera ebrietates tenet: Aebriosi quippe regnũ Dei nõ possidebũt. Ve enim, ait Propheta, qui potentes estis ad bibendũ uinũ, & uiri fortes ad miscendã ebrietatem, & Dominus, inquit, caueat, ne grauentur corda uestra crapula & ebrietate, & curis huius uitæ.

Cõmessationes.) Quintadecima, quæ extrema inter carnis opera cõmessatio est, manducant populus, & bibit & surrexerũt ludere: In Latinis codicibus adulerũ, impudicitia, homicidia, in hoc catalogo uitiorum scripta referuntur, sed sciendum, non plusq; quindecim carnis opera numerata de quibus & disseruimus.

Et his similia.) Longum erat uniuersa carnis opera explicare, uno tantũ omnia sermone cõclulit dicens, & his similia.

Quæ prædico uobis, &c.) Vbi ante prædixit: utiq; ubi ait: Nõ regnet peccatũ in uestro mortali corpore ad obediendũ desiderijs eius. Peccatum omnes istas species habet. Ergo in anima, in qua regnauerit peccatum, non potest Dei regnare regnum.

Quoniã qui talia agunt. Notandum itaq; atq; defendendum, quod contententes, & dissidentes & iracundos cum idololatrijs, ueneficijs & homicidijs pœnitens excludit a regno.

Fructus enim spiritus est charitas.) Quæ alia inter fructus spiritus debuit tenere primatum, nisi charitas: sine qua uirtutes ceterę non reputantur esse uirtutes, & ex qua nascuntur uniuersa quæ bona sunt siquidem & in lege & in Euãgelio ipsa obtinet principatũ: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo & ex tota anima tua, & ex tota uirtute tua, & proximum tuum tanq; teipsum.

Gaudiũ.) Secundus fructus spiritus est gaudiũ, quod Stoici quoq; qui distinguunt inter uerba subtilius, aliud quid esse estimant quã lætitiã: Gaudiũ quippe esse aiunt elatione animi super his quæ digna sunt exultantis lætitiã. Notandum quod post dilectionem gaudium sequitur, qui enim diligit quempiam, semper in eius scelicitate lætatur.

Pax.) Tertius fructus spiritus est pax, a qua, Salomõ quoq; qui in typo Christi præcessit, nomẽ accepit, et de Ecclesia Psalmista canit: Factus est in pace locus eius, & inter octo Euãgelij benedictiones scribitur: Beati pacifici, quoniã filij Dei uocabuntur.

1. Cor. 10.

Rom. 8.

Lect. 15.

2. Timoth. 3.

Lect. 21.

1. Cor. 10.

Rom. 6.

Matt. 22.

Psal. 75.

Math. 5.

C Longanimitas.) Quartus fructus spiritus est longanimitas siue patientia, quia utroque modo μακροθυμία possumus interpretari. Huius contraria est pusillanimitas, qui uero patiens est & uniuersa sustentat, uir sapiens, & cum εὐφροσύνη multum sapiens appellatur, ut in Prouerbijs quoque scriptum est: Longanimus uir multus in prudentia.

Bonitas.) Quintus fructus spiritus est bonitas, & de hac Stoici ita definiunt: Bonitas est uirtus sponte ad beneficiendum exposita, sectatores quoque Zenonis ita definiunt: Bonitas est uirtus, quæ prodest, siue uirtus ex qua oritur utilitas.

Benignitas.) Sextus fructus spiritus est benignitas siue suauitas. Quia apud Græcos χρηστότης utrumque sonat. Virtus est lenis, blanda, tranquilla, & omnium bonorum apta consortio, inuitans ad familiaritatem sui, dulcis alloquio, moribus temperata.

Manfuetudo.) Septimus fructus spiritus est manfuetudo, quæ aduersa est iræ, rixæ, dissensionibus, & nunquam ad sui contraria prouocatur, per hanc famulus Dei Moses testimonium meruit accipere scripturæ dicentis: Moses manfuetus erat, plusquam omnes homines super terram.

Fides.) Octauus fructus spiritus est fides, quæ etiam alibi inter tres ponitur, spes, fides, charitas, inde enim est omne quod operatur, siquidem id quod speramus esse uenturum, & nec dum est in presenti, fide possidemus, sperantes nos tenere quod credimus.

Modestia.) Nonus fructus spiritus est modestia, hæc semper pacem sequitur, semper pacem sectatur, & neclæsa unquam irascitur.

Continentia.) Decimus fructus spiritus est continentia, quam non solum in castitate debemus accipere, sed etiam in cibo & potu, in eloquio, in ira quoque & uexatione mentis, & detrahendi libidine.

Castitas.) Undecimus fructus spiritus est castitas. Castitas enim & in uirginibus est, & in continentibus, & in uiduis & in coniugijs.

Aduersus huiusmodi non est lex.) Id est, aduersus spiritus non est Lex iusto, quippe non est posita, sed iniquis, & non subditis, impijs & peccatoribus. Lex mihi dicit: Non adulerabis, non occides, non fallum testimonium dices, &c. si hæc omnia charitate in me regnante, quæ est fructus spiritus, non fecero, superflua sunt mihi præcepta legis. Ergo qui fructus spiritus spiritualiter implet, sub Veteri Testamento non manet.

Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt, &c.) Si omnia simul uitia crucifixæ sunt, & caro, quasi in cruce pendens, nihil concupiscit. Ad quid nobis legem, quæ data est ad uitia coercenda? Simul illud notandum, quod eos dixerit Christi esse, qui carnem cum uitijs & concupiscentijs crucifixerint, contra illos, qui solum fidem sufficere arbitrantur.

EVANGELIUM LVCÆ CAP. XVII.

Dum intraret Iesus in Hierusalem, transibat per mediam Samaritaniam & Galilæam. Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrit ei decem uiri leprosi. Qui steterunt a longe, & leuauerunt uocem dicentes: Iesu præceptor miserere nostri. Quos ut uidit dixit: Ite, ostendite uos sacerdotibus. Et factum est dum irent, mundati sunt. Unus autem ex illis ut uidit, quia mundatus est, regressus est cum magna uoce, magnificans Deum, & cecidit in faciem ante pedes eius gratias egens. Et hic erat Samaritanus. Respondens autem Iesus dixit: Nonne decem mundati sunt, & noui ubi sunt? Non est inuentus qui rediret & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. Et ait illi: Surge, uade, quia fides tua te saluum fecit.

Dum intraret Iesus in Hierusalem, &c.) Leprosi non absurde intelligi possunt, qui scientiam ueræ fidei non habentes, uarias doctrinas proferunt erroris. Non enim uel abscondunt imperitiam suam, sed pro summa peritia proferunt in lucem, & iactantiam sermonis ostendant. Nulla porro falsa doctrina est, quæ non aliqua uera intermiscet. Vera ergo falsis inordinate permixta, in una disputatione uel narratione hominis tanquam in unius corporis colore apparentia, significant lepram, tanquam ueris falsisque colorum locis humana corpora uariantur atque

maculantur. Hi autem tam uitandi sunt Ecclesiæ, ut si fieri potest, longius remoti, magno clamore Christum interpellent, unde & apte subiungitur:

Qui steterunt a longe, & leuauerunt uocem, &c.) Et bene ut saluentur, Iesum præceptorē nominat, quia enim in eius uerba se errasse significant, hunc saluandi humiliter præceptorem uocant, cumque ad cognitionem præceptoris redeunt, mox ad formam salutis recurrunt.

Quos ut uidit, dixit: Ite ostendite uos sacerdotibus.) Nulli Dominus eorum, quibus hæc corporalia beneficia præstitit, inuenitur mississe ad sacerdotes nisi leproso, quia uidelicet sacerdotium Iudæorum figura erat futuri sacerdotij regalis, quod est in ecclesia, quo consecrant omnes pertinentes ad corpus Christi, summi & ueri principis sacerdotum. Et quisquis uel ab hæretica prauitate uel superstitione gentili, uel Iudaica perfidia, uel etiam scismate frater non, quasi uario colore per domini gratiam caruerit, necesse est ad ecclesiam ueniat, coloremque fidei uerum quem acceperit, ostendat. Cætera autem uitia tanquam ualitudines, & quasi membrorum animæ, atque sensuum per seipsum interius, in conscientia, & intellectu dominus sanat & corrigat. Denique & Paulus uocem Domini audita: Quid me persequeris? ego sum Iesus quem tu persequeris, ad Ananiam tamen missus est, ut sacerdotio illo, quod in ecclesia constitutum est, sacramentum doctrinæ fidei perciperet, & uerus eius adprobaretur color.

Et factum est dum irent, mundati sunt.) Nondum accepta baptismatis sacramenta, nondum spiritualiter ad sacerdotes peruenerant, & tamen infusione spiritus sancti eorum mundatio declarata est.

Unus autem ex illis, ut uidit, quia mundatus est, regressus est cum &c.) Unus iste qui magnificans Deum, regressus est, unius ecclesiæ deuotam Christo humilitatem significat. Qui bene cadens ante pedes Domini, gratias agit, ille uere Deo gratias agit, qui repressis præsumptionis suæ cogitationibus, quam à semetipso infirmus sit, humiliter uidet, qui nihil sibi uirtutis tribuit, qui bona quæ agit esse de misericordia conditoris agnoscit. Cadit autem in faciem, quia ex malis quæ se perpetrasse meminit, erubescit.

Et hic erat Samaritanus.) Samaritanus quippe interpretatur custos, quo nomine ille populus aptissime significatur, qui gratias agendo ei à quo accepit, tribuit omne quod accipit, quodammodo cantans illud de Psalmo: Fortitudinem meam ad te custodiam, quia tu Deus susceptor meus es, Deus meus misericordia eius præueniet me.

Respondens autem Iesus dixit: Nonne decem mundati sunt, & nouem ubi sunt?) Vnum si addatur ad nouem, quædam effigies unitatis impletur, quo fit tanta complexio, ut ultra non progrediatur numerus, nisi rursus ad unum redeatur, & hæc per infinitatem numeri regula custodiatur. Nouem itaque indigent uno, ut quadam unitatis forma coagulentur, & decem sint. Vnum autem non eis indiget, ut custodiat unitatem. Quamobrem ut unus ille, qui gratias egit, unice ecclesiæ significatione approbatus atque laudatus est. Ita illi nouem, qui gratias non egerunt, reprobi effecti à consortio unitatis exclusi sunt, idcirco tales in nouena numero, tanquam imperfecti remanebunt, & merito eos saluator, quasi ignotos ubi sint, inquit, scire enim Dei eligere, nescire reprobare est.

Non est inuentus qui rediret & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena.) Secundum corpus quidem facile est uidere posse hominem non habere lepram, & tamē animi esse non boni. Secundum significationem autem huius miraculi conturbat considerantem, quomodo mundus dici potest ingratus. Sed etiam facile est, etiam illud uidere fieri posse, ut quisque in ecclesiæ societate doctrinam integram ueramque assequatur, & omnia secundum catholicæ regulam disserat, distinguat, à creatore creaturam, eoque manifestetur uarietate mendatorum, tanquam lepra caruisse, & tamen ingratus sit Deo, & Domino mundatori suo. Quia elatus superbia gratiarum agendarum pia humilitate non sternitur, similisque efficit eis, de quibus dicit Apostolus: Qui cum cognouissent Deum, non ut Deum magnificauerunt aut gratias egerunt. Quod enim dicit eos Deum cognouisse, ostendit quidem à lepra mundatos, sed tamen statim accusat ingratos.

Et ait illi, surge uade, quia fides tua te saluum fecit.) Qui deuotus ante Deum cecidit, surgere & ire præcipit, quia qui infirmitate subtiliter cognoscens, humiliter iacet per diuinum uerbi consolationem surgere ad fortia opera, & eferentibus quotidie meritis, ad perfectiora passim proficere iubetur. Si autem fides saluum fecit eum, quæ ad agendas saluatori & emundatori suo gratias inclinauit, Ergo perfidia perdidit eos, qui de acceptis beneficijs Deo gloriam dare neglexerunt.

Suiuimus spiritu, spiritu & ambulemus. Non efficiamur inanis gloriae cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. Fratres, & si praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos spirituales estis huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Nam si quis existimat se aliquid esse cum nihil sit, ipse se seducit. Opus autem suum probet unusquisque, & sic in semetipso tantum gloriae habebit, & non in altero. Unusquisque enim onus suum portabit. Comunicet autem is qui catechizatur uerbo, ei & qui catechizat in omnibus bonis. Nolite errare, Deus non irridetur. Quae enim seminauerit homo haec & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet uitam aeternam. Bonum autem facientes non deficiamus. Tempore enim suo metemus, non deficientes. Ergo dum tempus habemus operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.

Hiero. **S**uiuimus spiritu, spiritu & ambulemus.) Utamur hoc testimonio aduersus eos, qui nolunt scripturas spiritualiter intelligere. Quis est autem qui uiuit spiritu, nisi absconditus homo noster, qui & iuxta carnem interdum solet uiuere, sed cum spiritu uixerit, spiritu ambulat, cum in carne uoluerit ambulare, uiuus mortuus est, uir perfectus in Christo, semper uiuit in spiritu.

Primaf. Si spiritu uiuimus, spiritu & ambulemus: Ac si diceret, si per spiritum uitam habemus, spiritualiter conuersemur, & non legi carnaliter seruamus.

Non efficiamur inanis gloriae cupidi.) Plene gloriae cupidus dicimus, qui gloriam Dei desiderat, & laudem uirtute condignam, & aspectum diuini aliquid ostendentem. Contrario qui elemosynam, longam orationem, castitatem, siue in matrimonio, siue in uirginitate, pro laude hominum facit, inanis gloria est. Gloria enim nunc uirtutem, nunc uitium significat. Si ab hominibus queri gloria, uitium est, & inanis dicitur gloria, de tali enim gloria scriptum est: Omnia faciunt, ut glorificentur ab hominibus. Si à Deo queri gloriam, uirtus est. De tali enim gloria, qui se glorificant, glorificabo dicit Dominus.

**Matt. 6.
1. Re. 2.
Hiero.**

Inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.) Ita hunc locum cum superioribus copulauimus. Si spiritu uiuimus, spiritu obtemporamus, nequaquam per legem, sed per charitatem, nobis inuicem seruientes, non debemus de scripturarum interpretatione contendere, & dicere circumcisio melior est, non, sed preputium. Contemnenda historia, & allegoria sequenda. Immo allegoria uana est, & umbratica, & nullius ueritatis fide radicibus, ex his enim, contentiōibus inter Iudaeos & Gentiles, tunc temporis prouocationes pariter nalebantur & inuidiae.

Primaf. **Fratres, & si praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto.)** Praeoccupatur humana frugilitas in leuioribus peccatis, quae in sperato & sine meditatione contingunt. Ceterum non est praecupatio, quando aliquod peccatum consilio diu meditato committitur.

Hiero. **Vos qui spirituales estis huiusmodi instruite.)** Eum quoque qui spiritualis est hortatur, ne cesset manum porrigere corruenti. Et pulchre praecupatum in delicto hominem uocat, ex ipso nomine fragilitatem conditionis ostendens, ut dignus sit uenia, qui uelut homo errauit, denique non peccatis pluribus, sed uitio aliquo praecupatus errauit, lenitatis spiritu & mansuetudinis, in correctione peccatis, praedicator spiritualis adhibeat, nec rigidus, nec iratus, et tristis corrigere cupiat errantem, sed prouocet eum, spondens salutem, ueniam repromittens. Aliter, si quis infirmus in fide est, & adhuc lacte nutritur infantiae, nec potest rā cito à legali obseruatione ad spiritualia sacramenta transire, uos qui robustiores estis in fide, & spirituales effecti, eius onus portate, nec per scientiam uestrā, frater peccat, pro quo Christus mortuus est. In

In spiritu lenitatis.) Ad Corinthios quoque ait: In uirga ueniam ad uos: hic autem spiritualibus dicit: Instruite in spiritu lenitatis. Verū ibi ad eos dicit: Qui post peccatum non scientes errorem suū, nolebant maioribus subdi & poenitentia corrigi. Vbi uero peccator intelligens uulnus suū, tradidit medico se curandū, ubi nō est uirga necessaria, sed spiritus lenitatis.

Considerans teipsum ne & tu tenteris.) Ac si diceret, quia & tu homo es, & Primaf. potes in aliquo tentari, & adiutorio indigere, & ideo debes sustinere tentatū, qui enim sub conditione infirmitatis positi sunt merito infirmos sustinent.

Alter alterius onera portate.) Portat quoque fratris necessitatem, qui grauatus pauperem onere egestatis adiuuat. Et facit sibi amicos de iniquo Māmōna, ut audiat à domino: Vnde Matth. 25. nite benedicti patris mei, percipite regnū quod uobis paratum est ab origine mundi, quia esuriui, & dedistis mihi manducare, sitiui, & dedistis mihi bibere, &c.

Et sic adimplebitis legem Christi.) Lex Christi charitas est, de qua idem Dominus ait: Mandatum nouum do uobis, ut diligatis uos inuicem sicut & ego dilexi uos. Si ergo diligimus Deum & proximum, miseremur pauperi, sicut & Dominus misertus est nobis.

Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.) Si quis non uult onera aliena portare, & immisericos suo tantum opere & uirtute contentus est, non querens quae aliena sunt, sed quae sua, sui tantum amator, & nō Dei, ipse se seducit. Dupliciter autem distingui potest. Vel si quis existimat se aliquid esse, cum sit nihil, uel ita, si quis existimat se aliquid esse, postea inferendū, cum sit nihil, ipse se seducit, & est sensus, in eo quod se putat esse aliquid, & non ex clementia in proximū, sed suo opere & labore se iudicat, sua tantū uirtute contentus, iste ex hac ipsa arrogancia nihil sit & ipse se decipit.

Opus autem suum probet unusquisque, & sic in semetipso tantū gloriam habebit, & non in altero.) Sensus iste est, tu qui te aestimas spirituale & alterius infirmitate robustior es, non debes imbecillitatem iacentis, sed tuam fortitudinem considerare. Neque enim si alius perfecte non potest ad Christianismum à Iudaismo transire, idcirco tu perfectus es Christianus, sed si te propria conscientia non remordet, habes in temetipso gloriam, & nō in altero. Intelligi potest & aliter, qui conscientiam habet operis boni, & seipsum considerans, opus suum non reprehendit, non debet de hoc apud alium gloriarī, sed in semetipso habere gloriam, & dicat: Mihi autem absit gloriarī, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi.

Vnusquisque enim onus suum portabit.) Videtur superioribus contraire, ubi ait: Alter alterius onera portate, sed ibi praecipit, ut peccantes in hac uita nos inuicem sustentemus, & alterutrum auxilio sumus, hic autem de resurrectionis dicit iudicio, quod non ex alterius peccato & comparatione deterioris, sed iuxta nostrum opus aut peccatores ab eo iudicemur aut sancti.

Communicet autē &c.) Imbecillioribus & carnalibus Discipulis imperat, ut quomodo ipsi à magistris spiritualia metunt, sic magistris carnalia praebant in omnibus bonis, id est, in uictu & uestimento, & ceteris omnibus, quae homines inter bona numerant. Vnde & Job: 10b. 2. Si bona accipimus, inquit, de manu Domini. Et Dominus in Euangelio: Si uos cum sitis mali, Matth. 7. nobis bona dare filijs uestris: Aliter dat Discipulis mandatum, ut eis qui se instruant uerbo, communicent, obsequantur, dociles, facilesque praebant, in his tamē quae bona sunt & spiritualia, non haeretica uel Iudaica prauitate peruersa, catechizatur autē eruditur & castigat, intelligitur.

Requiritendū quomodo uerbo Discipulus magistro communicare dicatur, cum eam magis uerbo magister instruat, sed uerbum intelligi uoluit deuotionis fructum, & boni operis largitatē. Nam & uerbum pro opere solet dicere scriptura, ut illud de Dauid: Quia fecisti uerbum hoc. Et 2. Reg. 5. Moses ait: Quomodo palam factum est uerbum istud?

Nolite errare, Deus non irridetur.) Id est, qui Deo uult mentiri, aut praecipit praeruaricator esse, se decipit.

Præuidens spiritu, eos qui docent, & debent magistris sumptus ministrare, posse obtendere Hiero. pauperatē, & dicere: Ager meus hoc anno siccitate aruit, uineam grandio conruit, non habeo unde tribuam quod iubetur, adiecit: Nolite errare, Deus non irridetur, scit corda uestra, nō ignorat facultates, & excusatio uerbi hominē potest fallere Deum non potest.

Quae enim seminauerit homo haec & metet.) Id est, talia recipiet, qualia eggerit, si peccatum poenitentia non sequatur.

Primaf. Hortatur ad id quod præceptum est, exhibendum semē nominans, ne putat perditum, quod multiplicato fenore recepturus est.

Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionē, qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet uitam æternam.) Omne quod loquitur, agimus, cogitamus, in duobus seminat agris, carne & spiritu, si bona sunt quæ de manu, ore & corde promuntur, seminata in spiritu uitæ æternæ fructibus redundabunt. Si mala ab agro carnis excepta, corruptionis nobis segetem pullulabunt. Aliter, qui legem carnaliter in religit repromissiones quoque carnales, & quæ in presenti seculo corrumpuntur, expectat. Qui autem spiritualis adiutor est, seminat in spiritu, & de spiritu metet uitam sempiternā. Illud etiam pariter obseruandum, quod seminat in carne, cum additamento suæ carnis ponitur. Qui autem seminat in spiritu, non dicit in spiritu suo, sed simpliciter in spiritu, qui enim bona seminat, non in suo quidpiam, sed in Dei spiritu seminat, de quo & uitam est messurus æternam.

Bonum autem facientes non deficiamus, tēpore enim suo metamus nō deficientes.) Cohortatur eos ad studium perseverantiæ, qui in hac uita mercedem boni operis expectant, nescientes, quia sicut in semine aliud fatiosis, aliud messis est tēpus, sic & in presenti uita sementis est tēpus, & in æternum erit metendi, quam segetem nemo potest metere de faciens, qui enim perseverauerit usque in finem hic saluus erit.

Matth. 10.

Primaf.

Nunc tēpus seminandi est non metendi, non ergo hic nostram mercedem quæramus accipere, ne tenera herba hyemis rigore demessa, non proficit, & non sit quæ in futuro metatur. Dicitur enim nobis: Receptis bona uestra, & iterum: Receperunt mercedem suam.

Hiero.

Ergo dum tēpus habemus operemur bonum ad omnes.) Tēpus & minantis, ut diximus, præsens est uita, in qua licet nobis seminare, cum autem transierit, operandi tēpus auferetur.

Primaf.

Ultimum seminantis hoc tēpus est, festinemus ergo campos omnes serere, maxime eos, qui sunt uberimè repleamus, ne incipiamus tēpore missis alijs epulantibus elurire.

Hiero.

Maxime autem ad domesticos fidei.) Inmittetur pater noster, qui est fons bonitatis, & solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, & omnibus benefaciamus, maxime domesticis fidei, hoc est Christianis, qui eundem habent patrem. Videtur mihi locus iste posse & superioribus coherere, ut domesticos fidei magistros nominet, quibus supra omnia quæ putantur bona ab auditoribus suis iusserat ministrare, id est, paganos atque Christianis, & bonis & malis misericordiam faciamus, ne eis quod Deus non negat denegemus. Maxime tamen his qui peculiarem fidei cultui ac religione exhibent famulatum.

EVANGELIUM MATTHÆI CAP. VI.

Emo potest duobus Dominis seruire. Aut enim unum odio habebit & alterum diligit, aut unum sustinebit, & alterum contemnit. Non potestis Deo seruire & Mammonæ. Ideo dico uobis, ne solliciti sitis animæ uestræ quid manducetis, neque corpori uestro, quid induamini. Nōne anima plus est quam esca, & corpus plus quam uestimentum? Respiciete uolatilium cœli, quoniam non serunt, neque metunt, neque cōgregant in horrea, & pater uester cœlestis pascit illa. Nōne uos magis pluris estis illis? Quis autem uestrum cogitans potest adijcere ad staturam suam cubitum unum? Et de uestimento, quid solliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt, non laborant neque nent. Dico autem uobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua cooperatus est sic ut unum ex istis. Si autem scœnum agri quod hodie est, & cras in dibano mittitur Deus sic uestit, quanto magis uos, minime fidei. Nolite ergo solliciti esse dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur. Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater uester, quia his

omni-

A omnibus indigetis. Quærite autem primum regnū Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcentur uobis.

Nemo potest duobus dominis seruire.) Qui sunt duo domini deinceps ostendit, cum dicit: Non potestis Deo seruire & Mammonæ. Mammona apud Hebræos siue Syros, diuitiæ nuncupantur. Congruit & Punicum nomē, nam lucrū Punicæ Mammon dicitur. Audiatur hoc a uobis, audiatur Christianus, non posse simul diuitijs Christo seruire, & tamen non dixit: Qui habet diuitias, sed qui seruit diuitijs. Qui enim diuitiarum seruus est, diuitias custodit ut seruus. Qui autem seruitutis excussit iugum, distribuet eas ut Dominus.

August.

Hiero.

Aut enim unum odio habebit, & alterum diligit, aut unum sustinebit, & alterum contemnet.) Patietur durū & pernitiosum dominum, quisquis seruit Mammonæ, sua enim cupiditate implicatus, subditur Diabolo, sed tamen patitur, alterum aut contemnit. Nō dixit: Odio habet, nullius enim fere conscientia Deum odisse potest, contemnet autem, id est, non timet.

Ideo dico uobis, ne solliciti sitis animæ uestræ quid manducetis, neque corpori uestro quid induamini.)

Ut intelligas eum qui dedit animam, multo facilius escam esse daturū, & qui corpus dedit, multo facilius daturum esse uestimentum. Quo loco quæritur utrum ad animam cibus iste pertineat, cum anima incorporea sit, iste autem cibus corporeus est. Sed animam pro ista uita nouerimus positam, cuius retinaculum est alimentum. Secundū istam significationem dictum est: Qui amat animam suam, perdet illam: Et pastor bonus animam suam ponit. Quod nisi de hac uita acceperimus, contrarium erit illi sententiæ, qua dictum est: Quid proderit, si totum mundum lucretur, animæ suæ detrimentū patiar?

10an. 10. 2.

Matth. 16.

Nonne anima plus est quam esca, & corpus plus quam uestimentum?)

Quod dicit istiusmodi est, qui maiora præstitit utique & maiora præstabit. Respiciete uolatilium cœli, quoniam non serunt neque metunt neque congregant in horrea, & Deus pascit illa. Simpliciter ergo accipiendū, quod si uolatilium absque cura & erumnis Dei aluntur prouidentia, quæ hodie sunt & cras non erunt, quorum anima mortalis est, & cum esse cessauerint, semper non erunt, quanto magis homines, quibus æternitas repromittitur, Dei regantur arbitrio.

Hiero.

Matth. 6.

B Nonne uos magis pluris estis illis.) Id est, chariores estis uos, & plus ualeatis, quia rationales estis.

August.

Quis autem uestrum cogitans potest adijcere ad staturam suam cubitum unum? Et de uestimento quid solliciti estis?) Id est, in cuius potestate & dominatu factum est, ut ad hanc staturam corpus uestrum perduceret, eius prouidentia uestrum potest.

Considerate lilia agri quomodo crescunt, non laborant neque nent.)

Dandum erat etiam de uestimenti documentum, sicut datum est pro alimento, sed ista documenta non sic allegorice discutienda sunt, ut quæramus quid significauerit uis aut lilia, posita sunt enim ut de rebus minoribus maiora persuaderentur.

Dico autem uobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua cooperatus est sicut unum ex istis.) In omni gloria, id est, in omni uarietate uestium deliciarū, Fulg. siue in magnitudine regni, sicut unum ex istis subauditur lilijs.

Ereuerat quod nec sericū quæ regum purpura est, nec pictura texturicum potest floribus cōparari, quid ita rubet ut rosa? quid ita cander ut liliū? uiolæ uero purpuram nullo superari muricæ oculorum magis quam sermonis inditium est.

Si autem scœnum agri quod hodie est, & cras in dibano mittetur.)

Id est in ignem, Deus sic uestit. Hic intelligitur quod superius lilia non specialiter pro una, sed generaliter pro multis dixerit herbis.

Quanto magis uos minime fidei?) Ille enim minimus est in fide, qui nō est perfectus in charitate. Charitas enim omnia credit, fides enim à modico incipit, sed crescit usque dum ad id quod perfectū est peruenit. Vnde & Apostoli Domino dicunt: Auge nobis fidem. Quā perfectam Paulus omnem nominat, dicens: Et si habuero omnem fidem, & reliqua.

1. Cor. 13.

Nolite ergo solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur.)

C Labor

C Labor exercētus est, sollicitudo tollēda. Hoc quod dicit: Ne solliciti sitis, &c. de carnali cibo & uestimēto accipiamus, ceterū de spiritalib. cibis & uestimētis semper debemus esse solliciti.

Quærite aut̄ primū regnū Dei.) Hic primū nō pro ordine posuit, sed pro qualitate, ac si diceret: Quærite præcipua ante omnia, & summe regnum Dei & iustitiam eius, & dabit̄ uobis, & insuper, id est, excepto regno quicquid opus fuerit, adiicietur uobis.

HEBDOMADA DECIMASEPTIMA POST PENTECOSTEN
Epistola Beati Pauli Apostoli ad Ephesios. Cap. III.

Obscuro uos, ne deficiatis in tribulationibus meis pro uobis, quæ est gloria uestra. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini mei Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in celo & in terra nominatur, ut det uobis secundū diuitias gloriæ suæ uirtutem, corroborari per spiritū eius in interiori homine, habitare Christum per fidem in cordibus uestris. In charitate radicati & fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum. Scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. Ei autem qui potens est omnia facere superabundanter, quam petimus aut intelligimus secundum uirtutem quæ operatur in nobis, ipsi gloria in ecclesia & in Christo Iesu in omnes generationes seculi seculorum. Amen.

Hiero.

Obscuro uos, ne deficiatis in tribulationibus meis pro uobis, quæ est gloria uestra.) Hoc est ergo quod Apostolus rogat, & à Dño magnopere deprecatur, ne deficiat in presuris suis. Videbat quippe de Hierusalem usq; ad Iherosolimam prædicasse, ille Romam, Hispaniam perexisse, uel ire disponere, totus mundus ad doctrinam ipsius, de potestate principis tollēbatur. Deserebant Idola & cultoribus templa deserua squalore & foribus replebant. Ob quā causam omnis exercitus demonū, omnis turba inimicari fortitudinū cōtra ipsum factio cuneo dimicabat, ut per tribulationes & angustias Euangelii Christi desineret prædicare, & lassus aliquando requiesceret. Hoc est itaq; quod ait: Peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro uobis, totum enim quod patior, quod tribulor, quod coartor uestræ salutis est causa, dum uobis Euangelium adnunciare desidero, quæ tribulationes meæ uestra est gloria. Potest autem secundū id, quod latius expressit, propter quod peto, ne deficiatis in tribulationibus meis pro uobis, quæ est gloria uestra. Illud autem potest exponi, quod pro Ephesijs petat, ne in præsuris Apostoli lassescant, atq; deficiant. Si quidem & ea quæ sequuntur, huius magis sensui congruunt.

Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini nostri. Sicut enim sunt oculi exteriores & interiores, ita sunt genua hominis exterioris & interioris. Nam quod Apostolus ait: Vt in nomine Iesu Christi omne genu flectatur, coelestium, terrestrium, & infernorum, non ad genua corporis, sed ad subiectionem mentis, & inclinationem animæ, cor, discq; obsequium pertinet. Hæc autem specialiter exponentes, non statim iuxta literam orandi consuetudinem tollimus, qua Deum genu posito suppliciter adoramus. Sed sicut illud ad discipulos simplices, sic ueram genuationem esse docemus in animo, quia multi corporales flectentes genu, anime nequaquam flectunt, & è diuerso alij erecto Deum corpore deprecantes, magis se animo curauerunt.

Ex quo omnis paternitas in celo & in terra nominatur.) Non ut in Latinis codicibus additum est, ad patrem domini nostri Iesu Christi, sed simpliciter ad patrem legendum, ut Dei patris nomē non in Domino nostro Iesu Christo, sed omnibus creaturis rationabilibus coaptet. Notandū quod nō dixerit: Ex quo omnis paternitas in caelis & in terra nata est uel creata, sed ex quo omnis paternitas in caelis & in terra nominata. Aliud est enim appellationē paternitatis mereri, aliud naturæ habere consortiū. Sicut ergo solus bonus bonos facit, & solus uerus, ueritatis nomen impertit, ita & solus pater, qui creator est omnium & uniuersorum causa, substantia, præstat cæteris, ut patres esse dicant. Quærit uero quæ ob causam & in caelis

ab eo

A ab eo om̄s paternitas appellet. Quō nos Patriarchas & Prophetas nostros patres dicimus, ita patro & Angelos cæterasq; uirtutes habere principes sui generis in caelestibus, quos ueritate appellare. Archangelus enim nisi Angelorū dici nō potest, & dominatio principatus & potestas nisi inferiores subiectos habeant, nō uocantur. Potest ergo & hoc dici, quod Deus Domini nostri Iesu Christi iuxta substantiam pater est, & unigenitus non est adoptione filius, sed natura. Cæteræ quoq; creaturæ paternitatis nomen adoptione meruerunt.

Vt det uobis &c.) Propterea dicit, curto genua mea ad patrem, ut tribuat uobis uirtutem gloriæ suæ, id est, maiestatis suæ habere consortiū, uosq; roboret atq; confirmet per spiritum sanctū, quia nulla fortitudo absq; spiritu sancto est. Roboret autē atq; confirmet in interiori hominē. Non enim exteriorem, sed interiorem hominē cupimus roborari, ut postquā habitauerit Christus in interiore hominē, in ipsius interioris hominis habitet principali, id est, in cordibus uestris. Hoc autem totum per fidem fiet, si credamus in eum. Quam obrem ait, habitare Christum per fidem in cordibus uestris. Habitatio autem ista, quæ per exordium fidei fabricatur, radices & fundamenta in charitate habet, hæc est uita cordium, in qua uiuimus in seculum seculi, ab initio fidei usq; ad finem speciei.

In charitate radicati &c.) Hæc est cōmunitio cuiusdam diuinæ cœlestisq; rei publicæ, hinc saturantur pauperes, non sua quærentes, sed quæ Iesu Christi. Nam de ipso pane quod tales saturantur quodam loco Apostolus dicit: Unus panis, unum corpus multi sumus.

1. Cor. 10.

Quæ sit latitudo &c.) Ipsa charitas cū in bonis operibus dilectionis exercetur, quasi ad subueniendū quaquauersum potest porrigi, & hæc latitudo est. Nunc longanimitate aduersa tollat in eo quod ueraciter tenuit, perseuerat, & hæc longitudo est, hoc autē totum propter adipiscendam uitam facit, æternamq; illi promittitur in excello, & hæc altitudo est. Existit uero ex hoc cultu ista charitas, ubi fundati quodammodo & radicati sumus, ubi causæ uoluntatis Dei non uestigantur, & hoc est profundum. Altitudo quippe commune nomen est excello & profundo. Sed cum in excello dicitur, sublimitatis eminentia cōmendatur. Cum autem in profundo, difficultas inuestigationis & cognitionis, unde & illud Deo dicit: Quam magna significata sunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.

Psal. 103.

B Scire & iam supereminentem &c.) In hoc mysterio figura crucis ostendit, qui enim quia uoluit mortuus est, quomodo uoluit mortuus est. Nō frustra igitur tale genus mortis elegit, nisi ut in eo quoq; latitudinis huius & longitudinis & altitudinis & profunditatis magister existeret. Nā latitudo est in eo ligno quod transversum desuper figitur, hoc ad bona opera pertinet, quia ibi extenduntur manus. Longitudo in eo quod ab ipso ligno usq; ad terram conspicuū est. Ibi enim quodammodo statur, id est, persistitur & perseueratur sede tributur. Altitudo est in ea ligni parte, quæ ab illo quod transversū figitur sursum uersus relinquit, hoc est, ad caput crucifixi, quia bene sperantiū superna expectatio est. Iam uero illud ex ligno quod nō apparet, quod fixum occultatur, unde totum illud exurgit, profunditatem significat, gratuitate gratiæ, in quo multorum ingenia conuertuntur, id uestigare conantia, ut ad extremum eis dicatur: O homo, tu quis es, ut respondeas Deo?

Rom. 9.

Ei autē qui potens est &c.) Hoc ostendens, se quidem iuxta imbecillitatem hominis postulasse, quæ eis conducibilia uidebant. Cæterum quantum ad rei ipsius pertinet ueritatem, plus Deum ualere tribuere, quam rogatur. Præstabit igitur super quam petimus aut intelligimus, secundum eam uirtutem quæ operatur in nobis.

Hiero.

Ipsi gloria in ecclesia &c.) Ipsi itaq; Deo sit gloria, primū in ecclesia quæ est supra, non habens maculam, neq; rugam, & quæ propterea gloriam Dei recipere potest, quia corpus est Christi, deinde in Christo Iesu, quia in corpore adsumpti hominis, cuius sunt uniuersa membra credentium, omnis diuinitas corporaliter, quæ quidem gloria non in præsens tantum tempus extenditur, & futuris seculis terminatur, sed in omnes generationes in seculū seculorum ineffabili æternitate permanet, crecit, augetur.

EVANGELIUM LUCÆ CAP. VII.

Ibat Iesus in ciuitatem, quæ uocatur Naim, & ibant cum illo discipuli eius, & turba copiosa. Cum autem appropinquarent portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur, filius unicæ matris

C. 2. suæ,

C suæ, & hæc uidua erat, & turba ciuitatis multa cum ea. Quam cum uidisset Iesus, misericordia motus super eam, dixit illi: Noli flere. Et accessit & tetigit loculū. Hi autem qui portabant, steterunt, & ait: Adolefcens, tibi dico surge. Et resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ, Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum dicentes: Quia Propheta magnus surrexit in nobis, & quia Deus uisitauit plebem suam.

I Bar Iesus in ciuitatem, quæ uocatur Naim, & ibant cū illo discipuli eius, & turba copiosa.) Naim ciuitas est Galilææ in secundo miliario Thabor montis, cōtra meridiem, iuxta endor, qui est uicus grandis in quarto miliario eiusdem mortis ad meridiem. Interpretatur enim Naim fluctus uel commotio.

Cū aut appropinquaret portæ ciuitatis.) Porta ciuitatis qua defunctus efferebatur, puto aliquem de sensibus esse corporeis, qui enim seminat inter fratres discordias, qui iniquitatem in excello loquitur, is per oris portam extrahit mortuus. Qui uiderit mulierem ad concupiscendam eam per oculorū portā amoris iudiciū profert. Qui fabulis otiosis, obsecrationibus uel detractionibus aurē libenter aperit, hanc animę suę portā mortis efficit.

Ecce defunctus efferebatur, filius unicus matris suæ.) Defunctus hic, qui extra portam ciuitatis multis est inuentibus elatus, significat hominem letali criminum funere soporatum, eandemq; in super animæ mortem non cordis adhuc cubili regentem, sed ad multorū noticiā perlocutionis operi suæ indiciū, quasi per suæ ciuitatis ostia propalantē. Qui bene filius unicus matris suę fuisse perhibet, quia licet multis collecta per fontis lauachriū una sit perfecta & imaculata uirgo mater ecclesiæ, singuli quicq; tamen fidelium uniuersalis se ecclesiæ filios rectissime fateantur. Nam & electus quislibet quando ad fidem imbuitur, filius est, quando alios imbuit mater. An nō materno erga paruulos agebat affectu, qui ait: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus.

Et hæc uidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa.) Viduam esse ecclesiæ omnis anima sponsi Domini, quæ sui se morteq; redemptam meminit, agnoscit. Diuino autem nutu multa Domini turba, multa uiduam cōmitatur, ut uiso tanto miraculo, multi testes, multi Dei fierent laudatores.

Quam cū uidisset Iesus, misericordia motus super eā, dixit: Noli flere.) Desiste, inquit, quasi mortuum flere, quem mox uiuum resurgere uidebis, & pulchre Euangelista Deum prius misericordia motum esse super matrem, ac sic filium suscitare testatur, ut in uno nobis exemplum imitandæ pietatis ostenderet, in altero fidem mirandæ potestatis adfrueret.

Et accessit & tetigit loculum, hij autem qui portabant steterunt.)

Loculus in quo mortuus effertur, male secunda desperati peccatoris conscientia est. Qui uero sepeliendum portat, uel immunda desideria, quæ hominem rapiunt in interitum, uel lenocinia blandientium sunt uenenata lociorum. Quæ peccata nimirum, dum fauoribus tollunt, accumulunt, peccantesq; contemptu, quasi aggere terræ obruunt. De quibus alibi dicitur: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Mortuos quippe mortui sepeliunt, cum peccatores quicq; sui similes, alios nociuo fauore demulcent, cum gesta pessimæ adulationis mole, ne qua aliquando spe resurgendi potantur opprimunt. Domino ergo loculū tangente, funeris baiuli steterūt, quia superni formidine iudicij ad tacta conscientia, & carnalium sæpe affluentia uoluptatum, & iniuste laudantium turbam coercens, ad seipsam reuertitur, uocantiq; ad uitam festina respondet saluatori, unde recte sequitur:

Et dixit adolefcenti, tibi dico surge, & resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui, & dedit illū matri suæ.) Resedit quippe qui erat mortuus, cum interna compunctione reuiuiscit peccator, incipit loqui cū reductis indicia uitæ cunctis qui peccatū luxurā ostendit. Reditur matri, cum per sacerdotalis decreta iudicij cōmunionis sociatur ecclesiæ.

Accepit autem omnes timor, & magnificabant &c.) Quanto disperationis animæ mors ad uitam reuocatur, tanto plures eodem corriguntur exemplo. Vide Dauid prophetam, uide Apostolum Petrum, quorum quo gradus altior, eo casus grauior.

Quo

A quo autem grauior casus, eo pietas erigentis gratior, quo uero gratior in eis Domini pietas apparuit, eo certior cunctis pœnitentibus spes salutis apparuit, ut iure omnes qui audiunt dicant: Quia Deus uisitauit plebem suam.) Non tantum uerbum suum semel incorporando, sed etiam nostra, hoc ut iulcitari debeamus semper in corda mittendo.

HEHDOMADA XVIII. POST PENTECOST.

Epistola beati Pauli Apostoli ad Ephesios. Cap. III.

Bsecro uos ego uinctus in Domino, ut digne ambuletis uocatione, qua uocati estis, cū omni humilitate & mansuetudine, cū patientia supportantes inuicem in charitate. Solliciti seruate unitatem spiritus in uinculo pacis. Vnus corpus & unus spiritus, sicut uocati estis in una spe uocationis uestre. Vnus Dominus & una fides, unū baptisma, unus Deus & pater omnium, qui est super omnes & per omnia & in omnibus nobis Qui est benedictus in secula seculorū, Amen.

Bsecro itaq; uos ego uinctus in Domino, ut digne ambuletis, &c.)

Potest & in Christi uinculis, & in carcere pro martyrio constitutus, hæc scribere. Melius autem est, si uinctum Domini charitate dicamus. Est & alia expositio, quæ an recipienda sit, erit in potestate lectoris, Vinctum enim corpus hoc dici, & quia Paulus ob ministeriū Euangelij corpus accepit, consequenter Christi uinctus sit appellatus. Ambulare credendus est, qui ingreditur per eum qui dicit: Ego sum uia, & non declinet, neq; ad dexteram neq; ad sinistram & auertit pedē suū ab omni uia mala, cōpleturq; in eo: A Domino gressus hominis diriguntur.

Hiero.

Esaiæ. 30.
Pro. 4.
Psal. 36.

Cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia.) Qui terrā & cinerem esse se nouit, & post paululum in puluerem dissoluendum, nunq; superbia eleuabitur, & qui Dei æternitate perspecta, breue & pene ad punctū instar humanæ uitæ spatium cogitat, ante oculos suos semper habebit interitum, & erit humilis atq; deiectus. Omnis autem humilitas non tam in sermone, quam in mente est, ut humiles nos esse conscientia nouerit, & nūq; nos uel scire uel intelligere uel esse aliquid estimemus. Mansuetudo quoq; illa est, quæ nulla pallione turbatur, & specialiter ira & furore rumpitur, quam qui habuerit, beatitudinem, quæ Domini uoce promissa est, consequetur.

B Subportantes inuicem in Charitate.) Hoc ipsum mihi uidetur significare & illud quod ad Galatas scribitur: Alterutrum onera uestra portate. Alterutrum onera portare, uel susterre inuicem in charitate eos complere dicimus, qui diuites sunt, & inopiam pauperū subleuant. Nec peccantem fratrem, nec inopem consolatur, qui non habet charitatem, contemnit uerba Apostoli cōmonentis: Debemus autem nos, qui fortiores sumus, infirmitates imbecillū portare, & non nobis metipsis placere.

Gal. 6.

Rom. 15.

Solliciti seruate unitatem spiritus in uinculo pacis.) Ephesios, qui iam unitatem sancti spiritus fuerant consecuti, recte dicitur, solliciti seruate unitatem spiritus in uinculo pacis. Qui enim qui dicit, seruandi illi sollicitudo præcipitur, qui autem non habet, studium illi ut habere ualeat, imperatur.

Vnus corpus.) Vel simpliciter unum corpus Christi intelligitur, quæ est Ecclesiā, uel certe, quod ex uirgine est dignatus adsumere, ne illi quidem putent toties corporatum, quoties in Veteri apparuit Testamento.

Vnus spiritus.) Vnus quippe largitor & sanctificator est omnium, uel certe unū corpus ad uitam refertur & opera, quæ Græcæ dicuntur *ἕνα πνεῦμα*, & unus spiritus ad scientiam & contemplationem, quæ proprio uersatur in corde, & ab illis dicitur *θεωσία*.

Sicut uocati estis in una spe uocationis uestre.) Cum ergo membrum quis fuerit Ecclesiæ, nec ab uno eius spiritu separatus, consequenter erit in una spe uocationis. Queritur quomodo una spes uocationis sit, cum apud patrem diuersæ sint mansiones, ad quod unam spem uocationis, regnum cœlorū, quasi unum bonum Dei patris esse dicemus, & in una domo uarias mansiones. Alia enim gloria solis, alia lunæ, alia stellarū, aut certe illud subtilius indicatur, quod in fine & consummatione rerum in pristinum statum restituentur.

1. Cor. 15.

C 3 quando

C quando omnes unum corpus efficiamur, & in uirum perfectum reformamur, & oratio pro nobis saluatoris impletur: Pater da, ut quomodo ego & tu unū sumus, sic & isti in nobis unū sint.

Ioban. 17.

Vnus Dominus, & una fides, unū baptisma, unus Deus, & pater, & c.) Vnus est Dominus, & unus est Deus, quia patris & filij dominatio una diuinitas est, propterea & fides una dicitur, quia similiter in patrem & in filij & in spiritum sanctū credimus & baptisma unum. Eodem enim modo & in patrem & in filium, & in spiritum sanctum baptizamur, & ter mergimur, ut trinitas unum appareat sacramentum. Et nō baptizamur in omnibus patris & filij & spiritus sancti, sed in uno nomine, quod intelligitur Deus. Potest unum baptisma & ita dici, quod licet ter baptizemur propter mysterium trinitatis, tamen unum baptisma reputetur. Vnum quoque baptisma est in aqua & spiritu & igni, & de qua Dominus loquitur: Baptisma habeo baptizari, & alibi: Baptismate meo baptizamini. Qui salubriter credit in patre, necessario credit & filio & spiritui sancto, nec alicui in sancta trinitate separatim credulitas exhibetur, unitati enim diuinæ una seruitus iure debetur, quia & baptismatis gratia inseparabiliter uno tribuitur nomini trinitatis, & ideo unus Deus, & una fides, & unum baptisma ore Apostolico prædicatur.

Luce. 12.
Vulg.

Qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis, qui est benedictus in secula.) Diuersitas autē præpositionū, in quibus dicitur: Vnus Deus, & pater omnium, qui super omnia, & per omnes, & in omnibus diuersam intelligentiam sapit. Super omnia enim est Deus pater, qui autor est omnium, per omnia filius, qui cuncta transcurrit uaditque per omnia in omnibus spiritus sanctus, quia nihil absque eo est. Quidam hoc, quod scriptū est: super omnes & per omnia, & in omnibus ad patrem & filium & spiritum sanctum sit estimat esse referendum, ut super omnia pater sit, quia autor est omnium, per omnia filium, quia per filium creata sunt omnia, in omnibus spiritus sanctus, ipse enim creditibus datur, & templum fumus spiritus sancti & pater & filius habitant in nobis.

EVANGELIUM LUCÆ CAP. XIII.

D Vm intraret Iesus in domum cuiusdam Principis Phariseorum sabbato manducare panem, & ipsi obseruabant eum. Et respondens Iesus dixit ad legisperitos & Phariseos: Si licet sabbato curare: At illi tacuerunt. Ipse uero apprehensum sanauit eum ac dimisit. Et respondens ad illos dixit: Cuius uestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet eum die sabbati? Et non poterant ab hæc respondere illi. Dicebat autem ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos: Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honoratior sit te inuitatus ab illo, & ueniens is qui te & illum uocauit, dicat tibi: Da huic locum, & tunc incipias cum rubore nouissimum locum tenere. Sed cum uocatus fueris, uade recumbe in nouissimo loco, ut cum uenerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, ascende superius tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus, quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

Beda.

C Vm intraret Iesus in domum cuiusdam Principis Phariseorum sabbato manducare panem, & ipsi obseruabant eum, & ecce homo quidam Hydropicus erat ante illum.) Hydropis morbus ab aquosa humore uocabulū trahit. Græcæ enim υδρ aqua uocatur. Est autem humor subcutaneus, de uitio uesciæ natus, cum inflatione turgente, & anhelitu sætido. Propriumque est hydropici, quanto magis abundat humore inordinato, tanto amplius fitire. Et ideo comparatur ei, quem fluxus carnalium uoluptatum exuberans adgrauat. Comparatur diuiti avaro, qui quanto est copiosior diuitijs, quibus non bene utitur, tanto ardentius talia concupiscit.

Et

A Et respondens Iesus dixit ad legisperitos & Phariseos, si licet sabbato curare: At illi tacuerunt.) Quod dicitur respondisse Iesus, ad hoc respicit quod premissum est, & ipsi obseruabant eum. Dominus enim nouit cogitationes hominū, sed merito interrogati tacent, qui contra se dictum quicquid dixerint, uident. Nam si licet sabbato curare, quare salutorem an curet obseruant: Si non licet, quare ipsi sabbato pecora curant?

Ipse uero apprehensum sanauit ac dimisit.) Prouida dispensatione Dominus ante legisperitos & Phariseos hydropicum curat, & mox contra auaritiā disputat, ut uide licet per huius egreditur corpore melius exprimeretur egreditur cordis. Denique post multa disputationis eius hortamenta subiunctum est, audiebant autē omnia hæc Pharisei, qui erant auari & deridebant illum. Hydropicus quippe, quo amplius biberit amplius fitit, & omnis auarus sitim multiplicat, qui cum ea, quæ appetit adeptus fuerit, ad appetenda alia amplius anhelat.

Et respondens ad illos dixit: Cuius uestrum asinus, aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbati?) Sic obseruatores sui Phariseos conuincit, ut eosdem auaritiæ condemnet: Si uos, inquit, in sabbato asinum aut bouem, aut aliud quodlibet animal in puteum decidens eripere festinatis, non animal, sed uestre auaritiæ consulentes, quanto magis ego hominem, qui multo melior est pecore, debeo liberare? Congruenterque hydropicum animal, quod cecidit in puteum, comparauit, humore enim laborabat, sicut illam mulierē, quam decem & octo annis alligatā dixerat, & ab eadem alligatio ne soluebat. Comparauit iumento, quod soluitur, ut ad aquam deueat, & bene utroque loco bouem posuit & asinum, quia siue sapientes quosque & habetes, siue ut supra dictum est, utroque populum significari sentiamus, eum uidelicet cuius ceruicem iugū legis attriuit, atque eum quē quilibet seductor reperit, quasi brutū animal, & nulla ratione tenens, quo uoluit errore subtrahit. Omnes saluator adueniens fatanē uinculis adstrictos, omnes in imo concupiscentiæ puteo dimersos inuenit. Non est enim distinctio: Omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei. Iustificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem, quæ est in Christo Iesu.

Rom. 3.

B Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens, quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos: Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco.) Aperta quidem ad literam est hæc admonitio saluatoris, docens humilitatem, non solum apud Deum, sed etiam apud homines esse laudabilem. Sed quoniam hanc Euangelista non frustra Parabolam uocat, breuiter intuentium, quid etiam mystice signet. Nuptias appellari Christi & Ecclesiæ coniunctionem multis locis apparet, quibus unum est: Nunquid possunt filij nuptiarum quam diu sponsus cum illis esse iunare? Aliud: Si simile factum est regnum celorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo, & misit seruos suos uocare inuitatos ad nuptias. Has ergo nuptias, quisquis inuitatus adierit, id est, Ecclesie, se membris fidæi gratia coniunxerit, non discumbat in primo loco, hoc est, non se de meritis gloriano, quasi sublimior cæteris extollat, & quidem studeat iuxta alterius loci Parabolam, ueste nuptiali uestitus, hoc est, uirtutum fulgore coruscus apparere, sed ipsarum ambitum uirtutum loco deuotæ humilitatis adornet.

Math. 9.

Ne forte honoratior te sit inuitatus ab eo, & ueniens his, qui te & illum uocauit, dicat tibi, da huic locū, & tunc incipies cum rubore nouissimum locum tenere.) Honoratiori post inuitato locum dat ille, qui de longeuæ conuersationis confidentia securior factus, uitæ illorum, qui se in Christo securi sunt, agilitate præitur. Et cum rubore nouissimum locum tenet, quando de alijs meliora cognoscens, quicquid de sua operatione celsum sentiebat humiliat, dicens cum Propheta: Aegens sum ego, & in laboribus a iu uentute mea: exaltatus autem humiliatus sum & confusus.

Psal. 67.

Sed cum uocatus fueris ad nuptias, uade recumbe in nouissimo loco.) Quanto magnus es, inquit, humilia te in omnibus. Et Psalmista gloriatur: Humiliatus sum usque quæque Domine, uiuifica me secundum uerbum tuum, manifeste significans, ita se à Domino posse uiuificari, si de suis ipse uirtutibus humilia sentires

Psal. 118.

C Ut cum uenerit qui te inuitauerit, dicat tibi: Amice ascende superius.)

Matth. 18. Veniens Dominus quem humilem inuenit, amice nomine beatificans superius ascendere pręcipiet. Quicumq; enim humiliauerit se, sicut paruulus hic, est maior in regno cęlorum.

Pro. 29. Tūc erit tibi gloria corā simul discumbentibus.) Pulchre dicitur, tunc erit tibi gloria, ne nunc quærere incipias, quod tibi seruat in fine, quia sicut Salomon ait: Hę editas ad quam festinat in principio, in nouissimo benedictione carebit. Potest autem in hac uita intelligi, qui in nouissimo loco recumbens inuenitur Domino ueniente sublimatus. Quia cotidie Dominus suas nuptias intrat, cotidie mores, sedes, habitus conuiuantium diiudicat, & superbos despiciens, humilibus sæpe tanta suis spiritus munera præstat, ut eos merito simul discumbentium, hoc est, in fide quiescentium cœtus unanima admiratione glorificet, stupensq; in auctoris sui laudationem profiliat dicens: Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum.

Psal. 135.

Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.)

Et ex hac conclusione, manifeste docet, præcedentem Domini sermonem typice intelligendum. Neq; enim mox omnis, qui se coram hominibus exaltat, humiliabitur, aut qui se in conspectu hominum humiliat, exaltabitur ab eis. Sed è contrario nõnuncq; qui se uel in apice dignitatis, uel in alia qualibet adquirenda gloria subleuat, usq; in finem exaltari non cessat. Similiter & humilis quilibet ac uerecundus, in sua, qua contentus est, usq; ad uitæ terminum mediocritate perseuerat. Et ideo quia iuxta ueritatis sententiã, omnis qui se incaute de meritis adleuat, humiliabit à Domino, & qui prouide de se benefactis humiliat exaltabit ab eo. In eundẽ procul dubio sensum præmissus sermo redemptoris, quo primos in nuptijs accubitus queri uetat, congruit.

HEBDOMADA XIX. POST PENTECOST.

Epistola beati Pauli Apostoli ad Corinthios. I Cap. I.

D Gratiarum ago Deo meo semper pro uobis, in gratia, quæ data est uobis in Christo Iesu, quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni uerbo & in omni scientia, sicut testimoniũ Christi confirmatũ est in uobis, ita ut nihil uobis desit in ulla gratia, expectantibus reuelationẽ Domini nostri Iesu Christi. Qui & confirmabit uos usq; in finem sine crimine, in die aduentus Domini nostri Iesu Christi.

Gratiarum ago Deo meo semper pro uobis, in gratia Dei quæ data est uobis in Christo Iesu.) Gratiarum quidem ago, quod habetis scientiam matrem uirtutũ, sed uolo uos scire, quod illa sit uera scientia, quæ in animorum unitate concordat, ut solet, primum molli eloquio prouocat, & blanda laude sollicitat.

Quia in omnibus diuites facti estis in illo.) Hoc dicendo Apostolus ostendit eos, quando ad fidem Christi accesserunt, omni gratia tunc esse ditatos, id est, omnibus uirtutibus, sapientia, quæ Prophetas & amicos Dei constituit.

In omni uerbo, & in omni scientia.) Id est, tam Veteris Testamenti, quam noui eruditione, dicendo: diuites facti estis, & addendo: in omni uerbo & scientia, in quo essent diuites, euidenter ostendat.

Sicut testimoniũ Christi confirmatũ est in uobis.) Id est, utriusq; uoluminis sacramentum, quod Christi uel Prophetauit, uel ostendit aduentũ, de quo ait: Quia omnis scriba doctus similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & uetera, quę credentium corda confirmant.

Matth. 13.

Ita ut nihil uobis desit in ulla gratia.) Sicut dicit Salomon: Venerunt mihi omnia simul cum ea, id est, cum sapientia.

Pro. ultimo.

Expectantibus reuelationem, &c.) Ideo reuelationem dixit, quia nunc uita nostra abscondita est cum Christo, quæ tunc corporaliter illius seculi reuelabitur.

Qui & confirmabit uos, &c.) Sicut ait Propheta: Confirma me in uerbis tuis. Et illud: Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis.

Euan-

EVANGELIUM MATTHAEI. CAP. XXII.

A Ccesserunt ad Iesum Sadducei, & interrogauit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum: Magister quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Iesus: Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est primum & maximum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis, uniuersa lex pendet & Propheta. Congregatis ergo Phariseis, interrogauit eos Iesus, dicens: Quid uobis uideatur de Christo, cuius filius est? Dicunt ei, Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in spiritu uocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Si ergo Dauid uocat eum Dominum, quomodo filius eius est? Et nemo poterat respondere ei uerbum, neq; aulus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

A Ccesserunt ad Iesum Sadducei, & interrogauit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum: Magister, quod est mandatum magnum in lege, &c.)

Primum omnium non pro ordine, sed pro dignitate intellige dictũ, id est, maximum omnium siue Beda. primum. Quia ante omnia debemus intimo in corde singuli, quasi unicum pietatis fundamentum locare. Ergo primum omnium & maximum mandatum est cognitio atq; confessio diuinæ unitatis, cum executione bonæ operationis. Bona autem operatio dilectione Dei & proximi perficitur, quod breuiter alijs uerbis commendat Apostolus dicens: In Christo enim Iesu neq; circumcisio aliquid ualeat, neq; præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur. Ostendit ex hac responsione scribæ grauẽ sepe inter Scribas & Phariseos quæstionẽ esse uersatam, quod esset mandatum primum siue maximum diuinæ legis. Quibusdam uidelicet hostias & sacrificia laudantibus, alijs uero maiore autoritate fidei & dilectionis opera præferentibus, eo quod plurimi patrum ante legem absq; omni uictimarum & sacrificiorum consuetudine ex fide tantũ, quæ per dilectionem operatur placentur Deo, summiq; apud ipsum loci haberentur. Nemo autem unquam absq; fide ac dilectione per holocausta solum & sacrificia Deo placuisse inuenitur, in qua sententia scriba iste etiam se fuisse declarauit.

Ait illi Iesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & in tota mente tua, hoc est maximum &c.) Totam magnitudinem & latitudinem diuinorum eloquiorũ secura possidet charitas, qua Deum proximumq; diligimus. Docet nos enim cęlestis unus magister & dicit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. Si ergo non uacat omnes scripturas sanctas perscrutari, omnia inuolucra sermonum (quod uoluitur enim scrutatur) omnia scripturarum secreta penetrare, tene charitatem ubi pendunt omnia, ita tenebis, quod ibi didicisti, tenebis etiam quod nondum didicisti. Si enim nosti charitatem, aliquid nosti, unde & illud pendet, quod forte non nosti, & in eo quod scripturis intelligis, charitas patet. Ille itaq; tenet, & quod patet, & quod latet in diuinis sermonibus, qui charitate tenet in moribus, & hoc est: Breuiatũ sermonẽ faciet Dominus super terrã.

Congregatis autem Phariseis, interrogauit eos Iesus dicens: Quid uobis uideatur de Christo, cuius filius est? Qui ad tentandum Iesum fuerant congregati, & ueritatem fraudulenta interrogatione capere nitentur, occasionem præbuerunt cõsultationi suæ, interrogantq; de Christo, cuius filius sit? Interrogatio Iesu nobis proficit usq; hodie contra Iudæos. Et hi enim, qui consentunt Christum esse uenturũ hominem simplicem ac sanctum, uerum adserunt de genere Dauid. Interrogemus ergo eos docti à Domino, si simplex homo est, & tantum filius Dauid, quomodo Dauid uocat eum Dominum suum? Non erroris incerto, nec propria uoluntate, sed in spiritu sancto.

Dicunt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo &c.) Non autem reprehenduntur, Beda, quia

August.

Hiero.

quia

C quia Dauid filium dicunt, sed quia Dei filium non credunt. Si quidem ipse & Dominus Dauid est, Deus ante tempora manendo, & filius Dauid apparuit, homo in temporum fine nascendo. Quod autem à patre subjiciuntur inimici, non infirmitatem filii, sed unitatem naturæ, quia in altero alter operatur significat. Nam & filius subjicit inimicos patri, quia patrem clarificat super terram: Sede à dextris meis, &c.

Fulgentius Hic sessio: stabilitatem significat. Apte enim filio post passionis laborem dicitur: Sede, id est uictor, in gloria: à dextris, non locum, sed æqualitatem patris significat. Donec pro semper infinitum significat, ut illud: Donec senescatis ego sum, ac si diceret: Tu semper sede, quia semper in inimici sub pedibus tuis subjiciuntur, pedes enim Domini uel incarnatio, uel ipsi Apostoli intelliguntur.

Et nemo poterat respondere ei uerbū, necq̄ ausus fuit quisq̄ ex illa &c.) Pharisei & Sadducei querentes occasionem calumniæ, & uerbum aliquod inuenire, quod pateret in iudicijs, quia in sermonibus consultati sunt, ultra non interrogant, sed apertissime comprehensum Romanæ tradit potestati, ex quo intelligimus uenena inuidiæ posse quidem superari, sed difficile conquirere.

Tunc Iesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos, dicens: &c.)

Psal. 69. Quid manufactus, quid benignus Domino, tentat à Phariseis, confringuntur insidiæ eorū, & secundum Psalmistam: Sagittæ paruulorū factæ sunt plagæ eorū, & nihilominus propter sacerdotium & nominis dignitatem hortatur populos, ut subjiciantur eis, non opera, sed doctrinam considerantes. Quod autem ait: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei, per cathedram doctrinam legis ostendit, ergo & illud quod dicitur in Psalmo: Et in cathedra pestilentiæ non sedit: Et cathedras uidentium columbas euerit, doctrinam debemus accipere.

August. Illa ergo cathedra non eorum, sed Moysi cogebat eos bona dicere, etiam non bona facientes. Agebant ergo sua in uita sua. Docere autē sua cathedra illos non permittebat aliena. Multis itaq̄ profunt dicendo, quæ non faciunt, sed longe pluribus prodesse faciendo, quæ dicunt.

D Alligant autem onera grauiā, & inportabilia & imponunt in humeris hominum, digito autem suo nolunt ea mouere.) Hoc generaliter aduersus omnes magistros, qui grandia iubent, & minora non faciunt, Notandum autem quod & humeri & digitus & onera & uincula, quibus alligantur onera spiritualiter intelligenda, sint.

Omnia uero opera sua faciunt, ut uideantur ab hominibus.) Quicumque igitur ita facit quod libet ut uideatur ab hominibus, scriba est & Phariseus.

Deut. 6. Dilatant enim phylacteria sua.) Dominus cum dedisset mandata legis per Moysen, ad extremū intulit: Ligabis ea in manu tua, & erunt immota ante oculos tuos. & est sensus: Precepta mea sint in manu tua, ut opere compleantur: Sint ante oculos tuos, ut die ac nocte mediteris in eis, hoc Pharisei male interpretantes, scribebant in membranulis decalogum Moysi, id est, decem legis uerba, complicantes ea, & ligantes in fronte, & quasi coronam capitis facientes, ut semper ante oculos moueretur, quod usq̄ hodie Indi & Persæ & Babylonij faciunt, & qui hoc habuerit, quasi religiosus in populis iudicatur. Et hæc ipsa pistariola, phylacteria uocabatur, quod quicumq̄ habuisset ea, quasi ob custodiam & munimentum sui haberet, non intelligentibus Phariseis, quod hæc in corde portanda sint non in corpore, alioquin & armaria & arcæ habent libros & noticiam Dei non habent.

Magnificans fimbrias.) Iusserat quoq̄ aliud Moyses, ut in quattuor angulis palliorum, hyacinthinas fimbrias faceret, ad Isaacis populum dinoscendum, ut quomodo in corporibus circumcisio signum Iudaicæ gentis haberet aliquam differentiam, superstitiosi magistri, captantes auram popularem, atq̄ ex mulierculis sectantes luera, faciebant grandes fimbrias, & accutissimas in eis spinas ligabant, ut uidelicet ambulantes, & sedentes, intrerunt pungerentur, & quasi hæc admonitione retraherentur ad officium Dei, & ministeria seruitutis eius. Istiusmodi erat fimbria parua & breuis ex lege præcepta, quam & mulier illa quæ sanguine fleuebat tergebat, in palliolo Domini, sed non est cōpuncta superstitiosis sensibus Phariseorum, magisq̄ sanata ad tactum eius.

Orig. Amant quoq̄ primos recubitus in cœnis & primas cathedras in synagogis & saluationes in foro & uocari ab hominibus Rabbi, uos autem nolite uocari

A uocari Rabbi, unus est magister uester, omnes autem uos fratres estis.) Arguuntur à Domino in reliquis, id est, cur quærant primos accubitos in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & in publico gulam sectentur & gloriam, & uocentur ab hominibus Rabbi, quod Latino sermone magister dicitur.

Nunquid putandæ sunt scripturæ Dei sibi esse contrariæ: & ideo negligendū est, quod scriptum est: Honora patrem tuum & matrem tuam, quanquam ut patrem intelligamus ipsum Deum, & matrem uero ecclesiam, ueruntamen in omnibus rerum ordo seruandus est, non enim honorificentiam, quæ debetur parentibus Dominus euacuabit dicens: Ne uobis uocetis patrem super terram, sed quos erigebat in spem uitæ æternæ saluos, temporales istas necessitudines transitorias docebat, ut in eum se patrem extenderent, cui non mortui succelluri essent, sed cum illo semper uiaturi sunt. Ergo nobis patres, & habemus patres, & sumus patres, multis modis, sed uno & singulari modo eodemq̄ æterno solus Deus pater est.

Et patrem nolite uocare uobis super terram, unus est enim pater uester, qui in cœlis est, ne uocemini magister, quia magister uester unus est Christus, qui maior est uestrum, erit minister uester.) Nec magister nec pater uocandus est ullus, nisi Deus pater, & Dominus Iesus Christus, Pater, quia ex ipso sunt omnia, magister, quia per ipsum omnia, uel quomodo per dispensationē carnis omnes reconciliati sumus Deo. Nos si hominem patrem uocamus, honorem ætati deferimus, non autorem nostræ ostendimus uitæ, Magister quoq̄ dicitur ex consortio ueri magisterij, & ne infinita replicem, quomodo unus per naturam Deus, & unus filius non præiudicat cæteris, ne per adoptionem Dñi uocentur & filij, ita & unus pater & magister non præiudicat alijs, ut ab usue appellentur patres & magistri.

Qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.) Expositionē istius sententiæ, quære superius in hebdomada octaua decima post Pentecosten.

IN NATALE SANCTI ARCHANGELI MICHAELIS

Epistola ex Apocalypsi Ioannis. Cap. I.

Significauit Deus quæ oportet fieri cito, & significauit loquens per Angelū seruo suo Ioanni, qui testimonium perhibuit uerbo Dei, & testimonium Iesu Christi quæcunq̄ uidit. Beatus qui legit & audit uerba prophetiæ huius & seruat ea, quæ in ea scripta sunt. Tempus enim prope est, Ioannes septem ecclesijs, quæ sunt in Asia, Gratia uobis & pax ab eo, qui est, & qui erat, & qui uenturus est, & à septem spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt, & à Iesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ. Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnū & sacerdotibus Deo & patri suo. Ipsi gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

In diebus illis significauit Deus quæ oportet fieri cito.) Hoc est, significauit. Mystici eandem Apocalypsin dictis innexerunt, ne cunctis manifesta uideretur. Cito, id est, quæ in præsentis tempore sunt ecclesiæ uentura.

Loquens per Angelum suum.) Dominus pater per filium suum, quia Angelus magni consiliarij dicitur Christus. Siue Angelus Ioanni in figura Christi uisus est, sicut in sequentibus manifestus apparuit.

Quæ oportet fieri cito, omnis res quæ gerit, temporaliter habet exortū & cursum & terminū. Post exortum autē ecclesiæ, quæ iam fuerat Apostolorū prædicatione fundata, reuelari oportuit, qualiter fuisset latius propaganda, uel quali etiam sine contenta, ut prædicatores ueritatis huius cognitionis fiducia freti, indubitanter adgrederentur, pauci multos, inermes, armatos, humiles, superbos, infirmi, nobiles, uiui tamen spiritualiter mortuos. Quod autem ait: significauit, aliquid etiam futurorum & mysteriorum ostendit. Nec superficie literæ nos uoluit

C uoluit remanere contentos, quos ad misteria altius perscrutanda significationis uerbo fecit intentos. Recte sane adiecit, per angelum suum à Christo fuisse discipulo demonstrata, cui per adsumptam creaturam, Deus & unus filius, non per diuinitatis essentiam Christum semper claret apparuisse mortalibus, & ante incarnationem & post ascensionem. Propterea his qui eum magistrum nouerat, in homine suscepto testimonium perhibuit inuisibili uerbo, ac ne uerbo tantum sentiendum, quibus putaret, nomen rursus Iesus Christus subiūxit, quod ad suscepti hominis formam pertinere non nescit.

Seruo suo Ioanni.) Cum dicit omni Ecclesie, in uno reuelare uoluit, quam in unitate fundauit, ideo dicit palam facere seruis sui, non solum unum ex multis, sed per unum potius uniuersis. Sicut regni cœlorum solus Petrus clauis accepit, qua tamen potestate omnis Ecclesia uti sublimata promeruit.

Beatus qui legit, & qui audit uerba Prophetie huius.) Dicendo qui legit, & qui audiunt, personam doctorum & discipulorum demonstrat, ut & studio legendi desidia remoueret & seruantibus beatitudinem responderet.

Rom. 2. Et seruant ea, quæ in eis scripta sunt.) Quia utriusque seruari cōpetit, utrosque conuenit. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

Tempus enim prope est.) Scilicet, ut singula quæ dicenda sunt implerentur.

Psal. 118. Ioannes septem Ecclesijs, quæ sunt in Asia.) Hoc est, uni Ecclesie septiformi, Septenario numero sæpe unitas figuratur, eo quod ex primo impari & primo pari, id est ternario & quaternario, tanquam ex diuerso uniuersitas tota conficitur. Nam & animæ corporisque diuersitas ipsam unitatem numeri huius complectitur, & ad animam tria pertinent, & ad corpus quatuor. Dicitur namque diligendus est Deus ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente. Corporis autem notas habemus quatuor qualitates, calidam & frigidam, siccam, & humidam, propterea etiam canitur: Septies in die laudem dixi tibi.

Gratia uobis, & pax ab eo qui est, & qui erat, & qui uenturus est.)

1. Cori. 13. Licet iuxta Apostolum, Deus erat in Christo mundum reconcilians, sibi uel sicut ipse testatur, qui me misit mecum est, propter unitatem unius eiusdemque nature, ad personam tamen filij hic proprie redigendus est locus. Est enim quia idem permanet, erat qui cum patre omnia condidit, uenturus est ad iudicandum.

Et a septem spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt.) Propter septenariam operationem spiritus sancti, septiformis spiritus dicitur, id est sapientiæ & intellectus, cōsiliij, & fortitudinis, scientiæ & pietatis, & timoris Dei. Vnius enim semper spiritus dona legaliter commendantur, quando à septem spiritibus pax & gratia deuotis optatur.

104. 17. Exod. 3. Et ab Iesu Christo, qui est testis fidelis.) In homine suscepto testimonio perhibuit patri, cum prædicans dicit: Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam quod Iudæis dudum negatum ostendens, dicit: Et nomen tuum adonai non indicaui eis. Credite enim filio, patris quoque noticia, nihilominus reuelatur. Nam filius non diceretur, nisi patrem haberet, neque pater, nisi filium habuisset. Alter itaque alterius prædicatione cognoscitur, quia pater in filio, & filius in patre ueraciter approbatur. Siue testis, quia per suam mortem testificauit Nouum Testamentum. Nisi enim post mortem hominis non adfirmatur Testamentum.

Primogenitus mortuorum.) Quia primus resurrexit à mortuis, & quod testificauit de resurrectione mortuorum in se primum ostendit.

Et princeps regum terræ.) Id est, Apostolorum & omnium sanctorum.

Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis in sanguine suo.) Passus etiam suo nos sanguine soluit à peccato, qui resurgens iure primogenitus à mortuis prædicatur.

EVANGELIUM MATTÆI. CAP. XVIII.

Cefferunt ad Iesum discipuli eius dicentes: Quis putas maior est in regno cœlorum? Et aduocans Iesus paruulum, statuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico uobis, nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum.

A rum. Et qui susceperit unum paruulum talem in nomine meo, me suscipit. Qui autem scandalizauerit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Væ mundo ab scandalis. Necessè est enim ut ueniant scandala. Veruntamen, uæ homini per quem scandalum uenit. Si autem manus tua uel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & proijce abs te. Bonum tibi est ingredi debilem uel claudum, quam duas manus, uel duos pedes habentem mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum & proijce abs te. Bonum est tibi unum oculum habentem uitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. Videte ne contemneis unum ex hijs pusillis. Dico enim uobis: Quia Angeli eorum in cœlis uident faciem patris mei, qui in cœlis est.

Cefferunt ad Iesum discipuli dicentes: Quis putas maior est in regno cœlorum.) Superius enim scriptum est: Quia dixit Dominus Petro, uade ad mare, & mitte hamum, & cum piscem, qui primum ascenderit tolle, & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me & te. Ex hac enim occasione arbitrati sunt omnibus Apostolum Petrum esse prælatum, qui in redditione tributi Domino fuerat comparatus, ideo interrogant: Quis maior sit in regno cœlorum? Vidensque Iesus cogitationes eorum, & causas erroris intelligens, uult desiderium gloriæ humilitatis contentione sanare.

Et aduocans Iesum paruulum, statuit eum in medio eorum dixit:) Vel simpliciter quemlibet paruulum, ut etatem quæreret, & similitudinem innocentie demonstraret, uel certe paruulum statuit in medio eorum seipsum, qui non ministrari uenerat, sed ministrare. Vt eis humilitatis tribueret exemplum. Alij paruulum interpretatur spiritum sanctum, quem posuerit in cordibus discipulorum, ut superbiam in humilitatem mutaret.

B Amen dico uobis. Nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum.) Non præcipitur Apostolis ut etatem habeant paruulorum, sed ut innocentiam, & quod illi per annos possident, hi possideant per industriam, ut malitia non sapientia paruuli sint.

Qui cum ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior &c.) Sicut iste paruulus, cuius uobis exemplum tribuo, non perseuerat in iracundia, non Iesus meminit, non uidens pulchram mulierem delectatur, non aliud cogitat, & aliud loquitur, sic & uos, nisi talem habueritis innocentiam, & animi puritatem, regnum cœlorum non poteritis intrare. Siue aliter, quicumque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cœlorum. Qui imitatus me fuerit, & se in exemplum mei humiliauerit, ut tantum se desiciat, quantum ego deiici formam serui accipiens, hic intrabit in regnum cœlorum.

Et qui susceperit unum paruulum talem in nomine meo, me suscipit.) Qui talis fuerit, ut Christi immitetur humilitatem & innocentiam, in eo Christus suscipitur. Et prudenter temperat responsum, ut cum delatum fuerit Apostolis se putent honoratū, adiecit, non illos sui merito, sed magistrum honore suscipiendos.

Qui autem scandalizauerit unum de pusillis istis, qui in me credunt.) Nota quod qui scandalizatur paruulus est, maiores enim scandala non recipiunt. Notandum sane quod in nostro bono opere aliquando cauendum est scandalum proximi, Beda, aliquando uero pro nihilo contemnendum. In quantum enim sine peccato possumus uitare proximorum scandalum debemus. Si autem de ueritate scandalum sumitur, utilius permittitur scandalum nasci, quam ueritas relinquatur.

Expedit ei ut suspendatur, &c.) Secundū ritum prouinciæ loquitur, quo maiorum criminum ista apud ueteres Iudæos poena fuerit, ut in profundum ligato saxo demergerentur. Expedit autem ei, quia multo melius est pro culpa breuem recipere poenam, quam æternis seruire cruciatibus. Non enim iudicabit Dominus bis in idipsum.

Grego. C Item per molam asinariam secularis uitæ circuitus ac labor exprimitur, & per profundum maris extrema damnatio designatur. Qui ergo ad sanctitatis speciem deductus, uel uerbo cæteros destruit, uel exemplo. Melius profecto erat, ut hunc ad mortem subexteriori habitu terra ad cæta confringerent, quam sacra officia in culpa cæteris immitabilem demonstrarent. Quia nimirum soli solus caderet, ut unquam hunc tollerabilior inferni poena cruciaret.

Hiero. Væ mundo ab scandalis, necesse est enim ut ueniant scandala, &c.) Non quo necesse sit uenire scandala, alioquin absq; culpa essent, qui scandalum faciunt, sed cum necesse sit in isto mundo fieri scandala, uniusquisq; suo uitio scandalis patet, simulq; per generale sententiam percutitur Iudas, qui prodicione animum præparauerat.

Si autem manus tua, uel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & proijce ab te. Bonum tibi est ad uitam ingredi debilem uel claudum, quam duas manus, uel duos pedes habentem mitti in ignem æternum, &c.)

Beda. Quia supra docuerat ne scandalizemus eos, qui credunt in eum, nec consequenter admonet, quantum cauere debeamus, eos qui scandalizare nos, id est, uerbo uel exemplo suo ad ruinam peccati propellere certant. Manu quippe nostrâ appellat necessarii amici, cuius opere atq; auxilio quoduis diuino opus habemus. Sed talis, si nos ledere in causa animæ uoluerit, excludendus est à nostra societate, ne si eum perditio in hac uita parte habere uolumus, simul in futuro cum ille pereamus. In pede sicut & in manu charos inemendabiles docet alienandos à nobis, ne per immundiciam eorum, quos castigare nequimus, et ipsi polluti pereamus. Manus, propter opus necessarii nobis, possunt dici tales, ppter ministerii dicitur sicut in nostris usib. accommodos. In oculo quoq; propter scandalum eruido, id est nostri carnaliter amici, spiritualiter uero aduersarii designantur. Sed cum nos eorum consulto ac prouisione opus habemus, illi uero consilio nos prauo decipere, atq; ad iter erroris deflectere conantur. *σκάνδαλον* quippe sermo Græcus est, quod nos offendiculum uel ruinam, & in pactione pedis dicere possumus. Quidam *σκάνδαλον* Græcè, Latine scrupulum dicunt. Ille ergo scandalizat fratrem, qui ei dicto factoue minus recte occasionem ruinæ dederit. Potest & simpliciter dici, si quis ita necessarius nobis esse uideatur, scandalum autem nobis facit, & per dissonantiam morum nos trahit in gehennam, ne si quidem temporalius eius commodis, cum periculo animarum nostrarum, ut ac foueri debemus.

Hiero. D ut manus, pes & oculus, utilis uideatur atq; sollicitus & acutus ad perspicendum, scandalum autem nobis facit, & per dissonantiam morum nos trahit in gehennam, ne si quidem temporalius eius commodis, cum periculo animarum nostrarum, ut ac foueri debemus.

Uidetis ne contemnatis unum ex his pusillis.) Quantum in uobis est nolite contemnere, sed per uestram salutem etiam illorum quærite sanitatem.

Dico enim uobis: Quia angeli eorum in cælis, &c.) Magna dignitas animarum, ut una quæq; habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui Angelum delegatum, unde legimus in Apocalypsi Iohannis: Angelo Ephesi, Thyathyre & Angelo Phyladelphye, & Angelis quatuor reliquarum Ecclesiarum scribæ. Hæc & Apostolus quoq; præcepit uelari in Ecclesijs capita foeminarum propter Angelos.

HEBDOMADA XX. POST PENTECOST.

Epistola beati Pauli Apostoli ad Ephesios. Cap. IIIII.

Renouamini spiritu mentis uestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate ueritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini ueritatem unusquisq; cum proximo suo, quoniam sumus inuicem membra. Irascimini & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam uestram. Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur, iam non furetur. Magis autem laboreris operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat unde retribuatur necessitatem patienti.

Hiero. Renouamini spiritu mentis uestræ.) Nec in sensu renouamur absq; spiritu, nec spiritu absq; sensu, sed renouamur coniuncte in spiritu sensus nostri, ut quomodo psallimus spiritu, psallimus & sensu, oramus spiritu, oramus & sensu, sic in spiritu sensus nostri renouemur, ut cum sensus mundus fuerit, atq; purgatus, & ab omni macula sordidæ concretionis alienus,

A alienus, tunc ei iungatur & spiritus, & ita quodam inter se unitatis glutino copuletur, in nequaquam simplex spiritus, sed spiritus sensus esse dicatur.

Et induite nouum hominem.) Id ipsum puto esse, quod in alio loco dicitur: Induite uos Christum Iesum. Ille quippe est nouus homo, quo uniuersi credentes debemus indui atq; uestiri. Quid enim in homine qui à saluatore nostro assumptus est, non nouum sicut conceptus, natiuitas, partus, infantia, doctrina, uita, uirtus, & ad extremum crux & passio, expoliationis in ea principatus, & contrarias fortitudines ostentui habitus. Reluctatio quoq; & ascensus ad cælum. Qui igitur conuersationem illius imitari potest, & uniuersas in se exprimere uirtutes, ut sit mansuetus sicut fuit ille mansuetus, & humilis corde, & ponat animam suam pro amicis suis, ut ille posuit pro ouibus suis, uerberatus non respondeat, maledictus non remaledicat, sed uincat in humilitate superbiam. Ille indutus est nouum hominem, & dicere cum Apostolo potest: Uiuo autem iam non ego, uiuit autem in me Christus.

Qui secundum Deum creatus est.) Considerandum igitur, quia creatio atque conditio, nunquam nisi in magnis operibus nominetur. Verbi causa, mundus creatus est, urbs condita est, ex quo animaduertendum istum nouum hominem, qui iuxta Deum in Christo creatus est magnum Dei opus esse, & eminere ultra cæteras creaturas, cum sic conditus esse dicatur, ut mundus & inicium uitæ Dei & in exordio elementorum omnium fit creatus.

In iustitia & sanctitate &c.) Iesus ergo uere creatus est in iustitia & sanctitate ueritatis, quia Deus uerus Dei ueri filius est, & tota in illo religio atq; iustitia Dei ueritate completa est.

Propter quod deponentes omne mendacium loquimini ueritatem, &c.) Non simpliciter, ut quidam putant, nec moraliter Apostolus præcepit, mendacio derelicto cum proximis ueritatem loquendam. Alioquin si tantum cum proximis loquimur ueritatem, qui cumq; non fuerit proximus audire dicunt mendacium. Quod quidem & in lege præceptum: Non adulterabis uxorem proximi tui. Si proximum tantum propinquus, uel amicus accipitur, adulteria in alienos iure promittitur. Sed proximum uocat omnem hominem, qui ex eodem nobis cum parente generatus est.

Quoniam sumus inuicem membra.) Quod autem dicit: Sumus inuicem membra, magis mihi uidetur significare mysterium, & de his dicere, qui nobis fide & uirtute sunt proximi. Membra quippe alterutrum non sunt, nisi fideles fidelium, & Christiani Christianorum. Ergo hoc iubet, ut unusquisq; mystica quæq; atq; secreta, & ea quæ Dei ueritate sunt plena loquatur cum proximo suo, & non det sanctum canibus, neq; mittat margaritas suas ante porcos, sed quicquid olei habuerit ueritatis, illos in thalamum sponsi cellarium & poculum regis inducat.

Irascimini & nolite peccare.) Duplex autem non solum apud nos, uerum etiam apud Philosophos iræ nomen accipitur, uel cum iniuria læssit, naturalibus stimulis concitatur, uel cum requiescente impetu & furore restincto, potest mens habere iudicium, & nihilominus super eo qui putatur læsisse desiderat ultionem. Arbitror itaq; de prioris iræ nunc dictum, & nobis, quasi hominibus esse concessum, ut ad indigne alicuius rei faciem moueamur, tranquillitatemq; mentis, uel uel lenis quædam aura conturbet, nequaquam tamen intuemelentes gurgitis furoris impetu subleuemur.

Sol non occidat super iracundiam uestram.) Si simpliciter hunc solem intelligimus, qui oculis carnis aspicitur, peccamus, quando irascimur & occidente sole iracundia perferuerat. Non peccamus autem, quando, uerbi gratia, à prima hora usq; ad undecimam irascimur, facimus quod indignatio, furor, ira, suggererint. Quo sensu nihil mihi uidetur absurdius, quasi non queat quispiam ab ortu solis usq; ad occasum in tanta scelera debacchari, quanta tota uita sua non possit lacrymis expiare. Aut non magis ira locum in die habeat, cum utiq; nox requiescit furoris, & succedente somno, etiam si irascimur, in diem iracundiam differamus. Quia igitur uerus sol sicut occidit super malos Prophetas, iuxta illud quod scriptum est: Occidit sol super Prophetas uestros in Meridie. Ita etiam super omnes occidit peccatores, nequaquam eis ortus sui lumen indulgens, præcipit nunc Apostolus, ne talia faciamus furore superati, per quem nobis sol occidat, & principale cordis tenebris inuoluatur. Quidam putant sic accipiendum hoc esse simpliciter, quomodo & illud quarti Psalmi, unde & ipsum sumptum ui detur: Quæ dicitis in cordibus uestris, & in cubilibus uestris conpugimini, id est, quæcunq; in die uel opere uel sermone, uel cogitatione peccatis, hæc succedente poenitentia purgate per noctem, & ira sit breuis, nec in diem crastinum differatur.

D 2. Nolite

C Nolite locum dare diabolo.) Diabolus Græcum uerbum est δὲ δειλόσ, quod Latina dicitur locumator. Lingua uero Hæbraica שָׂרָן Saran appellatur, aduersarius siue contrarius, & ab Apostolo Belial, hoc est, absq; iugo, quod de collo suo Dei abiecerit seruitutem, quem Aquila apostatam transiuit: Nolite itaq; ait, dare locum diabolo, id est, irascendo, uel quolibet alio modo peccando. Locus enim diaboli peccatū est. Diabolus enim tanq; Leo rugiens querit aditum, per quem possit irrumperere, & cum locum dederimus ingreditur. Solet autem anteq; ueniat, quædam iacula præmittere, & præcursorem aduentus sui facere cogitationē, hanc si nos in corde nostro susceptam nutrierimus, & ipse intrate audebit.

Qui furabatur, iam non furetur.) Quia his qui in uitæ istius negocijs conuersantur, propter alimenta & usus necessarios coguntur aliqua uel emere uel uendere, & lucra de negociatione sectari, propterea nunc Ephesos monet, ne sub occasione emolumenti, furti crimen incurran. Furtū nominans, omne quod alterius damno acquiritur. Potest autem & altius intelligi: Qui furabatur iam non furetur. Propter illud quod scriptum est, de pseudopropheta: Qui furatur sermones uniusquisq; ad proximo suo, & illud: Omnes, quotquot uenerūt ante me, fures fuerunt & latrones. Hos prohibet furta facere spiritalia.

Magis autem laboret &c.) Neq; uero ait, magis autem laboret operando manibus suis, quod bonum est, ut non indigeat, & habeat uictum, & nulli molestiam exhibeat, sed laboret, inquit, manibus suis, quod bonum est, ut habeat unde foueat, cōmuniceat indigentibus. Qui igitur ad hoc tantum laborat, ut ipse non ægeat, & a cæteris cōtrahat manum, quam uis adplaudat sibi, tamen Apostoli præcepta non fecit. Igitur operatur bonum, qui declinat a malo & facit bonum, & operatur in agro animæ suæ, ut spiritalibus panibus impleatur, & possit cōmōdari esurienti & necessitatem sustinenti, dans in tempore cibaria conferuis suis.

EVANGELIUM MATTHÆI CAP. IX.

A Scendens Iesus in nauiculam transfretauit & uenit in ciuitatem suam. Et ecce offerebant ei paralyticum iacentem in lecto. Et uidentem Iesum fidem illorū, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se:

Hic blasphematur. Et cum uidisset Iesus cogitationes eorū, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus uestris? Quid est facilius dicere, dimittuntur tibi peccata, an dicere surge & ambula? Vt sciatis autem, quoniam filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tūc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & uade in domum tuam. Et surrexit & abiit in domum suam. Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

Figulus.

A Scendens Iesus in nauiculam, &c.) Marcus non hoc in ciuitate eius, quæ Nazareth uocatur, dicit factum, sed in Capharnaum, nisi forte poterit dici tota Galilæa ciuitas Christi, in quocunq; in ea oppido esset Christus. In Galilæa enim Nazareth & Capharnaū habentur. Siue ita legendū: Et ascēdens in nauiculā, transiit etauit, & uenit in ciuitatē suā, id est, Nazareth, & quid ibi gestū sit, Matheus prætermisit. Mare quod Dominus transfretauit, seculum istud significat. Nauis uero, in quam ascendit, aliquoties corpus eius, aliquoties cruce, aliquoties uero animā sanctā specialiter uel generaliter totam significat Ecclesiam. Ciuitas uero sua, quæ Nazareth uocatur, ad quam misericorditer uenit, quæ munda siue custodita inierpretatur, id est, ipsam generaliter totam significat Ecclesiam.

Et ecce offerunt &c.) Curatio paralytici huius animæ post diuturnam illecebræ carnalis inertiam ad Christū inspirantis indicat saluationē, quæ primo omnīū ministris, qui eam subleuant, & Christo adferant, id est, bonis operibus, doctoribus, qui spem sanationis operumq; intercessionis suggerāt, indiget. Qui bene, Marco narrāte, quatuor fuisse repperiunt, siue quia quatuor Euangelij libris omnis prædicantiū uirtus, omnis sermo firmatur, seu quia quatuor sunt uirtutes, quibus ad promerendā sospitatem fiducia mentis erigitur, de quibus in æternæ sapientiæ dicitur laude, sobrietatem enim & sapientiam docet, & iustitiā & uirtutē, quibus ut Iesus nihil est in uita hominibus. Quas nonnulli uersis nominibus prudentiam fortitudinem & iustitiam appellant.

Et

A Eruidens fide illorum dixit Paralytico.) Inuendū sane quanti propria ciuiscip fides apud Deū ualeat, ubi tanti ualuit aliena, ut totus homo repente, hoc est, exterius interiusq; iam saluatus exurgeret, aliorumq; merito alijs relaxaretur errata. Non enim ait Euangelium: Videns Iesus fidem eius qui offerebatur, sed eorum qui offerebant.

Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.) Omnia humilitas, despectum & Hiero. debilem totiq; membrorum cōpagibus dissolutum filium uocat, quem sacerdos non dignabatur attingere, aut certe ideo filiū, quia dimittuntur ei peccata sua. Iuxta tropologiā interdum animā iacens in corpore sub totis membrorum uirtutibus dissolutis, à perfecto doctore offertur curanda Domino, quasi misericordia eius sanata fuerit tanta roboris accepit, ut portet statim lectum suum.

Curaturus hominem à Paralyti Dominus primo peccatorum uincula dissoluit, ut offendet eum obnoxij culparum actuum dissolutione fuisse damnatum, nec nisi his relaxatis, membrorum posse recuperatione sanari.

Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se: Hic blasphematur, uel secundum Marcū, Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Verum dicunt Scribe, quia nemo dimittere peccata, nisi Deus potest, qui per eos quoq; dimittat, quibus dimittendi tria uirtutes potestatem, & ideo Christus uerus Deus esse probatur, quia dimittere peccata quasi Deus potest.

Et cum uidisset Iesus cogitationes eorum dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus uestris? Ostendit se Deum, qui potest cordis occulta cognoscere, & quodā modo tacens loquitur: Eadem maiestate & potentia, qua cogitationes uestras intueor, possum & hominibus delicto dimittere, ex uobis intelligite, quid Paralyticus consequatur.

Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua, ante dicere: Surge & ambula? Inter dicere & facere multa distantia est, utriū sint Paralytico peccata dimissa solus nouerat, qui dimittet. Surge autem & ambula, tam ille, qui surgebat, quam hi, qui surgentem uidebant approbare poterāt. Fit igitur carnale signum, ut probetur spirituale, datur nobis intelligentia, propter peccata plerasq; uenire corporum debilitates. Quinq; enim sunt differentie causarum, pro quibus in hac uita molestijs corporalibus adfigimur.

B Aut enim ad merita augenda per patientiam iusti corporis infirmitate grauantur, ut beatus Iob & Tobias. Aut ad custodiam uirtutum præceptorum, ne superbia tentante disparent sicut Apostolus Paulus, cui, ne magnitudine reuelationum extolleretur, datus est stimulus carnis. Aut ad intelligenda & corrigenda peccata nostra, sicut Paralyticus iste, de quo tractamus, qui nō nisi dimissis primo peccatis, potuit ab infirmitate curari. Aut ad gloriā Dei saluandis, siue per se ipsum, siue per famulos suos, sicut cæcus natus in Euangelio, sicut Lazarus, cuius infirmitas non fuit ad mortē, sed per gloriā Dei, ut glorificaretur filius Dei per eum. Aut ad inchoationem damnationis æternæ, quod reproborum est, sicut Antiochus & Herodes, qui quod tormentorum in gehenna perpetua passuri essent, presentium ad afflictionū miseria cunctis ostendebāt, quibus congruit illud Prophetæ: Et duplici contritione contere eos, unde necesse est, ut in omnibus, quæ temporaliter aduersa patimur, cum humilitate, Domino gratias agamus, & infirmitatis nostræ conscij, de conlatis nobis remedijs gratulemur.

Vt sciatis autem, quoniam filius hominis, &c.) Idem ipse & Deus & filius hominis est, & ut homo Christus per diuinitatis suæ potentiā peccata possit, & idem Deus Christus per humanitatis suæ fragilitatem pro peccatoribus mori.

Tunc ait Paralytico: Surge, tolle lectum tuū, & uade in domū tuā, &c.) Spiritualiter ergo de fragilitate surgere est, animam se à carnalibus desiderijs, ubi gra iacebat abstrahere. Grabatum uero tollere est ipsam quoq; carnem per continentie frenam correptā spe cœlestium præmiorum, à delictijs segregare terrenis. Sublato autem grabato domum ire ad Paradysum redire est, hæc enim uera est domus. Nam quæ hominem in prima suscepit, non iure ammissa, sed fraude tandem restituta, per eum qui fraudulento hosti nihil debuit. Aliter sanus qui languerat, domi reportat grabatum, cum anima remissione recepta peccatorum, ad internā sui custodiam, cum ipso se corpore refert, ne quid post ueniā, uade iterū iuste seruiatur admittat.

Videntes autem turbæ, timuerunt & glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem

D 3 potestatem

Hierc. 23.
Ioan. 10.

Beda.

Hiero.

Beda.

2. Corin. 12.

Ioan. 9.

Ioan. 11.

potestatem talem hominibus.) Quam miranda diuine potentie uirtus, ubi nulla temporis interueniente morula, iussa saluatoris salus festina comitatur. Merito qui adfuerant damnationis blasphemie iaculis, ad laudem tantę maiestatis stupentia corda conuertunt.

HEBDOMADA XXI. POST PENTECOST.

Epistola beati Pauli Apostoli ad Ephesios. Cap. V.

Idete itaq; quomodo caute ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sapientes. Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt, propterea, nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quę sit uoluntas Dei. Et nolite inebriari uino, in quo est luxuria, sed implemini spiritu sancto, loquentes uobismetipsis in Psalmis, Hymnis & Canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus uestris Domino. Gratias agentes semper in omnibus, in nomine Domini nostri Iesu Christi, Deo & patri. Subiecti inuicem in timore Christi.

Hiero.

Psal. us.

Aug.

Idete itaq; quomodo caute ambuletis, nō quasi insipientes, sed ut, &c.) Recte Ephesius dicitur, ut caute ambulent, qui habebant exercitatos sensus ad discernendum bonum & malum & probantes omnia, id quod statuerant bonum esse retinebant. Qui autem uidet, quomodo ambulet, & quā caute figat gradum, ne forte offendat ad lapidem pedem suum, & dicit: Lucerna pedibus meis uerbum tuum Domine, utiq; sapiens est.

Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.) Redimere tēpus hoc est, quando aliquis tibi inferlitem, perde aliquem, ut Deo uoces nō litibus. Ex eo enim, quod perdes, precium est temporis. Quomodo ergo perdis nummos, id est, das alteri, ut emas aliquid, sic perde nummos, ut emas tibi quietem. Antiquum enim Prouerbium est: Nummū querit pessilentia, duo illi da, & ducat se, quid aliud dixit Deus, quā redimendes tempus, quando ait: Si quis uult iudicio tecum contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte illi & pallium, quoniam dies mali sunt. Dies malos duę res faciunt, malicia hominum & miseria. Cæterum dies isti quantum per tinent ad spatia horarum ordinati sunt. Ducunt uices, agunt tempora, oritur sol & occidit, transeunt tempora, & nulli molesta sunt, nisi sibi homines sint molesti. Ergo dies malos miseria & malitia hominum faciunt. Ex quo enim lapsus est Adam de Paradiso, nunq; fuerunt dies nisi mali. Nascuntur pueri, & à ploratu incipiunt, post nescio quod dies ridet. Quando plorabat Propheta suę calamitatis erat. Lachrymę enim testes miserię sunt. Quid enim Prophetabat in labore utiq; se futurum uel in timore, etiam si bene uixerit, & iustus fuerit in medijs positus tentationibus semper timebat. Ait enim Apostolus: Omnes qui uolunt in Christo pie uiuere, persecutionem patientur. Ecce quomodo dies mali sunt.

Greg.

Hiero.

Tempus quippe redimimus, quando actiuam uitā, quam lasciuiendo perdidimus, flendo reparamus.

Tempus autē redimimus, quia dies mali sunt, quando in bono opere tempus consumimus, emimus & propriū facimus, quod malitia hominū uenditū fuerat. Nemo autē uitę huius quęrens necessaria, & de diuitijs & sollicitudinibus, quas Euangelium spinas nuncupat cogitās, potest sibi tempus redimere. Redimendes autem tempus, quoniam in diebus malis est, quodammodo immutamus illud, & dies malos in bonos uertimus, & facimus illos non presentis seculi, sed futuri.

Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quę sit uoluntas Dei.) In omni ergo opere primum considerandum, quid uelit Deus, & habito iudicio, id postea faciendum, quod illi placere fuerit comprobatum.

Nolite inebriari uino in quo est luxuria, sed implemini spiritu.) Quomodo nos non possumus duobus Dominis seruire Deo & Mammonę, sic non possumus spiritu impleri pariter & uino. Qui enim spiritu impletur, habet prudentiam, mansuetudinem, uerecundiam, castitatem, qui uino, habet insipientiam, furorē, procacitatem, libidinem, hoc quippe estimo uno uerbo significare luxuriam. Potest autem uino, in quo est luxuria, & illud, de quo in cantico Mosi dicitur: Furor draconū uinū eorū, & furor aspidū insanabilis, q; omnis qui seculi istius cogitationes ebrii sunt, bibunt, & insanant & uomunt, & precipites corruunt.

Loquentes

Loquentes uobismetipsis, psalmis & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus uestris.) Qui se abstinerit ab ebrietate uini, in quo est luxuria, & pro hoc spiritu fuerit impletus, iste omnia potest accipere spiritualiter. Psalmos, Hymnos & cantica in Psalterio plenissime dicimus. Hymnos esse dicendum, qui fortitudinem & maiestatem prædicant Dei, & eiusdem semper uel beneficia uel facta mirantur, quod omnes Psalmi continent, quibus alleluia uel præpositum uel subiectum est. Psalmi autem proprie ad Ethicum locum pertinent, ut per organum corporis quid faciendum, & quid uitandum sit nouerimus. Qui uero de superioribus disputat, & conuentum mundi, omniumq; creaturarum ordinē atq; concordiam subtilis disputator edisserit, iste spirituale canticum canit, uel certe, ut propter simpliciores manifestus eloquamur, Psalmus ad corpus, canticum refertur ad mentem Et canere, igitur & psallere & laudare Dominū, magis animo quā uoce debemus, hoc est, quippe quod dicitur: Cantantes & psallentes in cordibus uestris Domino. Audiāt hæc adulescentuli, audiāt hi, quibus psallendi in Ecclesia officium est Deo, non uoce, sed corde cantandum in timore, in opere, in scientia scripturarum, si bona opera habuerit, dulcis apud Deum cantor est, sic canent seruus Christi, ut non uox canentis, sed uerba placeant, quę leguntur.

Domino gratias agentes semper pro omnibus.) Dupliciter intuentū, ut & in omni tempore & pro omnibus, quę nobis accidunt Deo gratias referamus, ut non tantū pro his, quę bona putamus, sed etiam quę nos coarctant, & contra nostram ueniunt uoluntatem, in Dei præconium mens læta prorumpat, Christianorum propria uirtus est, etiam in his quę aduersa putantur, referre gratias creatori.

In nomine Domini nostri Iesu Christi Deo & patri.) Qui autē, sicut diximus, gratias agit Deo & patri, in mediatore Dei & hominū refert eas Christo Iesu, quia nisi per illum accedere non ualemus ad patrem.

Subiecti inuicem in timore Christi.) Et in alio loco: Per charitatem seruite inuicem. Audiant hæc Episcopi, audiant presbiteri, audiant omnes Orthodoxi, subiectis suis, se esse subiectos, & immitentur dicentem Apostolum: Cū enim essem liber ex omnibus hominibus, meipsum seruum feci, ut omnes lucrifacerem. Sed hoc quod ait: In timore Christi, sic accipiendum, ut ipsa subiectio non propter hominum gloriam, sed propter timorem Christi fiat, dum illum timemus offendere.

EVANGELIUM MATTHÆI. CAP. XXII.

Quebatur Iesus cum discipulis suis in parabolis dicens: Simile factum est regnū celorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Et misit seruos suos uocare inuitatos ad nuptias, & nolabant uenire. Iterū misit alios seruos dicēs: Dicite inuitatos: Ecce prandium meum parauit, & altilia occisa sunt, & omnia parata, uenite ad nuptias. Illi autem neglexerunt & abierunt, alius in uillam suam, alius uero ad negociationem suam. Reliqui uero tenuerunt seruos eius & contumelios affectos occiderunt. Rex autē cum audisset, iratus est & missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit. Tūc ait seruis suis: Nuptiæ quidem paratę sunt, sed qui inuitati erant non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus uiarum, & quoscunq; inueneritis uocate ad nuptias. Et egressi serui eius in uias, congregauerunt omnes, quos inuenierunt, bonos & malos, & implete sunt nuptiæ discumbentium. Intrauit autē Rex ut uideret discumbentes, & uidit ibi hominem non uestitum ueste nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodo huc intraisti nō habens uestem nuptialem? At ille obmutuit. Tūc dixit Rex ministris: Ligatus pedibus eius & manibus mittite eū in tenebras exteriores. Ibi erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt uocati, pauci uero electi.

D 4 Loque-

CLoquebatur Iesus cum discipulis suis imparabilis, dicens: Simile factum est regnum caelorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo.)

Grego. Congregatio iustorum regni caelorum dicitur. Regni caelorum Ecclesia est iustorum, quia electorum corda in terra nil ambiunt, per hoc quod ad superna suspirant, iam in eis Dominus, quasi in caelestibus regnat.

Hiero. Rex iste qui fecit nuptias filio suo Deus omnipotens est, fecit autem nuptias Domino nostro Iesu Christo & Ecclesiae, quae tam ex Iudaeis, quam ex gentibus congregata est.

Gregor. In hoc pater Regi filio nuptias facit, quo ei per incarnationem mysterium sanctam Ecclesiam sociavit. Vterus autem genericis virginis huius sponsi thalamus fuit, unde Psalmista ait: Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Tanquam sponsus quippe de thalamo processit, qui ad coniungendam sibi Ecclesiam incarnatus Deus de incorrupto utero virginis exiit.

Psal. 19. Et misit seruos suos, uocare inuitatos ad nuptias, & nolebant uenire.) Misit ergo seruos, ut ad istas nuptias amicos inuitarent, misit semel, misit iterum, quia incarnationis dominicae praedicatorum, & prius Prophetas, & postmodum Apostolos. His itaque seruos ad inuitandum misit, quia incarnationem unigeniti, & per Prophetas dixit futuram, & per Apostolos nuntiavit factam.

Hiero. Mittitque seruum suum inuitatos uocare ad nuptias, haud dubium, quin Moysen, per quem legem inuitatis dedit. Si autem seruos legerimus, ut plerumque habent exemplaria, ad Prophetas referendum est, quod inuitati per eos uenire contempserunt.

Iterum misit alios seruos suos, dicens: Dicite inuitatis, ecce prandium meum parauit, tauri mei & altitia occisa, & omnia parata, uenite ad nuptias, illi autem neglexerunt.) Prandium paratum, & tauri & altitia occisa, uel per metaphoram opes regiae intelligatur spiritualis, uel certe dogmatum magnitudo & doctrina Dei lege plenissima sentire potest.

Gregor. Quid in tauris uel altitibus, fratres charissimi, nisi Noui ac Veteris Testamenti patres accipimus. Quid ergo per tauros, nisi patres Testamenti Veteris significantur, nam dum expromissione legis acciperent, quatenus aduersarios suos odii retributione perciterent, ut ita dicam, quid aliud quam tauri erant, qui inimicos suos uirtutis corporeae cornu feriebant. Quid uero per altitia, nisi patres Testamenti Noui figurantur, qui dum gratia pinguedinis internae percipiunt, a terrenis desiderijs mente ad sublimia, contemplationis suae pinna subleuantur. Tauri mei & altitia occisa sunt & omnia parata, ac si apertius dicatur: Patrum praecedentium mortes aspiciate, & remedia uitae uestrae cogitate.

Et abierunt, alius in uillam suam, alius uero ad negociationem.) In uilla ire est labori terreno immoderate incumbere, in negociationem uero ire, est actione secularium lucris inhare. Quia enim alius intentus labori terreno, alius uero mundi huius actionibus deditus, mysterium incarnationis dominicae pensare, & secundum illud uerere dissimulat, quasi ad uillam uel negotium pergens, uenire ad regis nuptias recusat, & plerumque quod est grauius nonnulli uocantis gratiam non solum respuunt, sed etiam persequuntur unde & subditur.

Reliqui uero tenuerunt seruos eius, & contumelios affectos occiderunt.)

Hiero. Inter eos qui non recipiunt Euangelij ueritatem, multa diuersitas est, minoris enim criminis sunt qui occupati alijs rebus uenire noluerunt, his qui contempto inuitatis affectu uerterunt humanitatem in crudelitatem, & tentos seruos regis, uel contumelios adfecerunt, uel occiderunt.

Rex autem, cum audisset iratus est, & missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit.) Exercitus seu ultores angulos, de quibus in Psalmis scribitur. Immissionem per angelos malos, seu Romanos intelligamus, sub duce Ve spasiano & Tito, qui occisis Iudaeae populis, praeparatam succenderunt ciuitatem.

Psal. 77. Homicidas perdidit, quia persequentes interimit, ciuitatem eorum igne succendit, quia illorum non solum animae, sed caro quoque in quo habitauerunt aeternae gehennae flamma cruciatur. Missis uero exercitibus extinxisse homicidas dicitur, quia in omnibus omne iudicium per angelos exhibetur.

Greg. Tunc ait seruis, nuptias quidem paratas sunt, &c.) Si in scriptura uias actiones accipimus, exitus uiarum intelligimus delectus actionum, quia illi plerumque facile ad Deum ueniunt, quos in terrenis actibus prospera nulla comitantur.

Egressi

Egressi serui eius in uias, congregauerunt omnes quos inuenierunt, &c.)

A Gentilium populus non erat in uis, sed in exitibus uiarum. Quae uita autem, quomodo in his qui foris erant inter malos, & boni aliqui sunt reperti. Hunc locum plenius tractat Apostolus ad Romanos, quod gentes naturaliter facientes ea quae legis sunt, condemnent Iudaeos, qui scriptam legem non fecerint. Inter ipsos quoque ethnicos est infinita diuersitas, cum sciamus alios esse prociues ad uitam, & ruentes ad mala, alios ob honestatem morum uirtutibus deditos.

Ece iam ipsa qualitate conuiuantium aperte ostenditur, quia per has regis nuptias praesens Ecclesia Dei designatur, in qua cum bonis & mali conueniunt. Permixta quippe est diuersitate filiorum. Boni enim soli nusquam sunt, nisi in caelo, & mali soli nusquam sunt, nisi in inferno. Haec autem uita, quae inter caelum & infernum sita est, sicut in medio subsistit, ita utrarumque partium ciues communiter recipit.

Intrauit autem rex, ut uideret discumbentes & uidit ibi hominem, &c.)

Quid ergo debemus intelligere nuptialem uessem, nisi charitatem. Intra enim ad nuptias, sed cum nuptiali ueste non intrat, qui in sancta Ecclesia adhaerens fidem habet, sed charitatem non habet. Recte enim charitas nuptialis uocatur, quia hanc in se conditor noster habuit, dum ad sociandam sibi Ecclesiae nuptias uenit. Sola quippe dilectione Dei factum est, ut eius unigenitus mentes sibi electorum hominum uniret. Unde Paulus dicit: Sic enim dilexit Deus mundum, ut filium suum unigenitum daret pro nobis. Qui ergo per charitatem uenit ad homines, eandem charitatem innocuit uessem esse nuptialem. Nos sumus fratres, qui in nuptijs uerbi discumbimus, qui iam in Ecclesia habemus, qui scripturae sacrae epulis pascemur, qui coniuncta Deo Ecclesiam esse gaudemus. Ecce rex ad nuptias ingreditur, & cordis nostri habitum contemplantur, atque ei quem charitate uestitum non inuenit, protinus iratus dicit: Amice, quomodo huc intraisti, non habens uessem nuptialem? Mirandum ualde est, fratres charissimi, quod hunc & amicum uocat & reprobum. Ac si ei apertius dicat, amice & non amice. Amice per fidem & non amice per operationem. Hii qui inuitati fuerant ad nuptias de sepibus & angulis & plateis, & diuersis locis caenam regis impleuerant, sed postea cum uenisset rex, ut uideret discumbentes in conuiuio suo, hoc est, in sua quasi fide requiescentes, ut in diem iudicij uisitare conuiuas, & discernere merita singulorum, inuenit unum qui ueste indutus non erat nuptiali, unus iste omnes qui sociati sunt malicia intelliguntur, uestis autem nuptialis praecipua sunt Domini, & opera quae complentur ex lege & Euangelio, noui quoque hominis efficiunt uestimentum. Si quis igitur in tempore iudicij inuentus fuerit sub nomine Christiano, non habere uessem nuptialem, hoc est, uessem supercaelestis hominis, sed uessem pollutam, id est, ueteris hominis excubias, hic statim corripitur, & dicitur ei: Amice, quomodo huc intraisti? Amicum uocat, quod inuitatus ad nuptias est, arguit impudentiam, quod ueste sordida mundicias polluerit nuptiales.

B At ille obmutuit.) In tempore enim illo non erit locus impudentiae, nec negandi facultas, cum omnes anguli & mundus ipse testis sit peccatorum. Quia, quod dici sine gemitu non potest, in illa districtiore ultime increpationis omne argumentum cessat excusationis, quippe quia ille foris increpat, qui testes conscientiae intus animum accusat.

Tunc dixit Rex, &c.) Ligantur tunc pedes & manus per distractionem sententiae, qui modo a prauis operibus ligari noluerunt per meliorationem uitae, uel certe tunc ligat poena, quos modo a bonis operibus ligat culpa. Pedes enim qui uisitare agrum negligunt, manusque nihil indigentibus tribuunt, a bono opere iam ex uoluntate ligati sunt. Qui ergo nunc sponte ligantur in uitio, tunc in supplicio ligantur inuiti.

Mittite eum.) Interiores quippe tenebras dicimus ceccitatem cordis, exteriores uero tenebras aeternam noctem damnationis. Tunc ergo damnatus quisque non in interiores sed in exteriores tenebras mittitur, quia illic inuitus proicitur in noctem damnationis, qui hic sponte cecidit in ceccitate cordis. Vbi stertus quoque & stridor dentium esse perhibetur, ut illic dentes strident, qui hic de edacitate gaudebant. Illic oculi defleat, qui hic per illicitas concupiscentias uersabatur, quatenus singula quoque membra supplicio subiaceant, quae hic singulis quibusque uicibus subiecta seruiebant. In fletu quoque oculorum & stridore dentium, per metaphoram membrorum corporaliu magnitudo offendit tormentorum.

Multi enim sunt uocati, pauci uero electi.) Paucos dicit iustos, in comparatione multorum iniquorum. Esse autem per semetipsos consideratos in magno numero, diffuso toto orbis terrarum, crescente inter zizania, & cum palea usque ad diem messis & uentilationis, nam in comparatione paleae possunt pauca grana dici, quae tamen per se ipsa in massam redacta implent dominicum horreum.

Ecce

Hiero.

Grego.

Ioan. 3.

Hiero.

Grego.

Hiero.

August.

Greg.
C

Ecce nos omnes iam uocati per fidē, ad cœlestis regis nuptias uenimus, qui incarnatiōis eius misterium & credimus, & confitemur, diuini uerbi epulas sumimus. Quod uocati sumus nōimus, si sumus electi, nescimus. Tāto ergo necesse est, ut unusquisq; nostrum humilitate se deprimat, quanto si sit electus ignorat.

HEBDO. XXII. POST PENTECOST.

ad Ephesios. Cap. VI.

DE cætero cōfortamini in Domino, & in potentia uirtutis eius. Induite uos armaturam Dei, ut possitis stare aduersus insidias Diaboli. Quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinē, sed aduersus principes & potestates, aduersus mūdi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiae in cœlestibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos uestros in ueritate, & in duii lorica iustitiae, & calciati pedes in præparationem Euangelij pacis. In omnibus lumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extingueri. Et galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est uerbum Dei.

Hiero.

DE cætero confortamini in Domino, & in potentia uirtutis eius.) Quod igitur ait: Confortamini in Domino, & in potentiam uirtutis eius, totum sentitur in Christo, ut in omnibus uirtutibus quæ super eo intelliguntur. Qui crediderint cōfortentur. Et prudenter post specialia mandata, quid uiris & uxoribus, patribus & filijs, dominis & seruis obseruandum sit, nunc generaliter omnibus in cōmune præcipit in Domino, & in eius potentia confortati præparent se aduersum diabolum.

D Induite uos armaturam Dei, ut possitis resistere aduersus insidias diaboli.)

Ex his quæ infra legimus, & hic quæ in scripturis omnibus de Domino saluatore dicuntur, manifestissime comprobatur, omnia arma Dei, quibus nunc indui iubemur intelligi saluatorem, ut uerum quæ idē sit dixisse: Induite uos omnia arma Dei, quasi dixerit: Induite Dominum Iesum Christum. Si enim cingulum ueritas est, & lorica iustitia est, saluator autem & ueritas & iustitia nominatur, nulli dubium quin ipse & cingulum sit & lorica. Quæ autem alia arma Dei possumus estimare, quibus induendus est, qui habet aduersum diaboli dimicare ueritatis, excepta uirtute quæ Christus est, hunc enim qui iuxta omnia quæ super eo intelliguntur fuerit indutus, potens erit cōtra uniuersas insidias diaboli repugnare. Diabolus autē nomen Græcū est, quod interpretatur criminator. Iuxta Hebræi uero sermonis proprietatem, quia & tribus Zabulon quandam similitudinem huius uocabuli habet. κατὰ φύσιν, id est, deorsum fluens dici potest, quod scilicet paulatim de uirtute ad uitium fluxerit & de cœlestibus ad terrena corruerit.

Quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinē, &c.) Aestimo quippe aduersus carnem & sanguinē esse cartamina, quando caro concupiscit aduersus spiritum, & prouocat nos facere opera sua, fornicationem & immunditiam, luxuriam & reliqua his similia. Porro non est humana tentatio, nec aduersus carnem & sanguinē pugna, quando aut ipse Satanas transfiguratus in angelum lucis, persuadere nititur, ut cū Angelum luminis arbitremur, aut aliquid horum simile facit, in omni uirtute, signis & portentis mendacibus, in omni deceptione iniquitatis, sed quasi principatus, potestas, rector tenebrarum & nequitia spiritalis dicat quispiam hoc, quod ait: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinē, sed aduersus principatus & potestates, & cætera quæ sequuntur. Ideo dicit, ut doceamur ne ea quæ nobis ministrari uita putamus, ex carne carnis esse uel sanguinis. Sed à quibusdam spiritalibus nequitijs suggeri. Sūt enim quidam demones amoribus & amatorijs canticis feruientes, & Propheta quoq; commemorat dicens: Spiritu fornicationis seducti sunt. Alij uero iracundias & furores & bella cōmittere, alij præse in inimitijs, & inter homines odia concitare. Quia uult ergo, aiunt, Apostolus nos docere, nō ex natura corporis & materia carnis & sanguinis, hæc uitiorum genera procreari, sed in statu demonum, propterea ait: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates, & c. Sed aduersus

sus rectores earum tenebrarum, quæ huic mundo incubant, & errore hominibus incredulitatis offundunt, & aduersum spiritalia nequitiae, quæ habitant in cœlestibus. Non quo demones in cœlestibus cūmorentur, sed quo supra nos aer hoc nomen acceperit, unde & aues quæ uolitant per aerem, uolucres cœli esse dicuntur, hæc autē omnium doctorū opinio est, quod aer iste qui cœlum & terram medijs diuidens inane appellatur, plenus sit contrarijs fortitudinibus.

Non aduersus carnem & sanguinem est nobis colluctatio, id est, aduersus hominem, sed aduersus principatus & potestates, id est, demones, qui sunt spiritalia nequitiae, aduersus rectores mundi. Exponit quid sit mūdus, cuius sunt illi rectores, cum dicit: Rectores mūdi tenebrarum harū dilectoribus suis & infidelibus plenus est mundus, hos appellat Apostolus tenebras, horū rectores diaboli est & angeli eius, hæc tenebræ nō sunt incōmutabiles, sed aliquādo mutantur, & lux efficiuntur, & dicitur eis: Fuitis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.

Item caro & sanguis homo dicitur, sed aduersus principes & potestates, qui sibi principatū in huius mundi homines usurparunt. Et qui ignorantes animas per peccata seducit aduersum mundi rectores tenebrarum harum, Fuitis enim tenebræ, nunc autem lux in Domino, contra spiritalis hostes, spiritalia arma sumenda sunt, ut dissimilitudo naturæ armorum fortitudine protegatur, aduersum quos nobis est colluctatio in cœlestibus, id est, pro cœlestium promissione præmiorum. Adhuc propter hoc quod ait in cœlestibus: Quia uidetur ambiguum, dicendum subaudi posse, illud ad omnia ut sit, non est nobis colluctatio aduersus potestates in cœlestibus & rectores tenebrarum istarum in cœlestibus, & spiritalia nequitiae in cœlestibus. Sciamus autem, quod excepto præfenti loco, nec in Veteri nec in Nouo Testamento mūdi rectores unq; legerimus, quod nomen idcirco Paulus Apostolus finxit, quæ necesse habebat ad Ephesios disputans de rebus nouis & inuisibilibus, noua nomina coaptare.

Propterea accipite &c.) Simpliciter Ephesios ad futuras tentationes & persecutiones, quas eis Paulus Apostolus post hanc Epistolam Prophetiæ uidebat spiritu prouenire coartatur, & monet ut omnia faciant, per quæ possint in fide stare Euangelij, nec in persecutione corruere. Diem malum, præsens autem tempus ostendit, de quo supra dixerat: Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt, propter angustiam & uitæ huius labores, quia non absq; sudore & certamine perueniamus ad palmam, aut certe consummationes atq; iudicij, de quo Iohel: Propet est dies tenebrarū & turbinis, dies nebulæ & caliginis, & rel. Vt igitur possit quis in hac die diabolo resistere, quia ipse est acclator fratru nostroru, assumat omnia arma Dei, hoc enim sonat τὰ ὅπλα, non ut in Latino simpliciter arma translata sunt, & omnibus telis armisq; succinctus, de quibus in sequentibus explicatur: Sciat tunc se stare posse, si uniuersa fuerit operatus, ut plenus cunctis uirtutibus stabilem figat gradum, & non moueatur de acie.

State ergo succincti lumbos uestros in ueritate.) Perfecti estote lumbos mētis accincti, hoc est, in omni prælio uiriliter præparati, & ab omnibus curis seculi expediti.

Quod iuxta mēbra carnis & corporis omnia mēbra animæ in scripturis uocentur nulli dubium est, de quibus unum puto esse, nūc membrū lumbos, quos ut accingimus à ueritate præcipitur: Sint lumbi uestri præcincti & lucernæ ardentes, hoc idē reor & illud significare, quod Ioannes zonam pelliceam habebat circum lumbos suos, & non erat de immundis, qui propter fluxum seminis extra castra proiecti, cum archa Domini habitare non possunt, & secundum id quidem quod ueritate præcinctus est, id est Christo, non facile ad falsitatis dogmata deducetur.

Induiti lorica iustitiæ.) Sicut lorica multis circulis intextis, sic & iustitia diuersis uirtutibus connectitur speciebus, in unitate non solum pectoris conscientia, sed & uentris continentia, nec non ad femorum usq; per tingit libidinem coherendam.

Qui enim circumdatur multiplici ueste iustitiæ, nec ad similitudinem cerui in iecur accipit sagittam, nec in desideria corruit, & furores, sed erit mundo corde habens artificem huius lorice Deum, qui uniuersisq; sanctorum omnia arma fabricatur.

Et calciati pedes &c.) Diligentius obseruate, quod uirtutem quandam animæ appellauerit pedes, quibus ingredimur, in eo qui dicit: Ego sum uia. Et de quibus canimus: Dirige domine pedes nostros in uia pacis, quos oportet calciare præparatione Euangelij pacis. Qui igitur habet pacē, calciatus est Christi Euangelio, & idcirco homo pacis factus est, & ne bellicum aliquid, & tumultuosum agit, ne cum his qui in præparati sunt, condemnentur.

In omnibus lumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela, &c.) Quasi dixerit in omni opere portate clypeum fidei, ut possitis recti atque muniti

August.

Primas.

August.

Ioh.

Primas.

Hiero.

Lucæ. 12.

Leuit. 15.

Num. 8.

Primas.

Hiero.

Ioh. 14.

excl.

C excipere uenientes sagittas, & huc atq; illuc arte eas bellica declinare, perspicua autem sunt facula maligni, quæ uult mittere in corda nostra per cogitationes pessimas, de quibus unum iecit in cor Iudæ, ut traderet saluatorem. Itaq; uel principium quidem habere poterit inimicus uulnerandi, si tenuerimus sextum fidei, in quo non solum uenientium tela non franguntur, sed etiam telorum ipse ignis extinguitur, infidelitas quoq; inimica est fidei, ubi scutum est fidei, nihil ualebit.

Et galeam salutis assumite.) Propter hanc galeam salutarem omnes in capite nostro sensus integri perseverant. Si enim caput uiri Christus est, sequit̄ omnis noster sensus, mens cogitatio, sermo, consilium, si tamen sapientes fuerimus in Christo sint. Caput etiam, quod est principale cordis, in quo sensus omnes locati sunt, salutis galea circumdatum non quassabitur.

Primaf.

Et gladium spiritus, quod est uerbum Dei.) Nemo militum audet ad bellum sine gladio proficisci, se enim utcumq; tueri potest, sed hostem non ualet occidere, sicut non nūq; etiam ab audaci inimico omnibus armis spoliatur, perimitur, ita sine Dei uerbo iustitia omnis intuta est. Fidelis quasi uir bellator & fortis, omnes sectas cōtrarietas ueritati concidet, interficiet, iugulabit. Gladium spiritus, id est, uerbū Dei manu tenens saluator & ueritas & iustitia nominatur. Nulli dubium, quin ipse & cingulum sit & lorica, & preparatio Euangelij pacis & scūtū fidei & galea salutaris & gladium spiritus, quod est uerbum Dei, & uiuens sermo, & efficax, de quo Apostolus ait: Viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio accipiti, perstringens, usq; ad diuisionem animæ, ac spiritus, compagumq; & medullarum & discretor cogitationum cordis, & non est ulla creatura inuisibilis in conspectu eius, omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius.

EVANGELIUM IOANNIS. CAP. III.

D Rat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum Hic cum audisset, quia Iesus adueniret à Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum, ut descenderet & sanaret filiū eius. Incipiebat enim mori. Dixit ergo Iesus ad eū: Nisi signa & prodigia uideritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Domine, descende prius usquam moriatur filius meus. Dixit ei Iesus: Vade filius tuus uiuente. Credit dit homo sermoni quem dixit ei Iesus & ibat. Iam autē eo descendentē serui occurrerunt ei, & nunciauerunt dicentes: Quia filius eius uiueret. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerat. Et dixerūt ei: Quia heri hora septima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quia illa hora esset, in qua dixit ei Iesus: Filius tuus uiuente, & credidit ipse, & domus eius tota.

Grego.

Rat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum.) Regulus diminutiū nomen est à Rege, & ideo forsitan regulus dicitur iste, qui salutē poposcit filio suo, quia plenam nō habuit fidem. Capharnaum autem ager uel uilla pulcherrima interpretatur.

Hic cum audisset, quia Iesus adueniret à Iudæa in Galilæam, abiit ad eū, & rogabat eum, ut descenderet & sanaret filium eius. Incipiebat enim mori. Dixit ergo Iesus ad eum: Nisi signa & prodigia uideritis, non creditis.)

Quare ergo dicit: Nisi signa & prodigia uideritis non creditis, cum ille ante credit quā signum uideret. Qui enim salutem querebat filio, proculdubio credebatur, sed memento eum quid petiit, & aperte cognoscetis, quia in fide dubitauit, poposcit namq; ut descenderet & sanaret filium eius. Corporalem ergo presentiam Domini querebat, qui per spiritum, nusquam deerat, minus in illo credidit, quem non putauit posse salutem dare, nisi præsens esset corpore. Si enim perfecte credidisset, proculdubio sciret, quia non esset locus ubi non esset Deus. Salutem itaq; filio petiit, & tamen in fide dubitauit, quia eum ad quem uenerat, & potentem ad curandum credit, & tamen moriente filio esse absentem putauit Deum.

Dicit ad eū regulus: Domine, descende priusq; moriatur filius meus, &c.)
Qua

A Qua in re hoc est nobis solerter intuemum, quod sicut alio Euangelista testate didicimus, Centurio uenit ad Deum, dicens: Domine, puer meus iacet paralyticus in domo, & male torquetur. Cui à Iesu protinus respondetur: Ego ueniam & curabo eum. Quid est quod Regulus rogat, ut ad eum filium ueniat, & tamen corporaliter ire recusat? Ad seruum uero Centurionis non inuitatur, & tamen se corporaliter ire pollicetur, Reguli filio per corporalem præsentiam non dignatur adesse, Centurionis uero seruo non dedignatur occurrere, quid est hoc, nisi quod superbia nostra recunditur, qui in hominibus non naturam, qua ad imaginem Dei facti sunt, sed honores & diuitias ueneramur. Redemptor uero noster ut ostēderet, quia quæ alta sunt hominum, sanctis despicienda sunt, & quæ despecta sunt hominum, despicienda non sunt. Ad filium Reguli ire noluit, ad seruum autem Centurionis ire paratus fuit.

Credidit homo sermonem, quem dixit ei Iesus, & ibat.) Incipiebat enim fidem habere in sermone Iesu, & qui ex parte dubius uenit, fidelis recessit, & ideo sanitatem filij meruit.

Iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei, dicentes: Quia filius eius uiueret, interrogabat ergo horā ab eis, in qua melius habuerat, & dixerunt ei: Quia heri hora septima reliquit eum febris.) Septenarius numerus sanctificationis est in donis sancti spiritus, in quo sanitas omnibus credentibus dat, constat. Quia in sancto spiritu, qui est donū Dei, remissio est omnium peccatorum credentibus. Septenariusq; numerus si diuiditur in tria & quatuor, sanctam trinitatem significat. In trinario numero, & omnium creaturarum perfectionem, in quaternario propter quatuor elementa plenaria, & quatuor plagas mundi, & quatuor anni tempora, quæ omnia ex ipso & per ipsum & in ipso creata sunt, constant & gubernantur, quoniam in ipso uiuimus, mouemur & sumus.

Cognouit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei: Filius tuus uiuente, & credidit ipse, & domus eius tota.) Quia nunciatus est ei filius sanus, ad solum ergo sermonem crediderunt plures Samaritani, ad illud autem miraculum, sola domus illa credidit, quæ res protendit in multitudinem fidem Gentium, & in paucitate fidei Iudæorum. Gentes uero solo sermone, id est, prædicatione Apostolica crediderunt, Iudæi uero signa uiderunt ipsum Dei filium facientem, & tamen pauci crediderunt ex eis.

B

HEBDO. XXIII. POST PENTECOST.

Epistola ad Philipenses. Cap. I.

Confidimus in Domino Iesu, quia qui cepit in uobis opus bonum, ipse perficiet, usq; in diem Christi Iesu. Sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus uobis, eo quod habeam uos in corde & in uinculis meis. Et in defensione & cōfirmatione Euangelij, socios gaudij mei omnes uos esse. Testis enim mihi est Deus. Quomodo cupiā uos omnes in uisceribus Iesu Christi. Et hoc oro, ut charitas uestra magis ac magis abundet in scientia & in omni sensu. Ut probetis potiora, & sitis sincere, & sine offensa in diem Christi, repleti fructu iustitiæ, per Iesum Christum in gloriam & laudem Dei.

Confidimus in Domino Iesu, quia qui cepit in uobis opus bonum ipse perficiet.) Ac si diceret: Confidendo in petrare cœptam doctrinam, siue gratiam scientiæ largiendo consummari in uobis.

Usq; in diem Christi.) Id est, usq; in diem, quo de corpore recedatis, ex quo iam ad Domini unusquisq; referuetur aduentū siue usq; in diem Christi, id est, usq; in diem iudicij.

Sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus uobis.) Ac si diceret: Charitas me hæc sentire facit pro uobis, quod perficietis opus quod cœpistis usque in diem, siue mortis, siue iudicij, quia charitas omnia sperat.

E Eo

C Ho quod habeam uos in corde & in uinculis meis.) Ac si diceret: Tantū uos diligo, ut mihi memoriā ueſtri nec uis tribulationis, nec ſollicitudo deſenſionis auferat.

Et in deſenſione & confirmatione Euangelij.) Confirmatio Euangelij eſt cōſtans tolerantia prædicantis.

Socios gaudij mei omnes uos eſſe.) Ac ſi diceret: Hoc ſentio de uobis & credo, quia ſicut meæ tribulationis ſocij eſtis, ita eritis & gaudij ſempiterni. Siue, ſicut ſcio uos Euan- gelio credidiſſe, ut etiam in tribulationibus meis, & eius deſenſione mecum pariter gaudeatis.

Teſtis enim mihi eſt Deus, quomodo cupiam omnes uos in uiſceribus Jeſu Chriſti.) Ac ſi diceret: Ita uos deſidero, tanq̄ uiſcera Chriſti, ſiue cupiam uos eius in eſſe uiſceribus.

Et hoc oro, ut charitas ueſtra magis ac magis abundet in ſcientia, & o- mni ſenſu.) Notandum, quia ſcientibus maiorem ſcientiam adhuc depræcetur, ut ſynceri in omnibus eſſe præualeant, ſiue in ſcientia & ſenſu, id eſt, in intelligentia literæ & ſpiritali my- ſterio.

Vt probetis potiora, &c.) Sinceritas materia eſt, quæ naturam ſuam ſeruat, & nulla extrinſecus corruptio ſe ſucata, & ſemper in melius proficit, non in peius. Siue ſynceros, id eſt, non reddentes malum pro malo, ſiue offenſionem per malum exemplum.

Repleti fructu iuſtitie per Jeſum, &c.) Id eſt, ut non ſolum ſynceri ab omni corruptione ſitis, ſed etiam fructu iuſtitie abundetis, exemplo Chriſti, qui non ſolū maliciam nō habet, ſed etiam bonitate redundat. Quod autem dicit: In gloriam & laudem Dei, ac ſi dicit: Ut glorietur & laudetur Deus in actibus ueſtris, ſiue ſit gloria in operibus, & laus in ſermoni- bus ueſtris.

EVANGELIUM MATTHAEI CAP. XVIII.

D Imile eſt regnum cœlorum homini regi, qui uoluit rationem ponere cum ſeruis ſuis. Et cum cœpiſſet rationem ponere, ob- latus eſt ei unus, qui debebat decem milia talenta. Cum autem non haberet unde redderet, iuſſit eum Dominus eius uenundari & uxorem & filios & omnia quæ habebat & reddi. Procidens autem ſeruus ille, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddā tibi. Miſertus autem Dominus ſerui illius, dimiſit eum, & debitum dimiſit illi. Egreſſus autem ſeruus ille inuenit unum de cōſeruis ſuis, qui debebat ei centum denarios. Et tenens ſuffocabat eum, dicens: Redde quod debes. Et procidens conſeruus eius, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Ille autem noluit, ſed abijt & miſit eum in carcerem, donec redderet debitum. Videntes autem conſerui eius, quæ fiebant, con- triftati ſunt ualde. Et uenerunt & narrauerunt Domino ſuo omnia quæ facta fuerant. Tūc uocauit illum Dominus ſuus, & ait illi: Serue nequam, omne debitum dimiſi tibi. Quoniam rogasti me, Nonne ergo oportuit & te miſereri conſerui tui? Sicut & ego tui miſertus ſum? Et iratus Dominus eius, tradidit eum tortoribus, quo ad uſq̄ redderet uniuerſum debitum. Sic & pater meus cœleſtis faciet uobis, ſi non remiſeritis unusuiſq̄ fratri ſuo de cordibus ueſtris.

Simile eſt regnum cœlorum homini regi, qui uoluit rationem ponere cum ſeruis ſuis.) Quod oblatuſ eſt debitor Domino decem milium talentorum, & iuſſit eum uenundari, & uxorem eius, & filios & omnia quæ habebat & reddi, intelligendum eſt decem præceptorum legis cum fuiſſet debitor, & pro cupiditate atq̄ operibus ſuis, tanq̄

Auguſt.

uoxor

A uxore & filios poenas ſoluere debuiffe, quod eſt præcium eius. Præcium enim uendit, ſuppli- cium damnati intelligitur. Quod dicit: Noluiffi ignoſcere cōſeruo ſuo, ſed abijt & miſit eum in carcerē, &c, intelligendum: tenuit contra eum hunc animum, ut ſupplicia illi uellet. Conſeru i aut, qui narrauerit Domino, quæ fiebant, poteſt intelligi Eccleſia, quæ & illū ſoluiffi, & illū ligat.

Præcepit itaq̄ Petro ſub comparatione Regis & Domini & ſerui, qui debebat decem milia talentorum, à Domino rogās ueniam imperauerat, ut ipſe quoq̄ dimittat conſeruis ſuis mi- nora peccantibus. Si enim ille Rex & Dominus ſeruo debitor decem milia talentorū tā facile dimiſit, quanto magis ſerui conſeruis ſuis debent minora dimittere? Quod ut maniſeſtius fiat, dicamus ſub exemplo. Si quis noſtrū commiſerit adulterium, homicidium, ſacrilegium, mai- ora crimina, decem milium talentorū, rogantibus dimittant eū, ut & ipſi dimittant minora pec- cantibus. Sin autem ob factum contumeliam ſimus implacabiles, & propter amariuſ uerbum perperes habeamus diſcordias, nōne nobis uidetur recte redigendi in carcerem, & ſub exem- plo operis noſtri hoc agere, ut maiorum nobis delictorum uenia non relaxetur?

ITEM AVGVSTINVS.

Interrogauit Petrus Magiſtrum, quoties ignoſceret fratri, qui in illū peccalſet, & quæſiuit, Auguſt. Iurum ſufficeret uſq̄ ſepties. Reſpondit illi Dominus: Non ſolum ſepties, ſed uſq̄ ſeptuagies ſepties, deinde narrauit ſimilitudinem ualde terribilem: Quia ſimile eſt regnum cœlorum ho- mini patriſamilias, qui poſuit rationem cum ſeruis ſuis, in quibus inuenit debitorē decē mi- lium talentorum. Omnis homo & debitor eſt, & debitorē habet. Debitor eſt Dei, & debitorē habet fratrem ſuum. Quis eſt enim, qui non ſit debitor Dei? niſi, in quo nullum poſſit inueniri peccatum. Quis eſt autem qui non habeat debitorē fratrem ſuū, niſi in quem nemo peccauit. Debitor eſt ergo omnis homo habens debitorē, & Deus iuſtus conſtituit regulam in debito re tuo, quod facit & ipſe cum ſuo. Duo ergo ſunt opera miſericordiæ, quæ nos liberant, quæ breuiter ipſe Dominus poſuit quodam loco in Euangelio: Dimittite & dimitretur uobis: Da- te & dabitur uobis. Dimittite & dimitretur uobis, ad ignoſcendum pertinet. Date & dabitur uobis, ad præſtandum beneficium, uel elemoſynam pertinet. Ignofci uobis uultis, ignoſcite. Remittite & remittet uobis: Accipere uultis, date, & dabit uobis. Sed hoc poteſt mouere, q̄ & Petrus mouit: Quoties debeo inquit, ignoſcere, ſufficit uſq̄ ſepties? Nō ſufficit, ait Dominus: nō dico ſepties, ſed uſq̄ ſeptuagies ſepties. Iā tu enumera quoties in te peccauerit frater tuus, ſi potueris uenire uſq̄ ad uigefimā & ſeptuageſimā octauā culpam, ut trāſeas 490. In ſolum molire uindictā.

B Ita ne uerum eſt, quod dicit, & uere ita ſe habet, ut ſi peccauerit, 490. ignoſcas. Si autem pecca- uerit 360. iam liceat tibi non ignoſcere. Audeo dicere: Et ſi 490. peccauerit, ignoſce? Et ſi cen- ties peccauerit, ignoſce. Et quid dicam toties, & toties, omnino quoties peccauerit ignoſce. Nō enim ſine cauſa Dominus, 490. dixit, cum omnino nulla culpa ſit, quam non debeamus ignoſcere. Ecce ille ipſe ſeruus, cuius debiti inuentus eſt debitor, decem talentorum debebat puto, quia decem talentorum, ut parum ſit, decem peccatorum ſunt. Nolo enim dicere unum talentū, quod peccata concludat. Seruus autem ille quantum debebat, centum denarios debebat. Iam plus eſt quā 490. & tamen iratus eſt Dominus, quia ei non dimiſit. Non ſolum enim cētum plus ſunt quā 490. ſed cētum denarij forte 1000. aſſes ſunt. Sed quid ad decē talentorū? At per hoc omnes culpas, quæ in nos cōmittunt parati ſumus ignoſcere, ſi nobis deſyderamus ignoſci. Quotidie nos proſternimur & dicimus: Dimittite nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Quæ debita? omnia, an aliquam partem? reſpōdebimus omnia. Sic ergo & tu debitori tuo, Hanc ergo regulam ponis, hac conditione loqueris, hoc pacto & placito cum Deo obligaris. Quid ergo ſibi uult, 490. Audite fratres magnum myſterium, mirabile ſacra- mentum. Matthæus cœpit ab Abraham, & peruenit uſq̄ ad Joſeph deſcendendo. Lucas autem aſcendendo cœpit numerare, cur ille deſcendendo ille aſcendendo? Matthæus generationē Chri- ſti commendabat, qua deſcendit ad nos, ideo quādo natus eſt Chriſtus, cœpit numerare deſcen- dens. Lucas autem, quia tunc cœpit numerare, quando baptizatus eſt Chriſtus. Vbi eſt incitiū aſcensionis, aſcendendo numerare cœpit. Numerando autem compleuit generationes 77. à quo numerabat, intēdit hodie à quo exortus eſt numerare, uſq̄ ad ipſum Adam, qui primus peccauit, & nos cum peccati obligatione genuerit, peruenit uſq̄ ad Adam, & numerant genera- tiones lxxvij. A Chriſto uſq̄ Adam lxxvij. ab Adam uſq̄ ad Chriſtum lxxvij. Si ergo nulla generatio prætermiſſa eſt, nulla culpa præterita, ubi non debeat ignoſci. Nam ideo ipſe lxxvij. generationes enumerauit, quem numerū Dominus in peccatorū remiſſionē cōmendauit, quo- niam à baptiſmo cœpit numerare, ubi omnia peccata ſoluunt, deinde paulo diligentius inter- roga ipſius numeri ſecretū, latebraſq̄ eius inquire, pulſa diligētius, ut aperiat tibi iuſtitia quæ

E 2 leg

C lege constat. Lex in decem præceptis commendatur, ideo ille debitor decē talentorū, ipse est ille memorabilis decalogus scriptus digito Dei, qui traditus populo per Moſen famulum Dei. Debitor ergo ille decem talentorum omnia peccata ſignificat, propter numerū legis. Debebat & ille decem denarios, non abhorret ab eodem numero. Nam & centies centū decem milia, & decies deni centum, & ille decem talentorū, & ille decies decem. Legitimo ergo numero non recellum eſt, in quo utroq; inuenies utraq; peccata, utiq; debitor, & utiq; uenig deplorator & imperator, ſed ille ſeruus malus, ſeruus ingratus, iniquus noluit repēdere quod accepit, noluit preſtare quod illi indigno preſtitum fuit. Videte ergo fratres, quiſquis incipit a baptiſmo, liber exit, re miſſa ſunt illi decem talentorum, cum exierit & inuenerit conſeruum ſuum debitorem, obſeruet ergo ipſum peccatum, quod quia bene puto ſignificet numerus undenarius. Lex enim denarius, peccatum undenarius. Lex per decem, peccatum per undecim. Quarē peccatum per undecim? Quia tranſgreſſio denarij eſt, ut uenias ad undenariū. In Lege autē modus fixus eſt, tranſgreſſus eſt, peccaſti. Iam ubi tranſgredis denariū, ad undenariū uenis. Ideo magnum myſterium, quando iuſſum eſt tabernaculū fabricari, multa ibi numeroſa dicta ſunt in magno ſacramēto, inter cetera, uel ex ſilicina iuſſa ſunt fieri, non decem ſed undecim, quia per ſilicium oſtenditur conſeſſio peccatorum. Prouocatus Apoſtolus Petrus interrogat, quoties fratri in ſe peccanti dimittere debeat, & cum interrogatione proferit ſententiam: Vſq; ſepties, cui reſpondit Dominus: Non uſq; ſepties, ſed uſq; ſeptuagies ſepties, id eſt, quadringentis nonaginta uicibus, ut toties peccanti fratri dimittere, & in die quoties ille peccare poſſet.

Hiero.

August.

Quod autem amplius queris, uis noſſe omnia peccata cōtineri numero iſto, lxxvii. omnia ergo peccata dixit, quando .77. dixit: quia illud .xi. duę ſepties ſunt, id eſt, ubi ſignificat peccata duę ſepties ſunt, lxxvii. Omnia ergo peccata dimitti uoluit, qui ea ſeptuagiesimo ſeptimo numero o præſignauit. Nemo contra ſe teneat non ignoſcendo, ne contra illum teneatur, quādo orat, dicit enim ille Deus: Dimitte & dimitte uobis. Sed ego prior dimiſi, dimitte, & tu uel poſtea, nam ſi non dimiſeris reuocabo te, & quicquid tibi dimiſeram replicabo tibi. Nō enim mentitur ueritas, non enim fallit, aut fallitur Chriſtus, qui ſubiecit, & ait: Sic & uobis faciet pater ueſter, qui eſt in cœlis. Inueniſti patre, imitare patre. Si enim imitari nō uis, exheredaberis: Faciet ergo iſta uobis ait, pater ueſter cœleſtis, ſi nō remiſeritis unuſquiſq; fratri ſuo de cordibus ueſtris. Ne dicas in lingua: Ignosce, & corde differas ſupplicium minādo uindictā, nouit Deus, ubi dicas, uocē tuam, homo, audit, conſcientiā tuam Deus inſpicit. Si dices: Dimitto, dimitte, Melius clamas ore, & dimittes in corde, quā blandiaris ore crudelis corde. Iam ergo obſeruat pueri indiſciplinati, & diſciplina eſt pueris dāda, & noluit uapulare, qui ſic perſcribunt nobis, quando uolumus dare diſciplinā, peccaui, ignoſce mihi, ignoui: Et iterū peccat, ignoſce, ignoui: Peccat tertio, ignoſce, ecce tertio, ignoui, iam quarto, uapulet: & ille ignoſce, ignoui, & quarto ignoui, & quinto ignoui, & ſexto ignoui & ſeptimo, iam uapulet. Et ille num ſeptuagies ſepties fatigatur ac perſcriptione ſeueritas diſciplinę dormit, reſpreſſa diſciplina ſequit in punita nequitia. Quid ergo faciendū eſt: Corripimus uerbis, & ſi opus eſt & uerberibus, dilectione hoc faciamus. Dimittamus culpā, à corde abigamus quod nocet à fratre. Ideo enim Dominus ſubdidit: De cordibus ueſtris, ut ſi per charitatem imponitur diſciplina de corde, lenitas non recedat. Sic ergo iſta nouerimus, fratres mei, ut fratres noſtros, qui peccauerint, omnimodo diligamus de corde noſtro, charitatem in eos non dimittamus, & diſciplinam, cum opus eſt, debemus, ne per ſolutionē diſciplinę, uel creſcat nequitia, & incipiamus propter hoc Deo accuſari, quia recitatū eſt nobis: Peccantē coram omnibus argue, ut ceteri timorē habeant. Certe ſolus cum ſolo uerū eſt, diſtingue tempora, & ſoluis quæſtionē, uerū eſt, ſi peccatū in ſecreto eſt, in ſecreto corripere, ſi peccatum publicum eſt, & apertum publice corripere, ut ille emendetur, & ceteri timeant.

Tim. 4.

Sic & pater meus, &c.) Formidoloſa ſententia, ſi iuxta noſtra mentē ſententia Dei ſectitur, atq; mutatur, ſi parua fratribus non dimittimus, magna nobis à Deo non dimittem. Et quia poteſt unuſquiſq; dicere: Nihil habeo contra eum, ipſe nouit, habet Deum iudicē, non mihi cura eſt, quid uelit agere, ego ignoui ei, confirmat ſententiā ſuā, & omnem ſimulationem ſictæ pacis euerit dicens: Si non remiſeritis unuſquiſq; fratri ſuo de cordibus ueſtris.

HEBDO. XXIII. POST PENTECOST. EPI. BEATI
Pauli Apoſtoli ad Philip. Cap. III.

Imitatores mei eſtote, & obſeruate eos qui ita ambulant, ſicut habetis formā noſtrā. Multi enim ambulant quos ſepe dicebā uobis,

A bis, nunc autem & ſens dico, inimicos crucis Chriſti, quorum ſinis interitus, quorum Deus uenter eſt, & gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt. Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt. Vnde etiam ſaluatorem expeſtamus, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, figuratum corpori claritatis ſuæ, ſecundum operationem uirtutis ſuæ, qua etiam poſſit ſubijcere ſibi omnia.

Imitatores mei eſtote.) Id eſt, me ſequimini, me fideliter immitamini, non falſos Apoſtolos.

Et obſeruate eos, qui ita ambulant.) Duplīter dicitur obſeruari, uel ad immitandum, ut hic, uel ad cauēdum, ſicut ad Romanos ait: Obſeruate eos qui diſſenſiones & offendicula faciunt.

August.
Rom. 16.

Sicut habetis formam noſtram.) Id eſt, formam doctrinæ noſtræ.

Multi enim ambulant, quos ſepe dicebam uobis.) De ipſis dicit: Qui ſpem paſſionis Chriſti, per quem peccata dimiſſa ſunt, auferentes, in legis cerimoniaſ collocabant. Poteſt & de Iouiniſtis interpretari, qui ſciuniorum afflictiones, & omnes corporis cruciatuſ in luxuriam & epulas conuerterunt.

Nunc autem & ſens dico, inimicos crucis Chriſti.) Notādum, quo affectu omnium ſalutem optauerit, qui etiam inimicos crucis Chriſti deſebat, ultro in interitum properantes.

Quorum ſinis interitus, &c.) Qui enim in carne ſeminant, inquit Apoſtolus, de carne & metent corruptionem, qui enim ſe in hoc putant Deo ſeruire, ſi comedant & uoluptates uentris & deſyderia compleant carnis, eorum Deus dicitur uenter, non audientes Prophetā dicentem: Cū manducaueritis & biberitis, nōne uobis metiſſis manducatis & bibitis uobis metiſſis. Gloria dicit circunſionis, in confuſione, id eſt, impudendis, uerecundi membri, qui terrena ſapiūt dicit, id eſt, qui carnem, legem obſeruant.

B Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt.) Hoc non poteſt dicere terrenis uiciſſis mancipiaſ.

Vnde etiam ſaluatorem expeſtamus, &c.) Ac ſi diceret: Caput noſtrū in cœlo eſt, ubi & nos iam per deſyderium cōuerſamur, & quia cœleſtis eſt ille, quia caput eſt noſtrū, de cœlo expeſtamus eum uenturum.

Qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, figuratū corpori, &c.) Hoc quidem monſtrauit in morte, cum uino & bibentibus & unum ex mortuiſ ſui corporis configurauit exemplum reſurrectionis oſtendens in mortuiſ & uiuiſ.

Secundum operationes uirtutis ſuæ, &c.) Ac ſi diceret: Non ſolum confirmat nos exemplo reſurrectionis, ſed etiam corpori ſuo omnia fecit eſſe ſubiecta, & ſecundū hanc potentiam qua ſibi cuncta ſubiecit. Intelligimus eum omnia poſſe & filium omnipotentis eſſe.

Itaq; fratres mei chariſſimi, &c.) Ac ſi diceret: Quia perfecti eſtis in fide, perfecti eſtis in conuerſatione, in ſola Chriſti fide ſpem ponentes, & in conuerſatione cœleſti conuerſantes, quia de uobis in præſenti tempore lætificor, & in futuro coronabor.

Euodiam rogo & Syntychen deprecor idipſum ſapere in Domino.)

Id eſt, unum & idipſum ſentire deſide, & equaliter credere in Domino.

Etiā rogo, & te Germane compar.) Quod dixit: German, propriū poſuit, nomen. Germanus enim uocabatur, Quod uero dixit compar, intelligitur officij uel fidei.

Adiuua illas quæ mecum laborauerunt in Euangelio.) Hæ mulieres religioſe & ſcientes erant, quas Apoſtolus, ut adiuuet eas Germanū admonet, Quod dicit: Mecū laborauerunt, ſubauditur in uerbo fidei prædicando. Docebāt enim in ſuo ſexu per domos, in Eccleſijs autem reticebant. Ab ipſo enim paulo prædicandi officium mulieribus in Eccleſia tollitur, ubi ait: Mulieres in Eccleſia taceant.

Cū Clemente & ceteris adiutoribus meis.) Clemens Philoſophus & magnæ

E 3 doctrinæ

C dostrinae uir erat, qui postea Romanae praesul Ecclesiae fuit.

Psal. 98.
Matth. 5.

Quorum nomina sunt in libro uitae.) Id est, in memoria aeterna. De hoc enim in libro Psalmista Domino ait: Inperfectum meum uiderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur. Et Apostolis Dominus ait: Gaudete, quia nomina uestra scripta sunt in caelo. Et contrario de reprobis Dauid ait: Delcantur de libro uiuentium, & cum iustis non scribantur.

Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete.) Ac si diceret: Gaudete in Domino, qui in seculari gaudio non gaudetis. Beati enim qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Quod repetit iterum: dico gaudete, uel ut magis ac magis gaudium confirmetur, uel pro gaudio corporis & animae in prosperis & aduersis, ut confortentur in Domino.

Matth. 5.

Modestia uestra nota sit omnibus hominibus.) Indaeis scilicet & gentibus, omnibusque qui uos persequuntur, nota sit modestia uestra. Modestia enim mansuetudo uel pudor, siue probitas intelligitur. Scriptum est enim: Videant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum, qui est in caelis.

Matth. 6.

Dominus prope est, nihil solliciti sitis.) Ac si diceret: Quia Dominus prope est his, qui tribulatio sunt corde, ideo de ingruentibus malis, nihil solliciti sitis, cum defensorem uobis Deum esse noueritis. Potest & sic intelligi, iuxta Euangelium: Nolite cogitare quid manducetis, aut quid induamini, scit quod opus est uobis, & antequam petatis agnoscit.

Sed in omni oratione.) Id est, non cum murmuratione, atque tristitia, ne forte tribulationibus afflicti, in aliquo murmuretis, & uestra oratio fiat indigna auribus Dei, obsecro ut omnia cum oratione apud uos pacifice fiant.

Et obsecratione cum gratiarum actione.) Oratio dicitur, quae pro peccatis praeteritis fit, obsecratio uero pro uirtutibus adipiscendis, gratiarum actio pro beneficiis Dei.

Petitiones uestrae innotescant apud Deum.) Non sic accipiendum est, tanquam Deo innotescant, qui eas & antequam essent nouerat. Sed nobis innotescant apud Deum, per tolerantiam, non apud homines per iactantiam. Aut forte innotescant, etiam apud Angelos, qui sunt apud Deum, ut quodammodo eas offerant Deo, & de his consulant, & quod eo iubente implendum esse cognouerint, sicut oportere cognouerint, hoc nobis uel euidenter uel latentem adportent. Dixit enim Angelus homini: Cum oraretis, ego obtuli orationem uestram in conspectu claritatis Dei.

Et pax Dei, quae exuberat omnem sensum, &c.) Quem, nisi nostrum, aut fortasse etiam sanctorum Angelorum. Non enim & Dei, si ergo sancti & Dei pace uicturi sunt, profecto in ea pace uicturi sunt, quae superat omnem sensum, quoniam nostrum quidem superat, non est dubium. Si autem superat & Angelorum, ut nec ipsos exceperit uideatur, qui ait: Omnem intellectum, secundum hoc dictum esse debemus accipere, quia pacem Dei, quae Deus, ipse pacatus est, sicut Deus nouit, non eam nos sic possimus nosse, nec ulli Angeli. Superant itaque omnem sensum non dubium, quod praeter suum, sed quia & nos pro modo nostro patris eius participes facti, summam in nobis atque inter nos, & cum ipso pacem, quantum nostrum summum est obtinebimus isto modo, pro suo modo sciunt eam sancti Angeli, homines autem nunc longe infra, quantumlibet prouentu mentis excellant. Considerandum est enim, quantus uir dicebat: Ex parte scimus, & ex parte Prophetamus, donec ueniat quod perfectum est.

EVANGELIUM MATTHAEI CAP. XXII.

Beutes Pharisei, consilium inierunt ut caperent eum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister scimus, quia uerax es, & uiam Dei in ueritate doces, & non est tibi cura de aliquo. Non enim respicis personam hominum. Dic ergo nobis: Quid tibi uideatur. Licet census dari Caesari, aut non? Cognita autem Iesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritae? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis Iesus: Cuius est imago haec, & superscriptio? Dicunt ei: Caesaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari, & quae sunt Dei Deo.

Abeutes

A Beutes Pharisei consilium inierunt, ut caperent eum in sermone, &c.) Hiero. Nuper sub Caesare Augusto Iudaea subiecta Romanis, quando in toto orbe est celebrata descriptio, stipendiaria facta fuerat, & erat in populo magna seditio, dicentibus alijs: Pro securitate & quiete, qua Romani pro omnibus militarent, debere tributa solui. Phariseis uero, qui sibi adplauderent in iustitia, & contrario nitentibus, non debere populum Dei, qui decimas solueret, & primitiua daret, & caetera quae in lege scripta sunt, humanis legibus subiicere. Caesar Augustus Herodem filium Antipatri alienigenam & profligum Regem Iudeis constituerat, qui tributis praesert, & Romano pareret Imperio. Mittunt igitur Pharisei discipulos suos cum Herodianis, id est, militibus Herodis, seu quos illudentes Pharisei, quia Romanis tributa soluebant, Herodianos uocabant, & non diuino cultui deditos. Quidam Latinorum ridiculae Herodianos putant, qui Herodem Christum esse crederent, quod nusquam omnino legimus.

Magister, scimus quia uerax es & uiam Dei in ueritate doces, & non est tibi cura de aliquo, non enim respicis personam hominum. Dic ergo nobis: quid tibi uideatur, licet census dari Caesari, an non? Blanda & fraudulenta interrogatio, illuc prouocat respondentem, ut magis Deum quam Caesarem timeat, & dicat non debere tributa solui, ut statim audientes Herodiani, seditionis auctor contra Romanos principes teneant.

Cognita autem Iesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritae? Prima uirtus est respondentis, interrogantium mentem cognoscere, & non discipulos, sed tentatores uocare. Hypocrita ergo appellat, qui aliud est, & aliud simulat, id est, aliud opere agit, aliud uoce praetendit.

Ostendite mihi numisma census, at illi obtulerunt ei denarium.) Sapientia semper sapienter agit, ut suis potissimum tentatores sermonibus contententur: Ostendite mihi, inquit, denarium, denarius quippe est genus nummi, quod pro decem nummis imputabatur, & habebat imaginem Caesaris.

Et ait illis Iesus: Cuius est imago haec & superscriptio? Qui putant interrogationem saluatoris ignorantiam esse, & non dispensationem, discant ex praesenti loco, quod utique potuerit scire Iesus cuius imago esset in nummo, sed interrogat ut ad sermonem eorum competenter respondeat.

B Dicunt ei Caesaris, Tunc ait illis: Reddite quae sunt Caesaris Caesari, & quae sunt Dei Deo.) Caesarem non putemus Augustum, sed Tyberium significari primum uignum eius, qui in locum successerat ipsius, sub quo & passus est Dominus. Omnes autem Reges Romani a primo C. Caesare, qui Imperium arripuerat, Caesares appellati sunt. Porro quod ait: Reddite quae sunt Caesaris Caesari, id est, nummum, tributum & pecuniam, & quae sunt Dei Deo, Decimas, primitias & oblationes ac uictimas sentiamus, quomodo &iple reddidit tributa pro se & Petro, & Deo reddit quae Dei sunt, patris faciens uoluntatem.

Aliter, reddite quae sunt Caesaris Caesari, & quae sunt Dei Deo. Quemadmodum Caesar a uobis exigit impressionem imaginis suae, sic & Deus. Ut quemadmodum illi reddidit nummum, sic Deo anima, lumine uultus eius illustrata atque signata, unde Psalmista: Signatum est, inquit, in nobis lumen uultus tui Domine. Hoc quippe lumen est totum hominis, & uerum bonum, quod non oculis, sed mente conspicitur. Signatum autem dixit in nobis, tanquam denarius signatur Regis imagine. Homo enim factus est ad imaginem & similitudinem Dei, quam peccando corrumpit. Bonum ergo eius est, uerum atque aeternum, si renascendo signetur.

HEBDO. XXV. POST PENTECOST. AD COLOS. CAP. I.

On cessamus pro uobis orantes & postulantes, ut impleamini agnitione uoluntatis eius in omni sapientia & intellectu spiritali, ut ambuletis digne Deo, per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei, in omni uirtute confortati, secundum potentiam claritatis eius, in omni patientia & longanimitate cum gaudio.

E 4 Non

A. D. L. O. L. M. 2.

C Non cessamus pro vobis orantes & postulantibus. Id est, ex quo audiuiamus dilectionem vestram & charitatem, & fidem quam habetis in Deum, non cessamus orare, ut impleamini uirtutibus spiritalibus, de quibus & sequitur:

Vt impleamini agnitione uoluntatis eius in omni sapientia & intellectu spiritali. Sapientia & intellectu impletur, qui non solum historicam, sed & spirituales intelligentiam cognoscit.

Vt ambuletis digni, Deo per omnia placentes. Illi ambulat digni Deo, qui per omnia ei placent, exercent esse sicut subditur.

In omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei.

Hic aperte exponit, quod superius obscure dicebat, quomodo Deus det & bene uelle, & bene posse, ut possint fructificare uirtutibus, & inueteratam uincere consuetudinem, siue in passionibus carnis infirmitatem superare mentis.

In omni uirtute confirmati secundum potentiam claritatis eius. Id est, secundum uoluntatem eius, ut & uos sicut ille fecit patienter sufferatis omnia.

In omni patientia & longanimitate, cum gaudio, in Christo Iesu, &c. Ibi enim est uera longanimitas, & patientia exhibenda, ubi malitia ab aliquo exercetur.

EVANGELIUM MATTHAEI CAP. IX.

Haec illo loquente ad eos, ecce princeps unus accessit & adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modo defuncta est, sed ueni, impone manum tuam super eam & uiuet. Et surgens Iesus sequebatur eum & discipuli eius. Et ecce mulier quae sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro & tetigit fimbriam uestimenti eius. Dicebat enim intra se: Si tetigero tantum uestimentum eius, salua ero. At Iesus conuersus & uidens eam, dixit: Confide filia, fides tua salua te fecit, & salua facta est mulier ex illa hora.

Haec illo loquente ad eos, ecce princeps unus accessit & adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modo defuncta est, sed ueni impone manum tuam super eam & uiuet. Et surgens Iesus sequebatur eam, & discipuli eius. Octauum signum est, in quo princeps suscitari postulat filiam suam, nolens de mysterio uerae circumcisionis excludi. Sed subintrat mulier sanguine fluens, & octauo sanatur loco, ut principis filia, de hoc exclusa numero, ueniat ad nonum, iuxta illud quod in Psalmo dicit: Aethiopiae praeueniat manus eius Deo, & cum intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Israel saluus fiet.

Princeps itaque synagogae, nullus melius quam ipse Moses intelligitur, unde bene secundum Lucam Iayrus, id est illuminans, siue illuminatus uocatur. Quia qui accepit uerba uitae dare nobis, & per haec caeteros illuminat, & ipse à spiritu sancto, quo uitalia monita scribere uel docere possit, illuminatur. Cui, secundum Lucam filia unica erat, id est, synagoga, quae sola legali institutione composita, quasi unica Mosis nata erat. Quasi duodecimo gratis anno, hoc est, tempore pubertatis adpropinquante, moriebatur, quia nobilitate à Prophetis educata, postquam ad intelligibiles annos peruenerat, postquam spirituales Deo fructus gignere debebat, subito eorum languore conferta, spiritalis uitae uias ingredi desperabiliter omisit. Et si non à Christo succurreretur, horrendam per omnia corruisset in mortem.

Et ecce mulier quae sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro & tetigit, &c. In Euangelio secundum Lucam scribitur, quod principis filia duodecim annos haberet gratis. Nota ergo eo tempore haec mulier, id est, Gentium populus coepit egrotare, quo Gens crederet Iudaeorum, Nisi enim ex comparatione uirtutum, uitium non ostenditur.

Hæc

A Haec autem mulier sanguine fluens non in domo, non in urbe accedit ad Dominum, quia iuxta legem urbibus excludebatur. Sed in itinere ambulanti Domino, ut dum pergat ad aliam, alia curaretur, unde dicunt & Apostoli: Vobis quidem oportebat praedicare uerbum, sed quoniam indignos uos iudicatis saluti, transgredimur ad Gentes. Aho. iij.

Dicebat enim intra se, si tetigero tantum uestimentum eius, salua ero.)

Accedit ad Dominum, tangit Ecclesia, quia eo per fidei ueritatem adpropinquat. Accedit autem retro siue iuxta, id est, quod ipse ait: Si quis mihi ministrat, me sequatur: Et alibi praecipitur: Post Dominum Deum tuum ambulabis, siue, quia praesentem in carne Dominum non ut dens, peractis temporalis dispensationis sacramentis, eius iam per fidem coepit uestigia subsequi. Tangit autem fimbriam uestimenti, & undam restringit sanguinis, quia beatus & uere misericordandus, qui uel extremam uerbi partem fidei manu contigerit. Nam rarus ualde, qui eius uel in peccatore recumbere, uel caput mereatur pistica nardo perungere, cum & ille magnus fuerit, qui se indignum dicebat eius calciamenta portare, magna & illa quae ungere pedes eius, & capillis suis tergere promeruit. Ioh. iij.

At Iesus conuersus & uidens eam, dixit: Confide filia, fides tua te saluam fecit, & salua facta est mulier, &c. Ideo filia, quia fides tua te saluam fecit. Nec dixit: Fides tua te saluam factura est, sed saluam fecit, in eo, quod in me credidisti, iam salua facta es. Hero.

IN NATALI SANCTI ANDREAE EPISTOLA

Beati Pauli Apostoli ad Romanos. Cap. X.

Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Dicit enim scriptura: Omnis qui credit in illum, non confundetur. Non enim est distinctio Iudaei & Graeci. Nam idem Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocat illum. Omnis enim quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodo ergo inuocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante? Quomodo uero predicabunt, nisi mittantur, sicut scriptum est: Quomodo speciosi pedes Euangelizantium pacem, Euangelizantium bona? Sed non omnes obediunt Euangelio. Esaias enim dicit: Domine, quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex auditu, auditus autem per uerbum Christi. Sed dico: Nunquid non audierunt? Equidem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrae uerba eorum.

Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.)

Qui uere & non falso confitetur ore Dominum Iesum, & corde credit pariter & confitetur. Debet subiectus esse sapientiae & iustitiae & ueritati, & omnibus quae Christus est, nec sibi ultra dominari permittat Mammona, id est, neque auaritiam sibi ultra, neque iniustitiam, neque inpueritiam, neque mendacium dominari. Semel enim Iesum Christum Dominum confessa anima nulli horum debet seruire. Origenes.

Dicit enim scriptura, &c. Hoc autem apud Esaiam dicitur est: Quod si omnis qui credit in eum non confundetur, confunditur autem omnes qui peccat sicut & Adam peccauit, & erubuit, & abscondit se, qui adhuc rubore peccati incurrit, credere non uidetur. Esai. 53.

Non enim est distinctio, &c. Nulla, inquit, est distinctio, inter Iudaeos & Graecos, eum constat omnes prius sub peccato fuisse, & omnes qui modo credunt per fidem Iesu Christi saluatos esse. Nam iustitia Dei per Christum, ad omnes ueniens qui credunt, siue Iudaei sint, siue Gentiles, purgatos eos à prioribus sceleribus iustificat, & capaces facit gloriae Dei.

Nam idem &c. Si iustitia nobis & ueritas & sapientia & sanctificatio, quod totum Christus est, dominet, tunc nobis Dominus sit diues in omnibus. Haec enim sunt eius diuitiae, utpote in quo thesauri sapientiae & scientiae sunt absconditi. Quas tamen diuitias non dixit largiri cum omnibus hominibus, sed omnibus quicumque inuocauerint nomen eius, neque enim omnis qui inuocauerint nomen Domini

Domini

C Domini salui esse possunt, sed qui opera inuocatione digna fecerit, ipse saluabitur.
 Vulg. Dicitur: Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum in ueritate. Vbi tetragramaton **יהוה** est, quod Hebræi tradunt Dei nomen ineffabile designari, & in alia scriptura legitur: Inuocabit me, & non exaudiam eos, qui modo hic absolute ponitur, qui inuocauerit nomen Domini saluus erit, nisi in hac inuocatione intelligamus significatiuam fuisse synecram, id est, cum humilitate cordis expressa sit, & Deus cum confessione ueri dogmatis inuocetur.

Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt? Christo enim Iudæi non crediderunt, & ideo non inuocant eum, in quem non crediderunt. Nam quod superius dicit: Omnis, qui inuocauerit nomen Domini, ad Christum Dominum docuit referendum. Nam & Enos & Moses & Aaron & Samuel inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos. Sine dubio Christum Iesum inuocabant, & si inuocare nomen Domini, & orare Dominum unum atque idem est, sicut inuocatur Christus, & orandus est Christus, & sicut offerimus Deo patri primo omnium orationes, ita & Domino Iesu Christo, & sicut offerimus postulationes patri, ita offerimus postulationes & filio, & sicut offerimus gratiarum actiones Deo, ita & gratias referimus saluatori. Vnum namque utrique honorem deferendum, id est, patri & filio, diuinus edocet sermo, cum dicit: Omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem.

Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Possumus sic intelligere, quia uel ipsum in carne positum, uel Apostolus eius prædicantes de eo audire noluerint. Sic enim & ipse Dominus dicit: Qui uos audit, me audit, & qui me spernit, uos spernit. Potest autem & hoc intelligi, quod etiam nunc & semper Christus tanquam uerbum & ratio unicuique loquitur in corde, & de pietate doceat, de castitate, de pudicitia, & de omnibus simul uirtutibus profectetur, sicut & ipse dicit: Oues meæ uocem meam audiunt.

Quomodo autem audient sine prædicante? In hoc magis per prædicantem sermonem Christum offendit audire, in quibus secundum ea quæ supra diximus Christum loqui & docere monstratur.

Quomodo uero prædicabunt nisi mittantur? Difficultas mihi in hoc sermone uidetur exurgere. Si enim ita intelligamus, quod propterea non prædicent, quia non mittantur. Nullo autem per prædicantem non audient, non credentes autem non inuocabunt, non inuocantes, non saluabuntur. Colligitur ex his causis, quæ non sunt saluati, ad uitium redeat auctoritas, qui non miserit prædicantes. Sed magis ad illum nos qui rectiore intelligentiæ tramite continet defectum. Et quod dixit: Quomodo autem prædicabunt, nisi mittantur. Sic accipiamus, quasi dicit Apostolus: Nos præcones, prædicatores Christi non possumus prædicare, nec adnuntiandi nobis uirtus ulla subsisteret, nisi adesset nobis ipse qui misit. Quod si prædicantibus nobis audire non uultis, uestra iam culpa est, etsi audientes non creditis, & non credentes non inuocatis, & non inuocantes salui esse nequitis, quia ergo missi sunt ad prædicationem, idcirco de his qui ab ipso missi sunt, scriptum est:

Quam speciosi pedes Euangelizantium bona. Illi sunt decori & speciosi pedes, qui perambulant per uiam uitæ. Secundum enim illum qui dixit: Ego sum uia, intellige decoros & speciosos Euangelizantium pedes, qui per talem uiam merentur incedere. Isti sunt pedes, quibus & cursum cucurrisse dicit, & sic currere ut comprehendat, id est, uigor animæ, quo tenditur & præparatur ad cælum. Gratificæ autem pedes istos esse firmabis, quos Iesus discipulis lauat & lintheo, quo præcinctus est tergit. Quæuis hoc ipsum quod dicit, Euangelizare, interpretatur bona adnuntiare, tamen bona intelligitur, quæ adnuntia: Apostolis sancta trinitas, id est, pater & filius & spiritus sanctus. Hoc est enim, quod adnuntiat Euangelizantibus, quod præceptum Domini dicentis: Ite, docete omnes Gentes baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti.

Sed non omnes obediunt Euangelio. Neque omnes ex gentibus Euangelio crediderunt, neque omnes ex Israël, plures tamen, & multo plures ex gentibus, quam ex Israël. Esaias autem dicit: Domine, quis credidit auditui nostro? Quis, pro raro dictum est, uidetur tamen Esaias hæc ex persona Apostoli prophetare, quibus creditum fuerat prædicationis officium, & ipsi cum raritate credentium, præcipue de populo Israël uiderunt, dicentes ad Dominum: Domine, quis credidit auditui nostro.

Ergo

Ergo fides ex auditu, auditus autem per uerbum Christi. Hic uerbum Christi totam prædicationem de Christo significat, neque enim illi soli crediderunt, qui uerbum ab ipso Domino audierunt, sed multo plures sunt, qui alijs eum prædicantibus audierunt, sicut ipse Dominus ait: Beati qui non uiderunt & crediderunt. Omne ergo uerbum quod Apostoli & si qui alijs de Christo prædicauerunt, hic Apostolus uerbum Christi esse pronunciat.

Sed dico: Nunquid non audierunt? Equidem in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Hoc de Psalmo sumptum est, ubi ait: Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur uoces eorum, in quo pro linguarum & sermonum uarietate Gentes sine dubio intelliguntur. Et notandum, quod in terrâ sonus exierat, & in fines orbis terræ, non sonus, sed uerba peruenerint. Terra namque hoc loco inperitos & indocibiles homines dicit, ad quos non uerba, in quibus ratio fidei continetur & explanatio sapientiæ, sed sonus fidei communit, simplici prædicatione peruenit. Finem uero orbis terrarum, eruditiores quoque & prudentiores appellauerit. Finis enim perfectionem indicat rerum. Ad hos ergo tales non solum uoces, sed uerba & rationem peruensisse pronunciat.

EVANGELIUM MATTHÆI CAP. III.

Ambulans autem Iesus iuxta mare Galilææ, uidit duos fratres, Simonem, qui uocatur Petrus, & Andream fratrem eius, missos rete in mare, erant enim piscatores. Et ait illis: Venite post me, & faciam uos fieri piscatores hominum. At illi continuo relictis retibus, secuti sunt eum. Et procedens inde uidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi & Ioannem fratrem eius in nauibus, cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua, & uocauit eos. Illi autem statim relictis retibus & patre, secuti sunt eum.

Ambulans autem Iesus iuxta mare Galilææ. Hoc mare propter terras adiacentes multis uocatur nominibus, id est, mare Galilææ, lacus Cinareth, stagnum Genesar, mare Tyberiadis, lacus salinarum, & rel. Eucherius.

Uidit duos fratres, Simonem qui uocatur Petrus, &c. Quare piscatores uocantur: ne quis estimaret, quod per eloquentiam prædicatorum sermo Dei latius exiret. Non filij regum, non scribæ primo uocati memorantur, sed piscatores.

Piscatores & illiterati mittuntur ad prædicandum, ne fides credentium, non uirtute Dei, sed eloquentia atque doctrina fieri putaretur. Hiero.

Bini uocantur, binique mittuntur & apte: Væ enim, ait scriptura, soli, quia cum ceciderit, non habet subleuantem. Bina etenim doctrina est, dilectio Dei & dilectio proximi, qua pleni boni Testamentum prædicant, id est, Legis & Euangelij. Fulg.

Erant enim piscatores, & ait illis, &c. Mihi uidetur non fortuito contingisse, ut Petrus quidem & Andreas & filij Zebedæi arte piscatores inuenirentur. Paulus uero arte fabricator tabernaculorum, & illi uocati ab arte capiendorum piscium, mutantur & fiunt piscatores hominum, dicente Domino: Venite post me, faciam uos piscatores hominum, non dubium, quin & Paulus, quia & ipse per Dominum meum Iesum Christum uocatus Apostolus est, simili arti suæ transmutatione mutatus sit, ut sicut illi ex piscatoribus piscium, piscatores hominum facti sunt, ita & iste fabricandis tabernaculis terrenis, ad cælestia tabernacula construenda translatus sit. Constituit enim cælestia tabernacula, docet unum quemque uiam salutis, & beatarum in cælestibus mansionum, iter ostendens, facit tabernacula Paulus, & cum ab Hierusalem in circuitu usque ad Illyricum replet Euangelium Dei, Ecclesias construendo, facit & ipse tabernacula. Origenes.

Et procedens inde &c. Primum enim homo recta desiderij sui mittit in mare huius seculi, ut uelut pisces opera mortua capiat, sed misericorditer adueniens Christus, per compunctionem animi priora mutat instrumenta, ut iterum rete boni desiderij in seculi mare iactans, pisces bonarum uirtutum nauis carnis ad portum uitæ afferat, relinquens fugitium diaboli, sic enim Zebedæus interpretatur. Quatuor Apostolorum nomina duos populos significant. Simo enim obediens, Petrus autem agnoscens interpretatur, significat populum Iudeorum, qui prius obediuit præceptis

C praeceptis Domini, & agnouit creatorem suum. Id ipsum, & Iacobus, qui interpretatur subplantator, significat. Andreas uero interpretatur uiriliter, significat populum Gentium, qui in fide Christi uiriliter agit. Id ipsum & Ioannes, qui Domini gratia interpretatur significat. Gratia enim Dei saluati sunt Gentes. Nam & haec quatuor nomina in moribus uniuscuiusque hominis continentur, Simon obediendo Deo, Petrus agnoscendo peccatum suum, Andreas uiriliter sustinendo labores. Iacob uita carnis supplantando, Ioannes Dei gratiam suscipiendo habetur. Siue haec quatuor nomina pro quatuor principalibus intelligenda sunt uirtutibus. Tunc enim unusquisque obediens est, cum prudentiam agnoscendi peccata habuerit. Tunc uiriliter est cum temperantiam sustinendi laborem adprehenderit. Tunc subplantator, cum fortitudinem uincendi uitae receperit. Tunc Dei gratia cum ueram iustitiam implendi mandata inuenerit.

INCIPIUNT LECTIONES PER ADVENTUM DOMINI.

HEBDOMADA III. ANTE NATALEM DOMINI,
hoc est, prima Dominica Auentus, ad Rom. Cap. XIII.

Scientes quia hora est iam nos de somno surgere. Nunc autem propior est nostra salus quam cum credidimus. Nox praecessit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarum & induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus. Non in commessationibus & ebrietatibus. Non in cubilibus & impudicitijs. Non in contentione & emulatione, sed induimini Dominum nostrum Iesum Christum.

Origenes.

Scientes quia hora est iam nos de somno surgere.) Sunt animae, oculi, aures, manus, pedes, &c. Quae singula non membra corporalia, sed uirtutes dicimus esse, quibus ad unum quodque mouere opus est. Ergo animae somnus quidem secundum oculos suos, si enim non agit tempore oportuno quae Dei sunt, sed desidia torpescit, merito dormire dicitur, idcirco Paulus praeco Christi circueiens mundum in somno desidia positum aduunciat adesse iam lucem, & tempus ut surgatur a somno, & tempus ignorantiae relinquatur.

Nunc enim propior est nostra salus quam cum credidimus.) Nostra salus, id est, uita futura in caelo, quae quotidie labescentibus diebus adpropinquat, & spacia quae praeteritis augentur, futuris sine dubio imminuuntur, & ideo propior fit quotidie nostra salus, id est, redemptio nostra, quae est uita perpetua, quam cum credidimus, unde & Dominus ait: Leuate capita uestra, quoniam adpropinquat redemptio uestra.

Luce. 21.

Nox praecessit dies autem adpropinquauit.) Noctem dicit tempus illud, quo ignorantia hominibus dominata est. Diem uero nominat tempus illud, quo iustitia solis aduentura decrecentibus tenebris agnitio ueritatis aduenit. Siue nox est infidelitas, lux fides. Siue nox praesens mundus usque ad iudicium, dies tempus post finem seculi. Verum sciendum est aduentum lucis huius, & diem duplici modo accipiendum. Generaliter omnibus, & unicuique specialiter. Generaliter cum dies futuri seculi aduenit, ad cuius comparationem praesentis huius mundi spacium tenebrae appellantur. Singulariter unicuique, cum Christus in corde est, diem illi facit, cum ignorantia tenebras illi generat.

Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus.) Opera tenebrarum sunt actus illi, qui a Deo alieni sunt, quae carnis opera appellantur, in his qui carnem suam luxuriae & impudicitiae, non sanctitati, neque Domino mancipant. Arma uero lucis, sunt omnium assumptio uirtutum, in quibus quasi in die honeste & confidenter ambulamus.

Non in commessationibus & ebrietatibus.) Commessatio mensae collatio est. Siue commessationes dicuntur inhonesta & luxuriosa conuiuia, quibus comes est turpissima temulentia.

Non

A Non in cubilibus & impudicitijs.) A foedis cubitationibus cubilla appellata sunt, quae non tam rationabilibus uideantur hominibus, quam feris & beluis conuenire. Impudicitia dicitur inreligiositas, & sine uerecundia turpitudine.

Non in contentione & emulatione.) Illa quae superius dixit carnis sunt uitia, haec uero animae, quamuis omnia simul carnis opera & tenebrarum dicatur, quia reuera contentio & emulatio in malis eorum est, qui secundum carnem uiuunt, & qui in tenebris ambulat, qui autem in luce est, & sicut in die honeste ambulat, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam gerit, hic emulatio inuidientia intelligitur.

Sed induimini Dominum Iesum Christum.) Modo exponit, quod superius dixit, induamur arma lucis. Christus enim omnium sanctorum suorum arma lucis efficitur. Frequenter enim diximus Christum sapientiam esse & iustitiam & sanctificationem & ueritatem, & omnes uirtutes, quas utique qui assumpserit Christum dicitur induisse, si enim haec omnia Christus est, necessario qui haec habet & Christum habet.

EVANGELIUM MATTHAEI CAP. XXI.

Cum adpropinquassent Hierosolymis, & uenissent Bethphage ad montem Oliueti. Tunc Iesus misit duos discipulos, dicens eis: Ite in castellum quod contra uos est, & statim inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea. Soluite, & adducite mihi. Et si quis uobis aliquid dixerit, dicit: Quia Dominus his opus habet, & confectum dimittet eos. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam, dicentem: Dicite filijs Sion: Ecce Rex tuus uenit tibi mansuetus, sedens super asinam & pullum filium subiugalis. Euntes autem discipuli fecerunt sicut praecipit illis Iesus. Et adduxerunt asinam & pullum & imposuerunt super eae uestimenta sua, & cum desuper sedere fecerunt. Plurima autem turba strauerunt uestimenta sua in uia. Alij autem cedebant ramos de arboribus & sternebant in uia. Turbae autem quae praecedebant, & quae sequebantur clamabant, dicentes: Osanna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine Domini.

B

Cum adpropinquassent Hierosolymis, & uenissent Bethphage ad montem Oliueti.) Bethphage autem domus buccae, siue domus maxillarum interpretatur, quia sacerdotum uiculus erat, & confessionis portabat typum, & erat situs in monte Oliueti, ubi lumen scientiae, ubi laborum & dolorum requies est.

Tunc Iesus misit duos discipulos, dicens eis.) Non immerito posuit duo discipuli, ad exhibenda Domino animalia destinati duo praedicatorum ordines, unus uidelicet in Gentes, alter in circumcissione intelligi. Qui recte duo mittuntur, siue propter scientiam ueritatis & operationis mundiciam, seu propter gemine dilectionis Dei uidelicet & proximi sacramentum toto orbe praedicandum.

Ite in Castellum quod contra uos est.) Contra Apostolos enim erat, nec iugum Hierosolymorum uolebant accipere. Illi isti discipuli doctores significat, qui in doctura ac Barabara totius orbis loca, quasi contrapositi Castellum moenia Euangelizando penetrando destinauit.

Et statim inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea. Soluite, & adducite mihi.) Introeuntes mundum praedicatores sancti, inueniunt populum nationum perdidit uinculis irreditum. Funiculis enim peccatorum suorum unusquisque confictus erat, nec solum nationum, uerum etiam Iudaeorum, omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei. Asina quippe, quae subiugalis & domita, synagogam, quae iugum legis traxerat, pullus asinae lasciuus & liber populum nationum significat, super quem nemo adhuc hominum sedit, quia

F nemo